

15 december

Debatter m. m.

	Sid.
Onsdagen den 15 december	
Svar på interpellationer:	
av herr Karlsson, Göran, om statsbidrag till viss verksamhet avseende utbildning av bilförare m. m.	3
av herr Nilsson, Ferdinand, ang. kostnader för och finansiering av övergången till högertrafik	6
Förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.	10
Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor	38
Upplåtelse med tomträtt av vissa markområden i Täby köping ..	49
Utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.	51
Avtal med Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning	65
Anföranden i anledning av riksdagsarbetets avslutning	70

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 15 december

Konstitutionsutskottets memorial nr 48, ang. uppskov med behandlingen av visst ärende	9
Statsutskottets memorial nr 194, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om den svenska forskningsplaneringens organisation m. m.	9
— nr 195, ang. kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om den högre tekniska utbildningens fortsatta utbyggnad	9

	Sid.
Tredje lagutskottets memorial nr 36, ang. uppskov med behandling av utskottet tilldelat ärende	9
Statsutskottets utlåtande nr 190, ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.	10
Konstitutionsutskottets betänkande nr 47, ang. effektivisering av riksdagsarbetet	38
— Statsutskottets utlåtande nr 182, ang. utgifter på tilläggsstat I: utrikesdepartementet	48
— nr 183, ang. utgifter på tilläggsstat I: försvarsdepartementet ..	49
— nr 186, ang. utgifter på tilläggsstat I: finansdepartementet ..	51
— nr 189, ang. organisation m. m. av förbandssjukvården	51
— nr 191, ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.	51
Bevillningsutskottets betänkande nr 58, ang. avtal med Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning	65
Bankoutskottets utlåtande nr 64, ang. vissa bemyndiganden och författningsändringar m. m., föranledda av statstjänstemannalagens ikraftträdande	67
— memorial nr 65, ang. bemyndigande för kanslideputerade att sluta kollektivavtal med förening som företräder riksdagens tjänstemän, m. m.	67
— nr 66, ang. instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott	67
— nr 67, ang. slutlig pensionsreglering för förutvarande sekreteraren i konstitutionsutskottet Sune Holm	67
Tredje lagutskottets utlåtande nr 34, ang. ändrad lydelse av 67 och 68 §§ vägtrafikförordningen	68
— nr 35, ang. den statliga trafikpolitiken	68
Statsutskottets memorial nr 193, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66	68

Onsdagen den 15 december

Kanmaren sammanträdde kl. 10.00.

Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

Anmäldes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 397, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, såvitt propositionen avser jordbruksärenden.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 30 bifölles även av andra kammaren.

Om statsbidrag till viss verksamhet avseende utbildning av bilförare m. m.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet **EDENMAN**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Göran Karlssons* interpellation om statsbidrag till viss verksamhet avseende utbildning av bilförare m. m., erhöll ordet och yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Karlsson utifrån ett angivet fall frågat om det kan anses riktigt att statsbidrag utgår till studiecirkelverksamhet som inordnas i körkortsutbildning och om det förekommit att man på andra håll i landet bedrivit verksamhet liknande den som han åsyftat.

Enligt vad jag inhämtat bedriver flera av de större studieförbunden sedan många år omfattande statsunderstödd studiecirkelverksamhet i frågor som rör trafiklagstiftning, allmän trafikupplysning och liknande ämnen. Dessa studiecirkelar har inte ingått i körkortsutbild-

ningen och inte heller har de anordnats i samverkan med privata körskolor. Med hänsyn till den betydelse som bilismen har i det moderna samhället kan det inte riktas någon invändning mot att trafikfrågor tas upp till debatt och studier inom folkbildningsarbetet. Där emot anser jag inte, att sådan studiecirkelverksamhet som den herr Karlsson åsyftar bör vara statsbidragsberättigad, främst därför att det här inte är fråga om ett fritt och frivilligt folkbildningsarbete i den mening som utgör en grundläggande princip för svenskt bildningsarbete.

På herr Karlssons andra fråga kan jag svara att det såvitt jag vet inte inom folkbildningsarbetet förekommer någon verksamhet liknande den herr Karlsson åsyftar på andra platser i landet.

Herr **KARLSSON, GÖRAN**, (s):

Herr talman! Jag ber att till chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra ett tack för det svar han har lämnat, och jag är glad över att konstatera att han har samma bedömning som jag av denna form för »studiecirkelverksamhet». Jag säger studiecirkelverksamhet inom citationstecken, och om jag skulle glömma det i fortsättningen hoppas jag ändå att stenograferna skriver det så.

Det är, som statsrådet konstaterar »här inte fråga om ett fritt och frivilligt folkbildningsarbete i den mening som utgör en grundläggande princip för svenskt bildningsarbete». Det vill jag notera med tillfredsställelse. Jag vill med anledning av det svar som ecklesiastikministern har lämnat och den verksamhet som här bedrivits göra några kommentarer och randanmärkningar.

Det är så att Liberala studieförbundet — alla vet att det här rör sig om

Om statsbidrag till viss verksamhet avseende utbildning av bilförare m. m.

folkpartiets studieförbund — har utnyttjat den gentlemenöverenskommelse som finns mellan skolöverstyrelsen och studieförbunden

Med hänsyn till vad de folkpartistiska talarna i går sade om partistödet vill jag notera, att man tydligen inte haft någonting emot att ta emot detta partistöd så att säga bakifrån. Jag kanske också kan göra en jämförelse med en av de kähphästar som folkpartiet brukar rida på nämligen kollektivanslutningen. Här har man bokstavligen tillämpat en form av kollektivanslutning genom att man till Liberala studieförbundet kollektivanslutit var och en som inskrivits som aspirant för att erhålla körkort.

Detta är ett ganska märkligt förfarande, och jag vill gärna notera att Huskvarna stads fritidsnämnd slagit larm och påtalat ett förhållande som enligt mitt förmenande är oriktigt. I den redovisning som Liberala studieförbundets avdelning i Huskvarna gjorde angavs, att man haft inte mindre än 98 »studiecirklar» i ämnet »Mitt körkort». Det märkliga var att 86 av dessa »studiecirklar» hade bedrivits inte i den stad där man begärt kommunalt anslag för dem utan i en grannstad. Eftersom man väntade att få fem kronor per studietimme som bidrag av kommunen så skulle man av kommunala medel i den stad där jag bor betala ut 19 120 kronor, varav 17 200 kronor för »studiecirklar» som bedrivits på annan ort.

En beräkning av de medel som Liberala studieförbundet erhållit visar att studieförbundet i landstingsbidrag fått 13 384 kronor för dessa cirklar. Efter det besked som ecklesiastikministern här lämnat, kan jag inte förstå annat än Liberala studieförbundet måste betala tillbaka de pengar man erhållit i statsbidrag och självfallet också landstingsbidragen — kommunen har ännu inte betalt ut någonting för denna »studieverksamhet».

Jag anser att detta är en ganska allvarlig historia. Man måste ifrån skol-

överstyrelsens sida här inta en helt annan och skärpt inställning till dessa frågor i fortsättningen, eftersom man tydligen inte i alla avseenden kan lita på de studieförbund som man delar ut pengar till.

Låt mig, herr talman, fortsätta att spinna på dessa trådar och redovisa hur det hela har gått till:

Det är uppenbart att Liberala studieförbundet har engagerat sig för körskoleverksamhet för att skaffa goda »studieresultat» och god ekonomi. Det är heller inga vanliga folkbildare med ambitioner enbart på det lokala planet som slutit denna överenskommelse mellan körskolorna och Liberala studieförbundet — enligt vad som uppgivits skulle det ha varit studierektorn i förbundet själv som har träffat avtalen i Jönköping.

Man har här med andra ord velat få en inkörspport, och hade man lyckats i strävandena skulle vi fått vad jag avsåg i den andra frågan, en rad körskolor med »studieverksamhet» på programmet. Det gick nämligen så bra med denna »studieform» i Huskvarna, att enligt vad som också sagts mig, den som stått för organisationen av detta, ordföranden i Liberala studieförbundets avdelning, erhållit något slags förtjänsttecken för att han lyckats åstadkomma en *sådan enorm utveckling* av studieverksamheten på orten.

Herr talman! Jag skall be att få säga ytterligare några ord. Man har nämligen, som jag sade förut, tydligen varit ute efter att få en inkörspport för denna form av »studiecirkelverksamhet». Jag skall dokumentera detta, ty jag har i min hand ett papper från Liberala studieförbundet i Karlskrona, där det säges att man skulle kunna göra där precis på samma sätt som i Vätterbygden. I en skrivelse som utgått till körskolorna i Karlskrona heter det: »Under förutsättning att teoriutbildningen försigår enligt studieplan som är uppgjord i samråd med Sveriges bilskolors riksförbund för teoretisk körskoleutbild-

Om statsbidrag till viss verksamhet avseende utbildning av bilförare m. m.

ning och som är godkänd av Kungl. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt i övrigt i enlighet med skolöverstyrelsens bestämmelser kan LIS i Karlskrona åta sig att förmedla statsbidrag till denna verksamhet.»

Skrivelsen fortsätter: »Under LIS' verksamhetsår 1964/65 organiserades den teoretiska utbildningen vid Jönköpings läns trafikinstitut som studiecirkel. Skolöverstyrelsen har godkänt denna form av verksamhet och har utbetalt statsbidrag till densamma.»

Man ställer sig onekligen frågan, hur något sådant kunnat godkännas av skolöverstyrelsen.

Historien blir inte mindre anmärkningsvärd när man i brevet fortsätter med att presentera den ekonomiska kalkylen. Där står det, att om man har 40 »studiegrupper» per år skulle körskolornas förtjänst bli 35 400 kronor, om man har 50 grupper skulle förtjänsten bli 44 500 kronor och om man har 60 grupper 53 100 kronor, som körskolorna på detta sätt skulle få in i form av statsbidrag till studiecirkelverksamhet.

Det står väl klart för alla att denna dokumenterade redovisning visar, att det finns all anledning att på verkligt allvar ta upp denna fråga till undersökning, och kanske inte bara den utan även andra liknande. Men jag vill betona en sak, och det är att jag lägger inte lasten på körskolorna. Det är väl ganska naturligt att de som affärsdrivande företag gärna tar emot pengar, om man talar om för körskolorna, att bara ni redovisar er teoriutbildning i form av studiecirkel — det är inte meningen att ni skall ha sammanträden i studiecirkel utan att ni bara på papperet skall redovisa det — då är saken klar, då kan ni få dessa pengar. Körskolorna håller jag helt utanför detta. På dem skall inte falla någon skugga.

Herr talman! Jag vill också tillägga att man från Sveriges bilskolors riksförbund är ganska frågande inför denna verksamhet. Jag är övertygad om att om LIS' linje skulle bli godkänd —

därmed menar jag godkänd på högsta ort — så är det självfallet att då skulle Sveriges Bilskolors Riksförbund starta ett eget studieförbund och inte behöva vara något slags filial till folkpartiets studieförbund.

Sedan jag ställde denna fråga har jag blivit uppringd av åtskilliga personer, från olika håll. Man har redovisat att det även syndats på andra kanter. Det finns en anmärkningsvärd historia som jag vill redovisa. Det är den verksamhet som bedrivs av Studieförbundet. Där har man haft något ämne som heter »ABC om hästar». Tydligt är det så att detta ABC om hästar är regelrätta ridlektioner som ges i »studiecirkelform» för att på det sättet få statsbidrag. Det märkliga med redovisningen är att där förekommer en handledare som står som chef för inte mindre än 41 studiecirkel. Det måste vara en oerhörd kapacitet, som kan leda en sådan verksamhet och ha 41 cirkel under ett år.

Herr talman! Med dessa exempel tror jag att jag visat att det finns anledning att säga till skolöverstyrelsen att titta litet närmare på de saker som jag har tagit upp till diskussion, ty de kan ju inte ha någonting med folkbildningsverksamhet att göra. Jag tycker att folkbildningen skall stödjas. Den skall ha möjlighet att få både statliga och kommunala bidrag, men när man ser sådana här avarter måste man reagera. Man tycker nog att de som är med om att träffa s. k. gentlemannaöverenskommelser bör vara så gentlemannamässiga att de inte försöker på sådana vägar få in medel till sin verksamhet.

Med detta ber jag än en gång att få tacka ecklesiastikministern för svaret. Jag ber särskilt att få tacka honom för att han på ett tydligt sätt sagt ifrån att man inte kan lämna bidrag till sådan verksamhet som jag har belyst.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. kostnader för och finansiering av övergången till högertrafik

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet PALME, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr *Ferdinand Nilsson*s interpellation angående kostnader för och finansiering av övergången till högertrafik, och nu anförde:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson har frågat finansministern *dels* om han vill lämna en redogörelse för tillkomsten av de i proposition nr 58 till 1963 års riksdag redovisade beräkningarna rörande kostnader och finansiering av högertrafikreformen, *dels* om han vill överväga andra vägar än beskattning av motorismen för att täcka kostnaderna för den nu beräknade ökningen av utgifterna för reformen.

Interpellationen har överlämnats till mig och jag vill svara följande.

1960 års utredning beräknade kostnaderna för reformen till 340 milj. kr. Beräkningen var gjord i 1961 års kostnadsläge och grundades till stor del på uppgifter från berörda parter.

Vid remissbehandlingen lämnades utredningens beräkningar i allt väsentligt utan erinran.

Jag vill erinra om att utredningens beräkningar redovisades för 1963 års riksdag i den förut nämnda propositionen nr 58.

Med hänsyn till att reformen skulle genomföras först 1967 ansågs det i propositionen befogat att räkna med en kostnad av omkring 400 milj. kr. Härvid framhölls att beräkningarna givetvis måste grundas på en del mer eller mindre osäkra faktorer.

Kommissionens reviderade anslagsframställningar och frågan om finansieringen av uppkommande kostnadsökningar prövas för närvarande av regeringen. Resultatet kommer att redovisas för riksdagen i statsverkspropositionen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman: Hans excellens statsministern har vid upprepade tillfällen framhållit värdet av en stark regering. Ordalagen återfinns i gamla årgångar av Svensk tidskrift från den tid då det fanns ett starkt högerinflytande. Jag konstaterar att innehavarna av regeringsmakten i regel tycker om en stark regering. Statsministern brukar tillägga att han räknar med att riksdagen skall utöva en noggrann kontroll av regeringen. Jag förmodar att han därvid icke syftar enbart på den majoritet han har eller gärna vill ha, utan att han avser att kontrollen skall utövas även på andra håll inom riksdagen. Jag vill i sammanhanget peka på vad det betyder för riksdagen och dess ställning att ha ett ordentligt grepp om hur man handskas med pengarna.

I proposition nr 50 som avgavs 1963 har det gjorts kostnadsberäkningar som såvitt man redan då kunde förmoda och enligt vad som senare har anförts av högertrafikkommissionen har varit synnerligen onöjaktiga. Det är av det skälet, herr talman, som jag ansett det betydelsefullt att få en redogörelse för hur man över huvud taget kan lägga fram sådana propositioner.

Jag vill i detta sammanhang också beröra den extra bilskatt som då kom till och som nu visar sig fullständigt otillräcklig. Det parti som jag tillhör intog den ståndpunkten, att man inte borde använda bilskattemedel till omläggningar, utan att den borde finansieras med vanliga skattemedel. Det stötte emellertid på motstånd från finansminister Sträng, som gav klart besked om att det inte var acceptabelt för honom. Under sådana förhållanden backade centern på morgonen samma dag som beslutet fattades. Emellertid kom dess tidigare ståndpunktstagande ut genom TT och stod att läsa i tidningarna samtidigt. Jag konstaterar att centerns ställning i denna fråga principiellt sett är klar, men att finansministern då intog en mycket bestämd ståndpunkt.

Ang. kostnader för och finansiering av övergången till högertrafik

Här föreligger nu en situation då det visar sig att de 340 miljoner som från början beräknades var fullständigt otillräckliga. Såsom statsrådet Palme antydde såg man detta redan 1963, och så jämnade man av siffran upp till 400 miljoner. Nu kommer det meddelanden som visar hän mot att beräkningarna varit onöjaktiga på väsentliga punkter och att stora poster över huvud taget inte var upptagna, som man nu på litet oklara grunder anser böra räknas med. Jag är inte så förvånad över att de nu räknas med — jag är mer förvånad över att man inte tänkte härpå från början, men jag förmodar att man ville låta »isberget» driva fram på det viset. Isberget har ju i princip en sådan konstruktion, att en liten del syns ovanför vattenytan, medan resten döljs av vattnet.

I den situationen, herr talman, erhöll jag kammarens tillåtelse att rikta en interpellation till finansministern, som var med från 1963, hur det kunde komma sig att man till riksdagens prövning lade fram en sådan proposition om pengar, d. v. s. på ett med hänsyn till riksdagens makt ömtåligt område. Eftersom jag kände till hans starka principiella engagemang 1963 i fråga om finansieringen var jag också intresserad av att se hur han tänkte klara den situation som nu har uppkommit. I lördags erhöll jag meddelande om att finansministern avsåg att besvara interpellationen som i går, och jag var mycket intresserad av vad jag kunde få för upplysning från det hållet. Emellertid har jag erfarit att statsrådsberedningen sedan beslöt göra en strategisk förkortning av fronten så till vida att man skulle låta interpellationen besvaras av herr Palme. Han var inte statsråd 1963 och kan således inte begäras veta hur det gick till när propositionen skrevs. Statsrådet Palme fick dessutom tillfälle att besvara frågan, hur det skulle bli med beskattningen, och det var ju låt mig säga en svår uppgift för honom. Jag tycker det är hårt

att han, som är så ny i arbetet, skulle få en så besvärlig uppgift redan från början.

Jag blev inte så uppbyggd av så led samma nyheter, eftersom jag anser att frågan är betydelsefull. När jag sedan fick svaret kom jag att tänka på en historia som är så gammal att jag inte begär att de yngre ledamöterna skall känna till den. Det var en gammal åtskilligt åderförkalkad kommerserådinna som gick på Skeppsbron. Ledige hamnarbetaren Ludde kom fram till henne, lyfte på hatten och frågade om damen visste och kunde omtala vad klockan var. Han fick svaret: »Jag är kommerserådinnan Martin och vet ingenting!»

Emellertid är den situationen nu klarlagd i enlighet härmed. Statsrådet har *inte* gått in på hur det var ifrån 1963, och han har *inte* svarat på min andra fråga, hur det skall gå med beskattningen. Han har däremot meddelat en sak som jag kunde gissa mig till, nämligen att man ännu inte har givit sig i kast med vad högerpartikommissionen har rapporterat. Jag vet inte varför — man har goda nerver. Jag tycker det var en ordentlig skräll när dess beräkningar kom, och jag har sett på dem ganska ingående. Konstnadsökningen stannar icke vid de 195 miljonerna, utan av allt att döma kommer det att bli åtskilligt mer. Kommissionen antyder att vissa kostnadsfrågor får tas upp i annat sammanhang, och den säger att andra kostnadsfrågor inte kan bedömas riktigt nu. Det rör sig med andra ord om belopp som nog torde uppgå åtminstone till det dubbla av vad som ursprungligen beräknades, nämligen 340 miljoner.

Jag tycker det är skräckinjagande att vår starka regering kan lägga fram propositioner rörande sådana belopp för riksdagen och sedan har så goda nerver när det meddelas att beräkningarna inte alls stämmer, att man säger att det inte är någonting att fundera över genast och att kammaren får ge sig till fåls. Kammaren har givit inter-

Ang. kostnader för och finansiering av övergången till högertrafik

pellanten rätt att framställa sina frågor, och statsrådet har tydligen svarat så gott han kunnat. Jag beklagar att ett så stort ärende skall behandlas på detta sätt.

Herr statsrådet PALME:

I all den dysterhet som kan utläsas av de ökade kostnaderna för högertrafiken utgör herr Ferdinand Nilssons inlägg något av en liten ljuspunkt.

Jag kan av naturliga skäl inte gå närmare in på frågan, hur vi skall finansiera kostnadsökningarna. Herr Nilsson sade att situationen är helt klarlagd men att man inte vet någonting. Vi prövar för närvarande mycket noggrant framställningen från högertrafikkommissionen såsom ett led i budgetarbetet, och resultatet av prövningen kommer att framläggas i statsverkspropositionen. Det är meningslöst och skulle vara felaktigt att nu ange hur den prövningen kan utfalla.

Den tidigare kostnadsberäkningen föregicks av en omfattande utredning, som kalfatrades och prövades av ett otal remissinstanser och dessutom av riksdagen utan att några allvarliga anmärkningar då framkom.

Nu har vi fått en ny beräkning av de kostnader som högertrafikkommissionen anser att reformen kommer att genomföra. Den prövar vi nu, och den 12 januari kommer vi att redovisa resultatet av prövningen.

Herr NILSSON, FERDINAND, (cp):

Herr talman! Det framgick inte riktigt av statsrådet Palmes inlägg, men jag förmodar att han anser att man måste fästa avseende vid högertrafikkommissionens propåer och att det verkliga föreligger en mycket allvarlig situation. Redan ur den synpunkten förefaller det mig klart att nya pengar kommer att krävas. Därför vore det intressant att veta, om man då kan tänka sig andra utvägar än att bara hitta på en ny

extraskatt på bilismen. Bilismen har blivit mycket hårt beskattad. Skulle man ha rättat sig efter siffrorna, skulle någon extraskatt i och för sig inte ha behövts förra gången heller. Herr Palme kanske inte kommer ihåg det, men förra gången sattes det i fråga, om man skulle ta av de fonderade medlen, och centern menade man borde ta av skattemedel om man ville genomföra reformen. Jag tycker därför att det vore en vinst om frågan toges upp och dryftades innan regeringen fattar sin ståndpunkt definitivt.

Det finns en annan sak som gör att jag fortfarande sörjer lite över att jag inte fick resonera med statsrådet Sträng om detta. Statsrådet Sträng svarade 1964 på en enkel fråga, som jag hade framställt. När han hade så svårt med resurser att möta investeringskraven, frågade jag om man inte kunde skjuta på en del av utgifterna för övergången till högertrafik och använda resurserna för mera aktuella och trängande behov. På detta svarade statsrådet att högertrafikkommissionen hade arbetat under något år och att man var i gång med beställningar inom de verkstäder som skall bygga spårvagnar och bussar — där låge de största utgifterna.

Nu visar det sig att högertrafikkommissionen synes räkna med väsentligt ökade kostnader för vägkorsningar och trafiksäkerhetsanläggningar o. d. vid en omläggning — det rör sig om en ökning med 100 procent i förhållande till de ursprungliga beräkningarna, alltså i runt tal 200 miljoner kronor i stället för 100 miljoner kronor. Men det är inte detta som jag närmast syftar på. Det är så att högertrafikkommissionen skriver att dessa beställningar under *våren 1965* — inte 1964 — till större delen skett. De är dock inte riktigt färdiga än. Det kan ju inte begäras, att herr statsrådet Palme skall klara upp detta. Men herr statsrådet Sträng, som gjorde ett par uttalanden i ämnet 1964, skulle kunnat klarlägga om det här bara rör sig om en skenbar motsättning mellan

Ang. kostnader för och finansiering av övergången till högertrafik

honom och högertrafikkommissionen och om man i själva verket är överens om när dessa beställningar skett. Han kan göra det så mycket mer som jag kan konstatera att ett exemplar av statsutskottets utlåtande med anledning av långivning för anskaffande av högertrafikbussar överlämnades i slutet av 1964 och riksdagen i december 1964 anmälde att den saken var klar. Beslutet om dessa resurser för anskaffandet av bussarna kom väsentligen till på hösten 1964.

Det hade varit intressant att resonera om detta med herr statsrådet Sträng, men det är inte ett dugg intressant att resonera med herr statsrådet Palme om den saken heller.

Herr statsrådet **PALME**:

Herr talman! Herr Ferdinand Nilsson får väl fler chanser.

Jag skall inte gå in på en diskussion om de kostnadstekniska resonemangen men jag vill frigöra mig från misstanken att jag på något sätt skulle se bekymmerslöst och lättamt på detta problem, som naturligtvis är en högst allvarlig historia. Under den första dagen i mitt nya ämbete drabbades jag som morgongåva av en räkning på 200 miljoner kronor i ökade kostnader för högertrafikomläggningen. Det är självfallet en allvarlig sak, och den kommer att prövas med utomordentligt stor omsorg. Det är beklagligt att kostnaderna stigit så kraftigt, men jag måste göra den distinktionen att jag under det att frågan prövas varken kan redovisa något resultat eller ta upp en större debatt.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogs konstitutionsutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av visst ärende.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermåra bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande memorial hemställt.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 194, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om motionsvis väckta förslag angående den svenska forskningsplaneringens organisation m. m.

Sedan kammaren bifallit utskottets hemställan om ärendets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, lades utskottets i memorialet gjorda anmälan till handlingarna.

Föredrogs statsutskottets memorial nr 195, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om den högre tekniska utbildningens fortsatta utbyggnad.

Även beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

På därefter gjord proposition lades den i memorialet gjorda anmälan till handlingarna.

Föredrogs tredje lagutskottets memorial nr 36, angående uppskov med behandling av utskottet tilldelat ärende.

Jämväl beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermåra bifölls på gjord proposition vad utskottet i det nu föredragna memorialet hemställt.

Ang. förvärv av aktierna i Svenska
Durox aktiebolag, m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 190, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 168 hade Kungl. Maj:tt föreslagit riksdagen att godkänna att Svenska skifferoljeaktiebolaget förvärvade aktierna i Svenska Durox aktiebolag för en köpeskillning av 34 miljoner kronor.

I enlighet med beslut av 1961 års riksdag hade Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet successivt ställts om och avvecklats. Inom bolaget hade i samband därmed bedrivits utvecklingsarbete avseende produktion av byggnadsmaterial. Bolagets industrianläggningar m. m. i Kvarntorp hade numera sålts till Yxhults stenhuggeriaktiebolag. Vidare hade skifferoljebolaget under förbehåll för Kungl. Maj:ts godkännande träffat avtal om förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, som var moder- och försäljningsbolag i en koncern i byggnadsmaterialbranschen. Avsikten vore, att skifferoljebolagets utvecklingsarbete skulle fortsättas inom Duroxkoncernen.

I propositionen hade föreslagits, att riksdagen skulle godkänna skifferoljebolagets förvärv av aktierna i Duroxbolaget i syfte att samordna och effektivera den statliga företagsverksamheten på byggnadsmaterialområdet. I samband härmed hade förordats, att aktierna i Törefors aktiebolag och i Laxå bruks aktiebolag skulle övertagas av skifferoljebolaget.

I förevarande sammanhang hade utskottet förehäft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Knut Johansson* (I: 803) och den andra inom andra kammaren av herr *Hagnell* (II: 952), i vilka hemställts, att riksdagen

gen i anslutning till propositionen nr 168 i skrivelse till Kungl. Maj:tt måtte anhålla om en utredning enligt i motionerna redovisade riktlinjer;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Harry Carlsson m. fl.* (I: 806) och den andra inom andra kammaren av herr *Berglund m. fl.* (II: 955), i vilka motioner anhållits, att riksdagen måtte 1) med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 168 icke godkänna Svenska skifferoljeaktiebolagets förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag för den avtalade köpeskillningen av 34 miljoner kronor samt 2) besluta, att skifferoljeaktiebolagets avvecklingsöverskott skulle inbetalas till statskassan för reglering av bolagets villkorliga skuld till statsverket;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Holmberg m. fl.* (I: 807) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl m. fl.* (II: 956), i vilka föreslagits, att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 168 icke skulle godkänna Svenska skifferoljeaktiebolagets förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag för den avtalade köpeskillningen av 34 miljoner kronor samt att riksdagen skulle besluta, att det förstnämnda bolagets avvecklingsöverskott skulle inbetalas till statskassan för reglering av bolagets skulder till statsverket;

dels ock två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Sundin m. fl.* (I: 808) och den andra inom andra kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (II: 957), i vilka yrkats, att riksdagen skulle avslå Kungl. Maj:ts förslag om godkännande av Svenska skifferoljeaktiebolagets förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

1. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 806 och II: 955, I: 807 och II: 956 samt I: 808 och II: 957, förstnämnda fyra motioner såvitt nu

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

vore i fråga, godkänna att Svenska skifferoljeaktiebolaget förvärvade aktierna i Svenska Durox aktiebolag för en köpeskilling av 34 miljoner kronor;

2. att motionerna I: 806 och II: 955 samt I: 807 och II: 956, samtliga motioner i vad de avsåge inbetalning till statskassan av skifferoljebolagets avvecklingsöverskott, icke måtte av riksdagen bifallas;

3. att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 803 och II: 952, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kända vad utskottet anfört rörande utrednings- och planeringsåtgärder inom ifrågavarande område.

Reservation hade avgivits av herrar *Boman, Virgin, Per Jacobsson, Åkerlund, Nils-Eric Gustafsson, Harry Carlsson, Johan Olsson, Bohman, Ståhl, Eliasson* i Sundborn, *Gustafsson* i Skellefteå, *Björkman, Nelander* och *Sjönell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 806 och II: 955, I: 807 och II: 956 samt I: 808 och II: 957, förstnämnda fyra motioner såvitt nu vore i fråga, besluta icke godkänna att Svenska skifferoljeaktiebolaget förvärvade aktierna i Svenska Durox aktiebolag för en köpeskilling av 34 miljoner kronor;

2. att riksdagen måtte, med bifall till motionerna I: 806 och II: 955 samt I: 807 och II: 956, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, besluta, att skifferoljebolagets avvecklingsöverskott skulle inbetalas till statskassan för reglering av bolagets villkorliga skuld till staten;

3. att motionerna I: 803 och II: 952 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **OLSSON, JOHAN**, (cp):

Herr talman! Den fråga vi nu går att behandla är av mycket stor betydelse, inte minst ur principiell synpunkt. Det

gäller ju inte bara köp och försäljning av några företag och överläggningar om skäligheten i det pris som har överenskommits när det gäller Durox-gruppen, utan det är också frågan om staten bör engagera sig som företagare i näringslivet, när inte sociala eller andra speciella skäl är för handen.

Statsrådet Lange säger i sin proposition att han har för avsikt att successivt lägga fram förslag i syfte att staten som företagare mer aktivt än hittills skall medverka till byggnadsämnesproduktionens och byggnadsverksamhetens rationalisering. Det finns skäl att uppmärksamma detta uttalande, och jag vill ställa följande frågor: På vilket sätt kan staten medverka i en sådan i och för sig önskvärd rationalisering? Är de föreslagna företagsköpen verkligen verksamma åtgärder härför? Kan man inte nå bättre och snabbare resultat, om man satsar på forskning och utvecklingsarbete, som sedan effektivt utnyttjas av ett konkurrenskraftigt enskilt näringsliv? Alla skäl synes tala för att den senare antydda vägen bör kunna väljas.

I det aktuella förslaget menar man tydligen att en kraftig investering på byggnadsämnena lättbetong och mineralullprodukter skulle ge utslag i form av billigare byggnads- och boendekostnader. Ätminstone väcktes dylika förhoppningar vid det första offentliggörandet av Durox-affären i september. Man kan fråga sig om sådana förhoppningar kan komma att infrias. Visserligen är dessa byggnadsvaror en viktig andel i de i en byggnad ingående materielen men dock en förhållandevis ringa och ingalunda avgörande faktor beträffande hela kostnaden för ett färdigt hus.

Vad som är av större betydelse när det gäller möjligheten att infria den uttalade förhoppningen är att detta är ett område där konkurrensen är hård och där rationalisering redan är på gång. Det har ju av staten nu ägda företag i branschen nog samt fått erfara.

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

Att konkurrens och rationalisering redan verkat kan man märka av att priserna på lättbetong under tiden 1951—1965 stigit med endast 12 procent under det att byggnadskostnadsindex stigit med ca 55 procent. Priserna på mineralullprodukter och isoleringsmateriel har till och med sänkts under denna tid. En uppgift säger att vissa materiel i den gruppen har sänkts med 15 procent sedan år 1957, medan byggnadskostnadsindex under samma tid stigit med 33 procent. Säkerligen finns det andra avsnitt inom byggandet, där rationalisering är ännu angelägnare, kanske allra mest vid själva byggandet, vid uppförandet av husen. Det torde här finnas plats för stora investeringar, rationaliseringar och utvecklingsarbeten. Man har anledning tro att insatser här skall ge snabbt utslag i lägre bostadskostnader.

Någon plan eller utredning utvisande vilka vinst- och rationaliseringsmöjligheter som skulle vinnas genom statens nu aktuella engagemang har heller inte framlagts, varken i propositionen eller i utskottsmajoritetens utlåtande. Statens tidigare insatser som egen företagare på detta område har närmast motiverats med angelägenheten att ge sysselsättning åt anställda som av olika orsaker blivit eller förutsatts bli friställda. Det gäller alltså att medverka till vidmakthållandet av näringslivet i en ort. Ett exempel därpå är Törefors, om vilken ort vi i ganska stor enighet har beslutat att staten skall medverka i detta syfte. Detta motiv kan emellertid inte åberopas i detta sammanhang, eftersom det inte inom de aktuella företagen varslats om inskränkningar i driften. Företagen ligger för övrigt inom ett område som inte lider av arbetslöshet.

Ett annat motiv för ifrågakarande affär skulle vara att man här erhåller en värdefull försäljningsorganisation och att en samordning av tidigare statsägda företag, Laxå bruks AB, Törefors AB och eventuell fortsatt byggnadsämnes-

produktion vid Svenska Skifferolja AB, skulle vara av värde. Med andra ord: det planerade köpet av Svenska Durox AB skulle ge stadga åt den statliga företagsamheten på området, som ju hittills inte varit utan ekonomiska och andra problem och svårigheter. Emellertid synes också detta motiv vara svagt, och man måste starkt ifrågasätta bärigheten i de argument som framförts. Visserligen kan samordning vara bra, och den bör under alla förhållanden äga rum beträffande de tidigare statsägda företagen, men man måste ändå väga de angivna fördelarna mot de betydande kapitalinvesteringar som krävs.

De redovisningar vi hittills erhållit under behandlingen av ärendet har inte styrkt påståendet att det skulle vara en lönsam affär för staten att förvärva Durox-gruppen. Det torde få anses dröja åtskillig tid innan tillfredsställande förräntning kan erhållas å det investerade kapitalet, än mindre innan det sker några prissänkningar på de varor som det här är fråga om.

Jag vill sammanfattningsvis såsom representant för centerpartiet i denna fråga och såsom en av reservanterna uttala,

1) att staten i normala fall inte bör engagera sig som företagare i näringslivet, eftersom den måste anses ha mindre förutsättningar till effektivitet i produktionen än den enskilda företagsamheten;

2) att det av riksdagen 1961 fattade beslutet om avveckling av Svenska skifferoljaaktiebolagets tidigare verksamhet nu genom försäljningen till Yxhultsbo-laget fått en tillfredsställande lösning;

3) att man beträffande skifferoljaaktiebolagets kvarvarande nyttigheter och utvecklingsresultat bör i första hand undersöka möjligheterna att intressera enskild företagsamhet för vidare exploatering;

4) att nu ifrågakarande köp synes innebära en osäker investering, där man inte inom rimlig tid kan påräkna full

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

räntabilitet eller möjlighet att mera påtagligt påverka prissättningen inom byggnadsvaruindustrien; och

5) att däremot investeringar i forskning och utveckling på andra områden inom byggande och byggnadsindustri i samverkan med det enskilda näringslivet borde kunna ge snabbare och mer påtagliga resultat i syfte att sänka byggnads- och bostadskostnaderna.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits i ärendet.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp):

Herr talman! Såsom motionär och reservant i denna fråga ber jag här att få säga några få ord.

Det var med tillfredsställelse vi tog del av meddelandet, att Svenska skifferoljeaktiebolagets verksamhet i Kvarntorp avvecklats och industrianläggningarna försålts till Yxhults stenhuggeriaktiebolag. Redan 1961 beslutade riksdagen att denna verksamhet skulle successivt nedläggas, men svårigheten att bereda de anställda sysselsättning på orten gjorde att man prövade olika omställningar av driften, dock icke med nöjaktigt resultat. Det är därför så mycket mer glädjande att denna kristidsindustri, som kommit till i en för hela landet mycket brydsam situation, nu funnit en köpare med goda förutsättningar att fortsätta driften och bereda de anställda arbete. Om försäljningssummans storlek — omkring 34 miljoner kronor — är jag ej beredd att uttala mig. Jag har inte heller hört någon anmärkning eller i pressen sett några kommentarer, varför denna summa får anses vara skäligen och hela affären en god lösning på ett besvärligt problem.

Efter denna försäljning hade skifferoljeaktiebolaget praktiskt taget upphört med sin verksamhet. Vilket hade då varit naturligare än att bolagets skuld till staten hade reglerats? Då skifferoljeaktiebolaget i stället använde ungefär samma summa som man fått vid försäljning

av anläggningen i Kvarntorp för att inköpa Svenska Durox aktiebolag i Skövde jämte en del av dess dotterbolag och hälften av aktierna i Rockwool aktiebolag, väckte detta inte så litet förundran. Motiveringen uppgavs vara att statsmakterna sedan länge haft uppmärksamheten riktad på förhållandena inom byggnads- och anläggningssektorn, där även staten är direkt engagerad i den industriella verksamheten på byggnadsmaterialområdet. Av stort principiellt intresse är departementschefens yttrande i propositionen, att han har för avsikt att successivt lägga fram förslag i syfte att staten som företagare skall kunna mera aktivt än hittills medverka till rationalisering inom detta område.

Att något måste göras för att sänka byggnadskostnaderna är väl alla överens om. Detta har bland andra även folkpartiet med stor kraft hävdad. Men att statens inverkan på prisutvecklingen skulle öka nämnvärt genom inköp av Duroxkoncernen är otänkbart enligt mitt förmenande. Det är i huvudsak två produkter, som framställes inom detta företag.

Vid Rockwool aktiebolag, där staten skulle bli hälftendelägare, framställes mineralull. Detta företag äges till hälften av Durox och till hälften av danska intressenter. En omfattande utbyggnad och modernisering har pågått under de senaste åren. Invigning och igångsättning av den nya anläggningen skedde för ett par månader sedan. Vad gäller prissättningen på mineralull vill jag citera ett uttalande i en ortstidning som stod att läsa dagen efter det att det blivit bekant att Durox skulle överlätas. Uttalandet lyder på följande sätt: »Vad man i dag efter statens köp av Carlsro-industrierna i Skövde mest reagerar mot är de påståenden som framförts i press och även i går kväll i TV-aktuellt att inköpet är ett led i statens ansträngningar att pressa ned priserna på byggnadsmaterial.

Om några företag i landet hjälpt till att hålla priserna på byggnadsmate-

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

rial nere, så är det nämligen de i Skövde! Som exempel kan nämnas att medan priserna på byggnadsmaterial i allmänhet under de senaste 15 åren ökat med 80 procent, har priset på mineralull sjunkit med 35 procent. Under samma tidrymd har lönerna stigit med 90 procent! upplyser man hos Rockwool.

För närvarande har Durox 425 och Rockwool 650 anställda.»

Tilläggas bör, som även den föregående talaren nämnde, att mineralull är en tämligen obetydlig kostnadspost i den totala byggnadskostnaden.

Den andra delen av koncernens tillverkning gäller gasbetong. Förvärvet av Skövde gasbetong AB skulle ge staten cirka 8—9 procent av den totala tillverkningskapaciteten för gasbetong i landet. För att Skövde gasbetong AB skall kunna komma i konkurrenposition krävs en omfattande modernisering av företaget genom kostnadskrävande investeringar uppgående till 15 å 20 miljoner kronor. Utan dessa investeringar löper gasbetongbolaget uppenbarligen risk att inte kunna hävda sig i konkurrensen med de större företagen i branschen, Ytong och Siporex. Även efter en sådan modernisering är det osannolikt att staten genom bolaget skulle kunna producera och sälja gasbetong till lägre priser än konkurrenterna eller påverka priserna på gasbetong inom landet. Man får bl. a. ta hänsyn till det förhållandet att avsättningsområdet för gasbetong är regionalt begränsat, eftersom materialet är skrymmande och transportkostnaderna därför höga.

Det är uppenbart att statens inflytande över prisutvecklingen på byggnadsmaterialområdet inte skulle komma att öka nämnvärt genom förvärvet av Duroxkoncernen, och det har inte visats att behov föreligger av ett speciellt statligt inflytande just på detta område.

När det gäller priset för den koncern som man står beredd att köpa har jag svårt att utala mig, men det är fogat till detta ärende en motion av herr

Hagnell, som får anses vara expert på detta område. Jag vill hänvisa till vad där står skrivet och de negativa uttalanden som herr Hagnell har gjort när det gäller priset på detta företag. Lägger man därtill de stora summor som måste investeras för att gasbetongbolaget — inte Rockwoolbolaget, för det är moderniserat — skall kunna hävda sig i konkurrensen, så blir det mycket diskutabelt huruvida detta företag i längden blir vinstgivande. Därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad till detta utskottsutlåtande.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! I slutet av vårriksdagen diskuterades här i kammaren en proposition om rekonstruktion av Törefors aktiebolag för 4 miljoner kronor. I samband härmed gjordes också vissa uttalanden om Kvarntorpbolagets framtida verksamhet. I det förslag om förvärv av Svenska Durox aktiebolag som nu behandlas och i själva verket rör Kvarntorpbolagets verksamhet beröres också Töreforsbolaget. Det föreslås i Durox-propositionen att bolaget sammanslås med Kvarntorpbolaget. Det kan inte sägas annat än att riksdagen givit regeringen fullmakt att om så befinnes lämpligt besluta om ekonomiskt samgående mellan dessa båda företag.

Emellertid gjorde riksdagen också ett enhälligt uttalande i statsutskottets utlåtande nr 82 att genom Kungl. Maj:ts försorg möjligheterna borde prövas till ett samarbete mellan Töreforsbolaget och andra i mineralullbranschen verk samma företag. Detta uttalande var resultatet av långtgående bemödanden i femte avdelningen att söka bispringa befolkningen i det hårt prövade Töreområdet genom att dit förlägga en även på längre sikt driftsduglig privat industri.

De diskussioner som fördes hade bragt det så långt att garantier för en industri med åtminstone 40 personer syssel-

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

sätta i Törefors ställts i utsikt av ett stort mellansvenskt företag, som dock inte tillhör Duroxkoncernen — det är dessutom mycket större.

I femte avdelningen hade enighet uppnåtts mellan företrädarna för samtliga de demokratiska partierna. Socialdemokratiska representanter för Norrbotten talade till och med i nästan högstämnda ordalag i avdelning och utskott om att enskilda företagare var värda sin vikt i guld i Norrbotten. Avdelningens ordförande, nuvarande civilministern, som tillika var styrelseordförande i Töreforsbolaget, bejakade likaledes det från borgerligt håll i utsikt ställda erbjudandet.

I kammardebatterna i maj kunde av självklara skäl inga närmare detaljer lämnas om de pågående diskussionerna, men det utsades klart nog att utsikt fanns att äntligen finna en lösning på det besvärliga arbetslöshetsproblemet i Törefors.

Av vad som nu anföres i Durox-propositionen om Törefors framgår att det uppslag, för vilket femte avdelningen av statsutskottet i våras engagerade sig, synbarligen icke fullföljts av regeringen. På min fråga har upplysts vid fördragningarna i femte avdelningen med anledning av Durox-propositionen att handelsdepartementet icke tagit de kontakter som riksdagen med sitt uttalande i maj förutsatt. Jag finner detta anmärkningsvärt. Var ansvaret ligger för detta avsteg från riksdagens intentioner vet jag inte. Jag har alltid förutsatt att man i sådana sammanhang, där det gäller affärer och där förhandlingar alltid är mycket ömtåliga och måste föras ytterst varsamt innan de nått slutgiltiga resultat, också skall kunna lita på att socialdemokraterna fullföljer intentionerna. Av allt att döma har detta inte gjorts. Jag har av det som här inträffat, av vad som sagts i avdelningen och av vad som framgår i propositionen fått den uppfattningen att detta inte har gjorts. Att arbetarrörelsen i övrigt med dess långa erfarenhet av förhand-

lingar skulle ha spelat bort en chans för Töres befolkning till en privatägd industri i Törefors på sådant sätt vill jag inte tro.

Jag skall nu övergå till några betraktelser över skifferoljebolagets via dolorosa som aldrig synes nå något slut.

När tidningarna i somras kunde lämna nyheten att Kvarntorpbolagets anläggningar försålts till Ytongbolaget, hälsades detta med lättnad på vårt håll. Bra betalt hade man också fått, och en hedersam avveckling av det för skattebetalarna så dyrbara kristidsföretaget syntes vara uppnåelig. Sysselsättningsproblemet, som varit så viktigt för bibehållandet av skifferoljebolagets verksamhet, var nu löst genom uppgörelsen med Ytongbolaget. Det föreföll, vill jag säga, alltför bra för att vara sant. Vad som sedan har hänt visar att det tydligen var för bra.

Skifferoljebolagets tillgångar om cirka 73 miljoner kronor skulle nu ha kunnat användas till att likvidera en villkorlig skuld av 65 miljoner till staten, men pengarna brände tydligen i fickan för starkt, och tanken att inleverera pengarna till herr Sträng var tydligen så motbjudande att nya äventyr måste prövas.

Bolaget har eller får 27 miljoner kronor i likvida medel och 46 miljoner kronor i fordringar, men för närvarande driver det inte någon som helst industriell rörelse. Bolaget äger 580 hektar mark och två stora askhögar. Dessa tillgångar vill man nu utnyttja för ny industriell verksamhet. Man skall tillverka byggnadsmaterial, ty Svenska skifferoljeaktiebolaget har sysslat med utvecklingsarbete på detta område. Därtill säger man sig ha behov av att köpa sig tillträde till marknaden och behöver fördenskull ett försäljningsbolag, som redan har en bit av marknaden för byggnadsmaterial. Man tilltror alltså inte sig själv att kunna bana väg in på marknaden med en vanlig start, vilket andra företag, som vill träda in på en marknad, är tvungna att underkasta

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

sig. Även om det är riktigt att det går åt stora mängder byggnadsmaterial i vårt land för närvarande, har vi på detta område en mycket effektiv produktionsapparat. Det råder i varje fall inte någon brist på det slags material som har orsakat bristsituationen på bostadsmarknaden. Det är därför i själva verket ganska ofattbart att regeringen har velat engagera staten i denna tillverkning.

Det kan inte heller med fog göras gällande att prisutvecklingen har varit ogynnsam. Tvärtom är ju en prisstegring med cirka 12 procent sedan år 1951, under vilken tid byggnadskostnaderna skjutit i höjden med ungefär 100 procent, snarast ägnad att överraska åt andra hållet. Genom att prisstegringen är så låg som 12 procent, måste ju utrymme ha lämnats för andra delar av byggnadskostnaderna att stiga med mer än 100 procent.

Herr Hagnell och herr Knut Johanson har i sina motioner även uttalat farhågor för att ett köp av Durox kommer att medföra svikna förhoppningar på lägre byggnadsmaterialpriser. Det har i utlåtandet klart uttalats — även departementschefen är på samma linje — att företaget skall drivas efter rent affärsmässiga grunder. Självfallet instämmer vi helhjärtat i detta påstående. I så fall hänger det ju helt på om effektiviteten i Svenska skifferoljeaktiebolaget är tillräcklig för att bolaget skall kunna klara sig i den hårda konkurrens som för närvarande råder. För min del hyser jag starka tvivel på bolagets förmåga därvidlag. Jag förutsätter givetvis att det allmänna vid sina materialbeställningar inte direkt eller indirekt speciellt gynnar Svenska skifferoljeaktiebolaget under motivering att det är fråga om ett statens företag.

Herr talman! Då jag vet att en närmare granskning av detaljerna i detta köp av Duroxbolaget kommer att göras av andra, skall jag inte ta upp den sidan av saken. Herr Johan Olsson och herr Harry Carlsson har också på ett

sätt som jag helt kan ansluta mig till anfört synpunkter på det tvivelaktiga i denna affär. Jag vill därför helt kort sammanfattningsvis endast säga, att inga som helst sysselsättningsskäl har förebragts. En skyldighet föreligger att betala den villkorliga skulden på 65 miljoner kronor, vartill pengar för närvarande finns. Det råder ingen brist på byggnadsmaterial i landet. Prisutvecklingen på dessa produkter har varit ovanligt gynnsam hitintills, och det finns ingen anledning i världen att inte hoppas på en fortsatt gynnsam prisutveckling under rådande förhållanden.

Här avtecknar sig till slut en ny dålig affär för staten. Enligt min mening har inget härande motiv förebragts för detta köp. Det verkliga skälet till att staten har gått med på denna affär är för närvarande enligt min mening helt ouppklarat.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Det är såsom motionär jag här tar till orda. I principfrågan delar jag helt reservanternas mening att skäl saknas för en utvidgning av den offentliga sektorn till områden, vilka kännetecknas av hög effektivitet i den enskilda sektorn.

Jag har i olika sammanhang under min borgerliga gärning inom näringslivet haft möjlighet att följa den imponerande utveckling som har ägt rum inom de ledande enskilda företagen, Ytong och Siporex. Produktionen kännetecknas av en långt driven mekanisering och automatisering. Inom distributionen har man genom en samordnad transportapparat lyckats nedbringa kostnaderna, och man har, som det har sagts, lyckats hålla priserna nere. Jag skall emellertid inte närmare uppehålla mig vid de principiella perspektiven utan endast uttrycka tvivel om den dubbla målsättning, som har angivits i

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

propositionen, att staten skall dels påverka priserna på byggnadsområdet och dels förränta det investerade kapitalet. Jag skall i stället ge mig in på den affärsmässiga sidan av saken.

Jag vill först konstatera den mörkläggning — jag tvekar inte att använda det ordet — i fråga om enskildheterna när det gäller förvärvet av Duroxaktierna som kännetecknar propositionen. Det sägs visserligen i propositionen att närmare uppgifter om värdet på aktierna kommer att tillhandahållas statsutskottet. Det är ju gott och väl, men det är anmärkningsvärt att det hela inskränker sig till något slags hemligt frimureri mellan departementet och statsutskottet. Utskottsbetänkandet är om möjligt ännu mera knapphändigt för att inte säga ännu mera summariskt än propositionen. Utskottet tiger som en mussla om de värden på vilka förvärvet tar sikte. Det är en rimlig begäran, tycker jag, att riksdagen som sådan och inte bara statsutskottet får full insyn i Durox-affären. Jag hoppas därför att herr handelsministern vill lägga korten på bordet. Jag efterlyser alltså närmare uppgifter om de tillgångar som förväras och hur dessa har värderats. Jag vill också efterlysa en marknadsundersökning rörande lättbetongindustriens samlade produktionskapacitet och framtida avsettningsmöjligheter. Någon prognos härom måste väl föreligga. Liknande uppgifter efterlyses i fråga om mineralullavsnittet.

Finns någon lönsamhetsbedömning under hänsynstagande jämväl till storleken av det kapitaltillskott som erfordras utöver köpeskillingen? Vilken förräntning beräknas av det investerade kapitalet?

Herr talman! Jag hyser all respekt för den ekonomiska expertis som står till förfogande inom handelsdepartementet och för handelsministern personligen, men det vore för oss i riksdagen intressant att få del av de bedömningar som här föreligger. De i propo-

sitionen intagna sammandragen av balansräkningarna och vinst- och förlusträkningarna är det enda siffermaterial som egentligen står till riksdagens förfogande. De tyder knappast på att staten med en köpeskillning av 34 miljoner kronor gjort en hygglig affär. Snarast tyder de på motsatsen. Av räkenskapshandlingarna framgår att aktierna i Duroxbolaget — det är ju dem köpet gäller — har ett nominellt värde av fem miljoner kronor. De egna fonderna är obetydliga. Den redovisade vinsten för det senaste räkenskapsåret, vilket omfattade 16 månader per den 30/4 1965, utgjorde 347 000 kronor. För ett bolag med denna avkastning betalades 34 miljoner! Om man bara ser på de två siffrorna, blir det en låg räntabilitet — en procent.

Den största tillgångsposten i Duroxbolaget utgöres av aktier till ett värde av 14 865 000 kronor. Denna post motsvaras i sin tur huvudsakligen av aktierna i Skövde Gasbetong med ett nominellt värde av endast 1 353 000 kronor. Dessa aktier har alltså i Duroxbolagets aktieportfölj upptagits till elva gånger det nominella beloppet. Jag har därför svårt att tro att aktieposten kan representera något översvärde, ehuru detta kanske icke är alldeles omöjligt. Det andra helägda dotterbolaget, AB Svenska stenhus, saknar egentligt värde. Här föreligger snarare en minuspost, skulle jag vilja tro. Bolaget redovisade ingen som helst vinst det senaste räkenskapsåret.

I Skövde Gasbetongs balansräkning representerar otvivelaktigt halva aktiestocken i Rockwool på nominellt 3 miljoner kronor ett betydande värde. Det är detta som skulle vara det s. k. guldägget, kan jag tänka mig. Men den redovisade vinsten var dock för senaste året begränsad till 1 584 000 kronor, varav hälften faller på Skövde Gasbetongs andel. Hela den vinst som Skövde Gasbetong AB visar upp för senaste räkenskapsåret motsvaras av vad företa-

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

get i sin tur erhåller i form av royalty och utdelning från Rockwoolbolaget. Den egna gasbetongtillverkningen har tydligen inte givit någon nämnvärd vinst. Konkurrenten på mineralullområdet har skärpts på senaste tiden. Kostnaderna har stigit och marknaden har krympt. Hänsyn måste tagas även till detta förhållande när det gäller att bedöma räntabiliteten på de 34 miljonerna.

I motionerna nr I: 803 av herr Knut Johansson och nr II: 952 av herr Hag-nell upplyses att Duroxgruppens försäljning till andra intressenter varit aktuell till ett pris av 22 miljoner kronor, »skattefritt nettopris» står det. Jag tror i likhet med dessa motionärer att detta pris kanske skulle ha kommit det rimliga närmare, men jag frågar mig: Vad innefattas under uttrycket »skattefritt nettopris» som står i motionen? Det kan väl inte betyda något annat än en antydning att staten utöver försäljningsvärdet skulle ha soulagerat säljarna för eljest uppkommen realisationsvinstbeskattning. Är detta riktigt, herr statsråd? Tyvärr har statsrådet lämnat kam-maren, när jag ställer denna fråga.

Den omständigheten att staten, som det har sagts, genom förvärvet av Durox skulle skaffa sig en inträdesbiljett på marknaden och att staten får en organisation för marknadsföring av vid skifferoljebolaget framkomna produkter kan näppeligen berättiga det överpris som uppenbarligen har betalats.

Mycket skulle återstå att säga om denna affär. Jag skulle blott vilja ställa ytterligare en fråga. Förvärvet av Durox tar i anspråk 34 miljoner av skifferoljebolagets beräknade avvecklingsöverskott på cirka 70 miljoner kronor.

Om utskottets förslag följes innebär det i fråga om mellanskillnaden på cirka 36 miljoner, att ett brett svart streck dras över riksdagens tidigare beslut att avvecklingsöverskottet skall inbetalas till statsverket. Får skifferoljebolaget, frågar man sig, carte blanche att an-

vända dessa miljoner efter eget gottfinnande, till att täcka uppkommande förluster eller till att köpa nya bolag?

Jag vore tacksam för en försäkran från handelsministerns sida om att så inte är fallet, samt att full redovisning kommer att lämnas riksdagen för hur överskottet skall användas, liksom att frågan om nya företagsförvärv skall underställas riksdagen. Motsatta förhållandet måste ju innebära att riksdagens kontrollmakt över utlämnade anslag skulle försvagas.

Jag vore också tacksam för en försäkran av handelsministern inför kam-maren, att den fortsatta verksamheten skall drivas i affärsmässiga former och att inga subventioner får förekomma — sådana vore ju orimliga med tanke på att verksamheten kommer att drivas i konkurrens med privata företag; konkurrensen bör givetvis äga rum på lika villkor.

Det bör slutligen även klarläggas vad som är innebörden i talet i propositionen om samordning med AB Atomener-gis uranverk i Ranstad.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Herr Jacobsson har i sin framställning gått in på den mer affärsmässiga sidan och ställt en hel del frågor till handelsministern. Det finns ingen anledning för mig att beröra dem här, utan jag skall i stället främst ta upp de mera principiella resonemang som förts av de tre andra ärade talarna, herrar Olsson, Carlsson och Åkerlund.

Jag tror att det finns all anledning att här ta upp en diskussion om statens industriella verksamhet, och jag börjar med önskemålet om konkurrens på lika villkor, som herr Jacobsson just talade om. När staten skall driva industriell verksamhet — som det i olika sammanhang kan finnas behov av — är det enligt min mening allt skäl att också se till att statens företag verkligen får tillfälle att driva konkurrens på lika vill-

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

kor. För min personliga del anser jag att vi från riksdagens sida försyndar oss i allra högsta grad på den punkten, helt enkelt därför att vi sällan eller aldrig är beredda att ställa de medel till förfogande, som skulle göra det möjligt för våra olika statliga bolag att verkligen kunna bedriva konkurrens på lika villkor. Det är först i händelse av likviditetssvårigheter som man kan få fram pengar till nöds; men det vore betydligt rättigare att redan från början ge sådana ekonomiska villkor som möjliggör en effektiv konkurrens.

I det sammanhanget vill jag gärna säga, att det finns anledning att mycket allvarligt överväga de funderingar som herr Hagnell i andra kammaren fört fram — inte i det nu aktuella fallet, utan i mera principiella sammanhang — och som går ut på att man genom en samordning av den industriella verksamheten skulle försöka skapa avsevärt bättre förutsättningar för de statliga industriernas verksamhet på olika områden.

Framför allt herr Olsson men sedan också herrar Carlsson och Åkerlund har tagit upp frågan huruvida staten skall engagera sig i sådana här företag, särskilt naturligtvis på byggnadsområdet. Herr Olsson tycker att staten skall inrikta sig på bättre och mer intensiv forskning men lämna åt enskilda konkurrenskraftiga företag att bedriva den industriella verksamheten. Han anser också att konkurrensen är synnerligen hård på det för dagen aktuella området. Samtliga tre talare har tydligen från vederbörande industrier fått sitt material om lättbetong- och mineralullpriser — uppgifterna var ju absolut samstämmiga.

Men är nu konkurrensen mellan de privata företagen så hård? Det finns som herr Jacobsson antydde två företag, Siporex och Ytong. De har ett gemensamt försäljningsbolag, och konkurrensen representeras väl praktiskt taget helt av statens företag, Laxå bruk och — fastän naturligtvis i ytterst ringa

mån — Törefors, eftersom verksamheten där ännu inte har kommit i gång. Med tanke på den lilla del av marknaden, som Laxå nu har, frågar man sig självklart om den konkurrensen kan spela någon roll i sammanhanget.

Under arbetet på statsutskottets femte avdelning har jag i alla fall kommit fram till vissa funderingar. Vad kunde det exempelvis finnas för skäl till att ett av de här stora företagen var så kolossalt angeläget att komma med i samarbetet beträffande Törefors, som herr Åkerlund var inne på? Och vad kan orsaken vara till att man från ett annat håll visat sig synnerligen angelägen om att få överta både Laxå och Törefors?

Ja, såvitt jag förstår innebär förekomsten av dessa två statliga företag tydligen ändå en viss hållhake i fråga om prisutvecklingen. Jag ser att herr Jacobsson ler, och det må han gärna göra, men jag skall berätta en liten saga för herr Jacobsson från ett annat företag som jag har haft tillfälle att titta på.

Det går helt enkelt inte att säga — och det har man inte heller gjort — att statens engagemang när det gäller Durox skulle leda till en omedelbar snabb prissänkning på detta område. Detta har aldrig sagts från handelsministerns sida och inte heller från statsutskottets sida. Men är det därför så säkert att inte ändå statens engagemang har en viss betydelse för prisutvecklingen?

Landstingsförbundet, alltså sjukhusbuvudmännen, har haft att kämpa mot leverantörer inom vissa industrier, som naturligtvis så länge det är möjligt försöker hålla priserna uppe på allra högsta nivå. Det har på sista tiden blivit någon förbättring. När det gäller röntgenfilm har det således tillkommit en viss konkurrens; monopoliseringen har annars gått ganska långt på detta område. När det gäller röntgenapparatur är det exempelvis svårt för ett företag som landstingens inköpscentral att starta någon form av konkurrerande verksamhet.

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

På ett annat område, som spelar en mycket stor roll i detta sammanhang, nämligen inköp av förbandsmaterial, har i stort sett ett enda företag behärskat marknaden, och priserna har varit skyhöga. Landstingens inköpscentral startade emellertid en förbandsfabrik i Aneby i Småland, och priserna rasade kraftigt ned hos det andra enskilda företaget. Om man skulle räkna fram substansvärdet på landstingets företag i Aneby, skulle det säkerligen inte bli så särskilt högt, men man kan inte komma ifrån att det ur landstingens synpunkt i ekonomiskt avseende spelar en mycket stor roll att denna konkurrens kommit till. Den ekonomiska vinningen går det helt enkelt inte att redovisa i siffror, ty den dag, då landstingens inköpscentral skulle tvingas lägga ned sitt företag, skulle priserna återigen skjuta väsentligt i höjden, och förbandsmaterialet skulle bli betydligt dyrare för landstingen.

Jag kan inte förstå annat än att det skulle gå på samma sätt på det område som vi nu behandlar. Om statsmakterna nu i ännu högre grad börjar intressera sig för att gå in på byggnadsmaterialmarknaden för att åstadkomma en viss konkurrens, kan det medföra att priserna kommer att kunna hållas på en rimlig nivå. Det går emellertid aldrig att redovisa att man på byggnadsfronten därigenom har tjänat så eller så mycket pengar. Jag tror emellertid att det är alldeles nödvändigt att det från statens sida sker någonting på detta område.

När man från den borgerliga oppositionens sida har hänvisat till herrarnas Hagnells och Knut Johanssons motioner, är jag inte alldeles säker på att man riktigt förstått innebörden av dessa motioner. Det förefaller som om motionärerna närmast skulle anse att det borde bli ett ännu kraftigare engagemang från statens sida än det som nu föreslås beträffande inköpet av Durox. Jag tror likaså att det blir nödvändigt att utsträcka engagemangen. Såsom departementschefen också har anfört i

propositionen måste man ta sig en funderare på hur man i fortsättningen skall agera.

Jag fäster mig speciellt vid att herr Olsson finner det helt naturligt — och det är han ju inte ensam om, utan det är hela den borgerliga oppositionens inställning — att staten skall ingripa när det gäller sociala ändamål, såsom när det gäller arbetslöshet och sysselsättningsfrågor m. m., men när det är fråga om vinstgivande industrier skall de helt och hållet överlätas till den privata företagsamheten. Så snart det är fråga om att tjäna pengar skall den privata företagsamheten vara med, men så snart det är fråga om att ta förlusterna är det bra att ha staten till förfogande för att ingripa i olika sammanhang. Det anser jag, herr Olsson, vara en moral som inte är alldeles riktig.

Jag skall inte här närmare ingå på frågan om priset på företaget, men när det talas om substansvärdet kan det vara skäl att erinra om att när skifferoljebolaget på sin tid — det är inte så länge sedan — sålde ifrån gasoldelen av sin verksamhet beräknades substansvärdet till ungefär 4 miljoner kronor, medan försäljningsvärdet rörde sig om 30 miljoner kronor.

Vilket var nu skälet till att ett stort internationellt företag köpte in sig på detta område till så avsevärda belopp? Jo, det var just den här inträdesbiljetten, som det har talats om i ett annat sammanhang, som man ville ha på denna marknad. Därför beslutade man sig för att ge det beloppet. Det är alldeles klart, att vad som är avgörande i detta sammanhang är vad vederbörande så att säga avser att göra med företaget. Hela inköpet av Durox måste ändå ses mot bakgrunden av de engagemang som statsmakterna har i fråga om Töre, i fråga om Laxå och naturligtvis även i fråga om vad herr Åkerlund betecknade som de två askhögarna på 580 hektar i Kvarntorp.

Det är naturligtvis här fråga om vad man har för möjligheter att i detta sam-

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

manhang utnyttja de erfarenheter man har fått i fråga om utvecklingsarbetet vid Kvarntorp. Det är alldeles klart att man kan säga som några av talarna här sade, att här skall man nu bara köpa in sig på detta sätt, ty man vill inte försöka göra som man många gånger får göra inom den enskilda företagsamheten, nämligen bygga upp en verksamhet från början. Det är klart att det många gånger kan vara betydligt svårare att starta ett företag från början än att på det här sättet skaffa sig den inträdesbiljett till marknaden, som var i allra högsta grad behövlig med hänsyn till att man här kan få till stånd en förnuftig samordning mellan de industrier som sysslar på detta statliga område, nämligen Laxå, Töre och Kvarntorp.

Herr Åkerlund sade beträffande Töre, att det enskilda företaget hade visat ett rätt brinnande intresse att hjälpa staten i den sociala verksamheten där uppe. Några garantier, herr Åkerlund, för att man verkligen skulle driva detta och se till att det skulle bli en ordentlig sysselsättning redovisades aldrig på statsutskottets femte avdelning. Jag vet inte vad herr Åkerlund ställer för anspråk när det gäller högstämda ordalag, men inte har jag kunnat märka något som var så förfärligt högstämt. Vi är ganska vana att hålla oss på det mera realistiska planet. Vad som hänt i detta avseende är helt enkelt, att utskottets femte avdelning inte hade något som helst emot att man där fick en kontakt för att ta upp ett resonemang om det skulle finnas möjligheter till ett samarbete. Men det är alldeles klart att man därmed inte utan vidare menade, att detta samarbete kanske skulle innebära att denna marknad skulle monopoliseras i ännu högre grad och framför allt gällde det att få garantier för sysselsättningens uppehållande i Töre.

Herr talman! Jag ber att för min del få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Tyvärr lämnade inte utskottets talesman herr Söderberg här några nya synpunkter som stärker oss i tron att det beslut, som vi nu står i begrepp att fatta, skulle vara riktigt ur ekonomisk synpunkt. Han omnämnde två punkter som jag vill beröra. Den ena var att han ifrågasatte, om det ändå inte var rätt dålig konkurrens på detta område. Jag tycker att de siffror som redovisats här talar sitt tydliga språk. Staten själv som företagare har haft betydande svårigheter att kunna driva ekonomisk verksamhet, emedan konkurrensen på detta område varit så stark. Priserna har varit för låga. Det kan vi läsa bl. a. i proposition nr 83, som behandlats tidigare i riksdagen i år.

Jag tror att det här visserligen kan finnas utrymme för ytterligare konkurrens, men det finns andra områden som hellre skulle behöva ingripande från det allmännas sida än att man så här slumpartat hoppar in på ett område, som minst av allt talar för ett statsingripande.

Herr Söderberg frågade vidare, om vår ideologi är sådan, att staten skall vara företagare endast när det är besvärligt, endast av sociala eller andra speciella skäl. Den frågan vill jag gärna svara ja på i princip. Det finns väl ingen anledning att staten skall vara företagare bara för att tjäna pengar, det finns ingenting som talar för att staten har möjlighet att inom vanlig produktion driva ett företag på ett bättre sätt än det enskilda näringslivet. Det är det som frågan gäller. Vi har alla intresse av att driva all produktion så billigt som möjligt, och där har det enskilda näringslivet i de flesta fall bättre förutsättningar än staten. Ibland kan det emellertid erfordras, att staten griper in som företagare.

Så frågar jag till sist, om det ärende vi behandlar i dag är ett område som skulle kunna exemplifiera statens med-

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

verkan där vinst är att hämta. Jag vill i det avseendet åberopa herr Hagnells motion nr 952 i andra kammaren, där det på sista sidan heter: »Om staten skulle ta ut lika mycket ur företagsgruppen, som nuvarande ägare gör, skulle utdelningen komma att motsvara endast 1 % förräntning på de insatta 34 milj. kr.»

Herr JOHANSSON, KNUT, (s):

Herr talman! Först vill jag nämna några ord om den principiella delen av detta problem, och i det avseendet vill jag anknyta till vad som anfördes i propositionen då det gäller utvecklingen inom byggnadsmaterialområdet.

Det är riktigt som det där har anförts, att den tilldrar sig speciellt intresse med hänsyn till dess betydelse för såväl byggnads- som anläggningsindustrien. Beträffande behovet av ökat byggande ställer vi stora och växande anspråk på investeringsverksamheten. En genomgripande rationalisering inom byggnadsindustrien är av den anledningen påkallad. I denna rationaliseringsprocess måste även byggnadsämnesbranschen medverka, exempelvis genom att utveckla nya och för industrialiserat byggande lämpliga produkter och genom att driva den industriella bearbetningen av produkterna längre.

Det sägs vidare i propositionen att staten sedan länge haft uppmärksamheten riktad på förhållandena inom byggnads- och anläggningssektorn, och det förklaras att staten som företagare mera aktivt än hittills skall kunna medverka till byggnadsämnesproduktionens och byggnadsverksamhetens rationalisering. Till dessa grundläggande principiella synpunkter vill jag ge min hela och fulla anslutning.

Om man då går vidare till nästa steg, det som gäller principens tillämpning i praktiken, så finns det nog anledning att noga överväga i vilket sammanhang staten skall engagera sig i den indu-

striella verksamheten, och det kan sålunda ifrågasättas om det nu aktuella fallet, förvärvet av aktierna i Durox AB, har stöd av denna princip. Som allmän huvudregel då det gäller det statliga engagemanget kan jag dela utskottets mening i den del av dess utlåtande, där man är inne på den här frågan och där utskottet bl. a. anför, att det är angeläget att den statliga verksamheten på byggnadsmaterialområdet blir föremål för en noggrann planering. Jag tror att det finns all anledning att mycket kraftigt understryka detta.

Statens engagemang inom byggnadsindustrien kan starkt motiveras ifrån skilda utgångspunkter. Enligt min uppfattning är det för det första statens åtgärder på bostadsförsörjningens område. De är så betydande att det helt enkelt är följdriktigt med direkt engagemang i såväl materialproduktionen som själva byggandet. För det andra uppgår investeringar och kapitalbehov över huvud taget till så betydande belopp, att statens medverkan enbart av den anledningen är nödvändig. Ett direkt engagemang bör sålunda, för att det skall få någon betydelse i den riktning som såväl propositionen som utskottet avser, omfatta minst 10—15 procent av bostadsbyggandet om man begränsar sig till den delen av hela byggnadsområdet. En koncentration av fabriksstillverkning och byggande i en sådan omfattning betyder dels att förutsättningar har skapats för en långt driven rationalisering och dels förutsättningar för en kostnadsreducering.

Ser man nu det aktuella fallet, som kammaren har att ta ställning till, mot bakgrunden av de här skissartat anförda synpunkterna, så måste jag nog för min del anföra, att det *inte* är ett riktigt grepp över den här verksamheten — inte ett grepp av det slag som staten skall göra. Denna affär är betänklig av flera skäl. Företaget är i ett avseende begränsat på en relativt sett liten del av byggandet. I ett annat avsnitt täcker det visserligen cirka 50

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

procent av behovet, men är där begränsat av ett delägarskap till 50 procent, som måste försvåra såväl företags- som rent prispolitiska bedömningar.

Därtill kommer att utvecklingsmöjligheterna, i det läge industrien befinner sig, är synnerligen osäkra. Inköpskostnaderna förefaller vara av den storleken i förhållande till det faktiska värdet, att konkurrensförmågan, om man skall ta hänsyn — vilket man givetvis måste göra — till en normal föräntning och avskrivning, närmast är obefintlig.

Det är närmast från dessa synpunkter som det i motionerna nr I: 803 och II: 952 anförts att fördelarna med Durox-affären starkt kan ifrågasättas, och därtill kommer att riskerna i affären är påtagliga. I motionerna hade påyrkats en utredning. Utskottet har emellertid inte ansett det föreliggande något motiv för en utredning, som skulle klargöra riktlinjerna för engagemang i frågor som rör näringslivets utveckling. Vi tänker i detta sammanhang inte enbart på byggnads- och anläggningsindustri, utan vi tänker självfallet på hela näringslivet. Utskottet föreslår dock att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall ge till känna vad som har anförts i utskottsutlåtandet rörande utrednings- och planeringsåtgärder. Det är synpunkter som står helt i överensstämmelse med motionens yrkande.

Jag vill, herr talman, till sist säga, att om denna affär har bidragit till att man vågar hoppas på snabba åtgärder i syfte att åstadkomma en samordning i organisatoriskt, personellt och finansiellt avseende av statens handläggning av dessa frågor, har den måhända trots allt haft sin betydelse.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! När jag nu tar till orda ber jag både talmannen och kammaren ha överseende, om jag tar tiden i anspråk kanske något längre än man vid denna tidpunkt i riksdagsarbetet skulle

önska, men denna kontroversiella fråga har ju sina viktiga både principiella och praktiska sidor.

Jag vill börja med en kort tillbakablick på vad som hänt i Kvarntorpsbolaget sedan riksdagen för snart fem år sedan på regeringens förslag beslöt avveckla skifferoljeverksamheten. Jag hyser nämligen den uppfattningen, att vi av denna utveckling har fått och kan dra lärdomar av betydelse för bedömningen i framtiden.

Statsmakternas beslut den gången innebär att avvecklingen skulle ske planmässigt och successivt, främst med hänsyn till de anställda i bolaget men också för att tillgångar och kapitalvärden skulle ge ett bättre utbyte än vid en omedelbar total nedläggning av bolaget. Att man tog tid på sig var nödvändigt för att man skulle kunna undersöka, om vissa tillverkningsgrenar och anläggningar skulle kunna bibehållas och drivas lönsamt eller om till äventyrs rent av någon nyetablering borde ifrågakomma. Detta ingick uttryckligen i den s. k. Kvarntorps-kommissionens uppdrag och anförtroddes en reorganiserad bolagsstyrelse.

Det sätt på vilket avvecklingsprocessen handhåfts måste i belysning av både sysselsättning och ekonomiskt resultat anses synnerligen tillfredsställande. Varken utskottets majoritet eller reservanterna har någonting att erinra mot redogörelsen härvidlag i den föreliggande propositionen, och vissa uttryck av belåtenhet har t. o. m. rymts i den debatt som förts här i kammaren.

Sedan 1961 har antalet sysselsatta nedbringats från något över 1 100 personer till 500—600. Sysselsättningens maximum hade nåtts redan tidigare med 1 500—1 600 anställda. Det var således inget litet eller ens medelstort företag, utan bolaget bedrev, en mycket omfattande verksamhet. Avgången har kunnat äga rum med arbetsmarknadsmyndigheternas hjälp utan att någon friställts som inte beretts annan sysselsättning. Vid sidan av en naturlig av-

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

gång på grund av ålder har en del av arbetskraften kunnat överföras till verksamhetsgrenar som tillkommit på Kvarntorps-kommissionens och bolagets initiativ. I propositionen erinras om uppgörelsen med Salpeterverken och Kooperativa förbundet, där en del av bolagets rörelse infogats i ett program för ammoniakstillverkning. Senare träffades avtal med Esso om försäljning av gasoldistributionen.

I den nuvarande bolagsstyrelsens regi har ett intensivt utvecklingsarbete bedrivits, varvid man också övervägt möjligheterna att tillverka byggnadsmaterial — det har ju legat rätt nära till hands och erfordrar väl ingen särskild motivering. Ett konkret resultat har avsatts i form av produktion av kalksandsten, ett beklädnadsmaterial som fick en god, om än begränsad marknad. Bolagsledningen höll kontakt med åtskilliga enskilda företag i byggnadsbranschen. I somras träffades såsom vi vet ett avtal med Ytongkoncernen om försäljning av Kvarntorpsbolagets hela återstående rörelse inklusive skifferoljeverksamheten och kalksandstenstillverkningen. Avtalet innehåller en klausul som garanterar sysselsättning åt alla de något över 500 anställda i bolaget. Med stöd av riksdagens fullmakter har det preliminära avtalet från i somras sedermera godkänts av Kungl. Maj:t i september, och därmed är det slutgiltigt.

Följande anser jag värt att observera. I den utredning som låg till grund för propositionen och riksdagsbeslutet om avvecklingen av Kvarntorp ansågs värdena i skifferoljebolaget vara mycket låga. Jag hörde på den tiden en antydning att en realisation av tillgångarna skulle kunna ge ett värde av allra högst 10 miljoner. Resultatet har blivit ett annat, och det beror inte på någon tillfällighet.

Genom de åtgärder som vidtagits och de affärer som förts i hamn har Kvarntorpsbolaget tillförts värden på närmare 90 miljoner. Till någon del har de peng-

arna fått användas i driften för avvecklings- och omställningskostnader och framför allt för utvecklingsarbete. Större delen av beloppet finns emellertid kvar i bolaget.

Det är det beloppet som man nu anser skall användas för återbetalning av vad riksdagen en gång satsat för att möjliggöra en lugn avveckling av Kvarntorpsbolaget, pengar som man i varje fall då var beredd att förlora. Beloppet har beräknats med utgångspunkt från att avvecklingen skulle ge ett betydligt lägre tillskott i värden än som nu verkligt blivit förhållandet. Jag ber kammarens ledamöter observera, att beloppet har avskrivits i böckerna. Visst kan det ligga någon logik i att man säger, att om bolaget lyckas bättre än väntat och gör en stor vinst, så bör pengarna betalas tillbaka till statskassan. Men någon fordran i bolagets räkenskaper utgör inte detta belopp, eftersom det avskrivits i enlighet med det beslut som fattades när avvecklingen bestämdes.

Jag sade att det gynnsammare resultatet inte berodde på en tillfällighet. Det måste enligt min mening först och främst tillskrivas den omständigheten, att man inte gått brådstörtat till väga. Genom att utveckla en egen aktivitet och genom ett omfattande kontaktagande med olika tänkbara intressenter har bolagsledningen kunnat spela med olika initiativ, där man ej uteslutit en fortsättning i egen regi.

Kvarntorpsbolaget har sålunda inte försatts i en tvångssituation som gjort det nödvändigt att godta första bästa erbjudande. Man har däremot haft ett starkare utgångsläge i förhandlingarna. Såväl överlåtelsen av gasoldistributionen till Esso som nu senast uppgörelsen med Ytongbolaget kan anföras som exempel på den saken. I det förstnämnda fallet — alltså i Esso-affären — fördes diskussioner med fyra eller fem spekulanter innan det slutliga, mycket förmånliga anbudet kom. Jag får anledning att återkomma till detta i ett senare sammanhang i mitt anförande. Enligt min be-

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

dömning berodde priset i Ytong-uppgörelsen i hög grad på att Kvarntorpsbolaget självt bedrivit undersökningar av möjligheterna att uppta tillverkning av byggnadsmaterial och i ett fall, som jag förut erinrat om, också upptagit sådan tillverkning, låt vara i begränsad skala.

Jag tror nog man får säga, att de som har företrätt statens intressen i dessa sammanhang har gjort det med skicklighet och gott sinne för affärer. Jag skulle dock inte vilja säga att i varje fall sinne för affärer karakteriserar de inlägg som gjorts i debatten här i kammaren.

Vad som gjorts så långt i samband med avvecklingen och omläggningen av verksamheten i Kvarntorp har inte egentligen mött någon kritik från motionärerna eller de borgerliga utskottsreservanterna. Vi har, som jag sagt, en del att lära av vad som skett när vi nu skall ta ställning till vad som behöver göras i framtiden.

Minoriteten i utskottet vill, såsom vi sett i utlåtandet och hört i debatten, inte vara med om att godkänna det preliminära avtalet om förvärv av Durox, som numera är moder- och försäljningsbolag för AB Skövde gasbetong, som i sin tur äger AB Svenska stenhug och hälften av aktierna i Rockwool. Det är såvitt jag har kunnat finna två huvudmotiv som anförs för avslag på propositionen.

Det första motivet är att det enligt motionärer och reservanter inte finns något skäl för att staten genom att överta ett nytt företag skall ge sig in i en bransch som kan synas vara välskött. Man hänvisar bland annat till att prisutvecklingen på byggnadsmaterial varit lugn och inte heller ger anledning till oro för framtiden.

Detta är kanske riktigt i stort sett, men jag tror nog att motionärerna liksom herr Johan Olsson handskas en smula lättsinnigt med det statistiska materialet när de försöker leda detta påstående i bevis. I en motion har bland annat herr Holmberg, liksom herr Olsson här i debatten, beträffande prisutveck-

lingen på oarmerade lättbetongprodukter hänvisat till undersökningar som utförts av statens pris- och kartellnämnd och enligt vilka priserna sedan 1951 bara skulle ha stigit med 12 procent. Det kan ju synas vara en god och acceptabel prisutveckling ur konsumenternas synpunkt. Men studerar man materialet litet närmare skall man finna, att betongpriserna under åren 1950 och 1951, d. v. s. åren före det av reservanterna åberopade, kraftigt höjdes. Med år 1950 som utgångspunkt hade prishöjningen inte stannat vid 12 procent utan något över 40 procent, och med år 1955 som bas blev höjningen 20 procent. År 1960 stannade den åter vid 12 procent.

Låt oss se hur det var 1960. En prishöjning på 12 procent är inte så märklig, men vi skall komma ihåg att vårt exportprisindex under samma tid steg med 5,5 och importprisindex med 8 procent. Min slutsats är nu inte — det vill jag uttryckligen framhålla, att prisutvecklingen varit orimlig. Jag vill bara slå fast att man egentligen inte vet så mycket om den saken. I varje fall har inte de åberopade uppgifterna till fullo kunnat stärka de slutsatser som motionärer och utskottsreservanter vill dra i detta hänseende.

Jag nämnde att utskottsminoritetens första motiv för ett avslagsyrkande på Kungl. Maj:ts proposition är att man ansåg att marknaden är lugn och bra som den är. Det andra huvudmotivet är att man anser att det pris som Durox-koncernen skulle betinga är för högt och inte motsvarar vare sig substansvärde eller avskrivningsvärde. Jag skall ta upp dessa två motiv var för sig.

Låt mig för egen del fastslå, att det primära skälet till förvärvet av Durox inte varit att få en möjlighet att pressa byggnadskostnaderna och sänka priserna på byggnadsmaterial. Inte på något ställe i propositionen, herr Jacobsson, har detta gjorts gällande. Det är alltså en missuppfattning att det skulle vara fallet — jag skall återkomma även till den saken.

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

Nej, vad jag velat skjuta i förgrunden är i stället först och främst önskemålet att ge stadga och utvecklingsmöjligheter för den ganska omfattande verksamhet på detta område, som redan bedrivs i statlig regi. Utskottsmajoritetens talesman, herr Söderberg, har också varit inne på detta, och den verksamheten är sannerligen inte oväsentlig. Statens skogsindustrier tillverkar trävaror och wallboard, snickerier och monteringsfärdiga hus, vid Norrbottens järnverk tillverkas byggnadsjärn och vid Laxå och Törefors framställs mineralull. En allmän erfarenhet är att verksamheten inom ett närbesläktat område kan ge ett värdefullt stöd för andra tillverkningsgrenar, och det gäller sannolikt i denna mångsidiga och vittomfattande industrigren — kanske mer än någon annan stans.

Man läser nästan varje vecka om företagsköp och fusioner, som alla syftar till att genom samordning åstadkomma rationalisering och ökad produktion. Nu vet inte jag hur herr Åkerlund läser tidningarna, men jag skall gärna stå till tjänst med att visa honom hur enskilda företag går till väga och vilken metod de i första hand begagnar sig av för att just komplettera sin produktion och skapa ökade möjligheter för sin framtida tillverkning. Jag erkänner att allt detta är bra, ty det bidrar onekligen i hög grad till att stärka produktiviteten och konkurrenskraften i det svenska näringslivet. Det hälsar alltså jag, och jag tror vi kan göra det allesammans, med glädje och tillfredsställelse.

Varför skulle då inte staten, som redan är engagerad i tillverkning av byggnadsmateriel, på samma sätt genom aktiva insatser kunna komplettera produktionsapparaten och förbättra förutsättningarna för sin egen verksamhet på detta område? Vad kan egentligen någon ha emot det?

Jag är inte doktrinär när det gäller statlig företagsamhet, än mindre tror jag någon skulle vilja karakterisera mig som en dogmatisk socialiseringsivrare.

Jag erkänner gärna, att där företag i enskild ägo sköts på ett tillfredsställande sätt ur de anställdas, konsumenternas och samhällets synpunkt, finns det sålän skäl för staten att ingripa och engagera sig.

Men jag vill sannerligen heller inte godta, att statliga initiativ alltid måste begränsas till att köpa upp företag som står inför nedläggning med — som i detta fall — konsekvenser för sysselsättningen. Lika litet som jag har någon övertro på statlig verksamhet, vill jag ålägga mig den typen av begränsning. De företag, säger jag mig, för vilka staten bör bära ansvaret, måste erhålla rimliga förutsättningar att utvecklas och tillvarata möjligheterna att bli lönsamma och ekonomiskt bärkraftiga. Jag betraktar Durox-förvärvet som en rationaliseringsåtgärd för att samordna och stärka den nuvarande statliga verksamheten på detta område. Vi har nu bekymret med Törefors och Laxå, och vi kan här inte komma ifrån vårt ansvar.

I samband med riksdagens behandling i våras av frågan om nya medel till Törefors aktiebolag framhölls uttryckligen, att olika vägar borde kunna prövas för att om möjligt ge stadga och ekonomisk driftsäkerhet åt företaget. Samverkan i lämpliga former med liknande enskilda företag i branschen borde vara en möjlighet som nämndes, och herr Åkerlund har utförligt erinrat om detta. Han anklagar till och med handelsdepartementet för att det inte har effektuerat vad han kanske vill karakterisera som en beställning från riksdagens sida.

Jag vill inte säga att vi inte har haft kontakter med enskilda företag sedan riksdagens beslut fattades, herr Åkerlund, men jag har ingen anledning eller möjlighet att närmare gå in på denna fråga. Så mycket skall jag emellertid ge herr Åkerlund rätt — om det var det herr Åkerlund ville få fram — att jag som chef för handelsdepartementet inte har tagit några initiativ sedan riksdagsbeslutet fattades och sprungit

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

omkring och frågat: Är det någon som vill köpa Törefors aktiebolag? Jag har inte heller trott att detta skulle ligga i vart intresse.

Det var den ena möjligheten som riksdagen pekade på. Ett samarbete med andra statliga företag och en komplettering av produktionsprogrammet härigenom var ett annat alternativ.

Ett första steg på vägen mot sammanförande av Laxå- och Töreforsföretagen har redan tagits. Kvarntorpsbolagets undersökningar på byggnadsmaterielområdet har inte avbrutits i och med försäljningen av verksamheten till Yxhultsbolaget. Jag vill peka på att vid köpet undantogs uttryckligen vissa askhögar, avfall från skifferoljeverksamheten, vilka högar enligt företagna undersökningar skulle kunna användas för tillverkning av en gipsplatta, som såvitt jag förstår kan bli konkurrenskraftig gentemot den platta som för närvarande saluförs. Dessa undersökningar kommer bolaget att fullfölja.

Vid sidan av detta vill jag också erinra om att utredningar igångsatts under medverkan av Aktiebolaget Atomenergi för att klarlägga, om förutsättningar föreligger att framställa byggnadsämnen även ur skiffern i Dalsland. Det är väl i och för sig inte något märkvärdigt att man gör detta. Därmed har jag besvarat den fråga som herr Jacobsen ställde i detta sammanhang.

Jag vill emellertid upprepa: Varför skulle inte staten med hänsyn till sina nuvarande engagemang genom nya initiativ bredda basen och förbättra förutsättningarna för den företagsamhet, som vi redan har ansvaret för? Enligt regeringens bedömning skulle förvärvet av Duroxbolaget ge oss tillfälle därtill. Det har sagts att vi skulle vinna en inträdesbiljett på marknaden, och jag skall säga några ord om den saken något senare.

En vidgad statlig verksamhet — och det är det andra huvudskälet till att regeringen under förutsättning av riksdagens godkännande velat acceptera kö-

peavtalet med Duroxbolaget — skulle samtidigt ge det allmänna större möjligheter än för närvarande är fallet att följa utvecklingen inom ett område, som är så betydelsefullt för hela byggnadsproduktionen och som dominerats, som herr Söderberg mycket riktigt påminde om, av några få företag.

Förhållandena inom byggnadsbranschen står ju redan i centrum för samhällets intresse — det är vi väl alla medvetna om. Låt mig bara erinra om den byggnadsindustrialiseringsutredning, som inrikesministern tillsatte för något år sedan, och om den sedan någon tid tillbaka pågående undersökningen inom pris- och kartellnämnden om branschens strukturproblem. De utredningar, som gjorts av Kvarntorpsbolaget, tyder på att det finns en hel del att göra för att befordra tekniska framsteg. Erfarenheten visar redan att det går att finna nya och intressanta material — kalksandstenen, som jag tidigare talat om, kan ju här få utgöra en illustration.

Vi kan därför hoppas på att som en viktig biprodukt av statlig aktivitet på detta område vinna ökad insyn i och bidra till att påskynda den tekniska utvecklingen mot modernare tillverkningsmetoder av nyare material. Vi har en del material, som jag hoppas så småningom, i enlighet med den önskan som också utskottsmajoriteten uttalar, i samband med en redovisning av vad som görs och planeras på detta område också kan bringas till riksdagens kännedom.

Konkurrensen ökar om staten genomför denna affär, det kan väl ingen bestrida, och det bör ju sätta vissa spår i utvecklingen i de hänseenden jag har antytt. Rockwoolbolaget skulle tillsammans med Laxå- och Töreforsbolagen svara för mer än hälften av mineralullsmarknaden i landet. Det är riktigt att det inte är det allra väsentligaste bland alla de byggnadsmaterial, som måste komma till användning vid uppförandet av ett hus, men det är dock en mycket

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

expanderande marknad som vi har haft här.

Vad beträffar gasbetong så kan ju de nio procent av marknaden som Durox täcker förefalla litet vid första påseende, men då man vet — och jag tror att herr Söderberg erinrade om den saken — att hela den övriga marknaden befinner sig i en enda hand, så är kanske nioprocentandelen ändå inte betydelslös.

Vilken påverkan priserna i framtiden kan komma att röna är det inte möjligt för någon att på förhand uttala sig om och det har jag inte heller gjort. Att konkurrensen kan komma att sätta spår i den tekniska utvecklingen och att detta också på det sättet kan komma konsumenterna av byggnadsmaterial till godo tror jag väl ändå inte är orealistiskt att vänta. Att den ökade konkurrensen därför kanske bör kunna utgörande en återhållande faktor i framtiden är väl ändå inte uteslutet, även om detta företag givetvis skall skötas efter affärsmässiga grunder.

En alternativ metod att nå det mål vi satt oss före är att bygga upp ett eget företag för marknadsföring och teknisk ledning, samtidigt som tillverkningen i befintliga enheter utvidgas. När jag lyssnade till herr Åkerlund tyckte jag, om jag inte missförstod honom, att han hade vissa sympatier för denna metod. I varje fall sade han, att det är vad enskilda företag gör. Nå, det är väl inte alltid säkert, som jag nyss sade, men jag erkänner att det är en väg att gå för en aktiv politik på detta område. Den är emellertid tidskrävande och kostnadskrävande, som jag tror att var och en inser. Erfaren och utbildad personal rekryteras inte i en handvändning på detta så expansiva område. När nu tillfälle erbjöd sig har vi nu valt att gå den andra vägen, att köpa ett redan befintligt företag. Det bör leda oss snabbare till målet och är, som vi ser det, en säkrare väg att gå.

Jag vill tillägga, att härmed har staten också valt den metod, som för nä-

ringssliv och arbetsmarknad väl ändå måste vara den minst störande. Det bör väl också kritikerna kunna ge mig rätt i.

I förbigående kan jag nämna att tillfälle att förvärva Durox erbjöd sig i samband med de förbindelser, som Kvarntorpsbolaget upptog med detta företag innan Ytong-affären var förd i hamn. Durox var ett tänkbart alternativ om inte den uppgörelsen skulle kunna slutföras.

Därefter skulle jag övergå till det andra motivet hos kritikerna, utskottsminoritet och motionärer. Det sägs och görs gällande, att staten gör en dålig affär med aktieförvärvet i Durox. Låt mig därför ta upp också detta argument.

Är Duroxkoncernen verkligen ett så dåligt företag som vissa uppgifter skulle tyda på? Femte avdelningen i statsutskottet har fått en uttömmande redogörelse för köpet, och trots att herr Jacobsson gärna skulle vilja höra den i all sin utförlighet här, så tänker jag icke lämna den. Jag skall ändå nämna ett par uppgifter, som kan belysa frågan och kanske tillfredsställa herr Jacobsson.

Skövde Gasbetong tillverkar som vi vet lättbetong och har för närvarande en marknadsandel på, som jag nämnde, cirka 9 procent. Denna andel har undergått en stadig ökning från 6 till 9 procent. Det är inte så mycket, men det är ändå en utveckling i rätt riktning. Faktureringen i Skövde Gasbetong har sedan 1958 ökat från 6,2 till 13,5 miljoner och alltså fördubblats. Koncernens fabrik, som tillhör inte de allra minsta men medelstora i branschen, är en av de tidigare anläggningarna i landet. Jag skall villigt erkänna att den inte i alla avseenden står på samma tekniska nivå som några av de andra anläggningarna, men den är inte påtagligt omodern. Utrustningen vid de väsentliga tillverkningsavdelningarna är inte till någon del äldre än sju år, och produkterna utmärker sig för god kvalitet och bl. a. hög måttnoggrannhet.

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

Något nämnvärt behov av kapitaltillskott för modernisering utöver löpande förnyelse inom ramen för avskrivningarna föreligger inte. Den i propositionen angivna kapitalinsatsen för investeringar på 15—20 miljoner är en beräknad kostnad, i huvudsak för utbyggnad av verksamheten inom Duroxkoncernen. Rörelsevinsten före avskrivningar och skatter har sedan 1960, då den utgjorde 581 000 kronor, oavbrutet ökat och beräknas för den senaste tolv månadersperioden ha utgjort 2 250 000 kronor. Överskottet — och det vill jag be kammarens ledamöter observera — har lämnat tillräckligt utrymme för betydligt mer än normala avskrivningar. Avsättning till dold lagerreserv har skett, utdelning till aktieägarna har givits. Varulagren är redan nedskrivna till lägsta medgivna värde, och avskrivningarna har kunnat ökas väsentligt sedan 1962. Nettovinsten enligt det senaste bokslutet för Durox Gasbetong uppgick till 707 000 kronor, varav utdelning och royalty från Rockwool uppgick till 518 000.

Man måste naturligtvis se på hela koncernresultat, inte på delresultat, som jag fick den uppfattningen att herr Jacobsson gjorde. Men även så är dessa siffror enligt mitt förmenande föga betydande för den ekonomiska ställningen, eftersom nettovinsten påverkas av bl. a. avskrivningar, lagerreservförändringar och investeringsfondsavsättningar. Det är bruttovinsten före vinstdispositionen som i sammanhanget är intressant. Och den har ju, som redan framhållits, sedan 1960 utvecklats tillfredsställande.

Rockwool, som till 50 procent skulle förvärfvas därest köpet kommer till stånd, har varit ett i hög grad expanderande företag, som svarar för cirka 40 procent av tillverkningen av mineralull i landet. Det är riktigt, som också betonats i debatten, att konkurrensen hårdnat här, men Rockwool har försökt möta den situationen genom att utvidga sin rörelse både i Skövde och

i Gimo, där företagets produktionsenheter är belägna. Antalet tillverkningslinjer i Rockwool var 1964 sju och kommer nästa år att bli åtta. De nu tillkomna linjerna är mera effektiva än de äldre, varför produktionen under de senaste åren fördubblats. Företaget har kunnat finansiera sin utbyggnad med egna medel och såväl 1963 som 1964 kunnat göra avsättningar till investeringsfond med 1 miljon resp. 1 400 000 kronor.

Vad än dessa siffror säger oss — inte tyder de på stagnation och tillbakagång inom Duroxkoncernen, det måste väl varje människa erkänna. Jag vill inte bestrida att inom byggnadsämnesbranschen finns mera vinstgivande och lönsamma företag än de vi nu vill förvärva, men de har inte varit till salu, i varje fall inte till det pris som här skulle ifrågakomma.

Vad vi vill köpa nu är inte ett förlustföretag, kom ihåg det! Såvitt experterna kan bedöma är det i stället ett företag med utvecklingsmöjligheter. Meningen är ju inte att företaget skall stå stilla, om förvärvet kommer till stånd. Avsikten är tvärtom att vi skall medverka till en vidare utveckling inom såväl Skövde Gasbetong som Rockwool i samordning och samarbete med förefintliga företagsenheter på de områden jag förut nämnt.

Att de danska intressenterna, som äger den andra hälften av aktierna i Rockwool, bestämt motsatt sig försäljning av sina aktieposter, kan ju möjligen ur vissa synpunkter synas vara en komplikation. Det vittnar emellertid om att den parten också tror på företagets framtid. Varför skulle man annars inte komma till förhandlingsbordet för en diskussion?

Från vår sida vill vi en förbättring och en vidareutveckling av Rockwool och vi hyser förhoppning om ett gott samarbete också med dessa intressenter, som har en betydande erfarenhet av marknaden också på andra håll i Skandinavien, utanför vårt eget land.

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

Det är mot den bakgrund, som jag nu så utförligt skisserat, som köpeskillingen 34 miljoner kronor skall bedömas. Det primära syftet är inte att placera pengar för att erhålla en stabil räntekomst; det är inte vad vi främst haft för ögonen. Vi avser i stället att satsa på framtiden och åstadkomma en utveckling, som skapar gynnsammare förutsättningar för den statliga verksamheten på byggnadsmaterialområdet. Det framgår av propositionen, och det har jag redan erinrat om här, att vi är beredda att släppa till 15 miljoner kronor för i huvudsak nya investeringar i Durox av tillgångar som står till skifferoljebolagets förfogande.

Det är med dessa utgångspunkter, som regeringen ansett priset 34 miljoner antagbart. Vi är medvetna om att man från säljarnas sida vid bedömningen av priset också haft realisationsvinstbeskattningen i åtanke. Men det är ju deras sak. Vi har inte haft anledning att granska detta på annat sätt än genom att undersöka hur stora belopp de själva tänkt sig.

Jag kan försäkra herr Jacobsson att de skäl som jag angivit i mitt kanske alltför mångordiga anförande är skälen till att vi köpt företaget. I den här liksom i andra affärer, ärade kammarledamöter, är det två ting man betalar för, nämligen dels substansvärdena i företaget — ofta svåra att få grepp om och värdera — dels tekniskt kunnande, »know-how», goodwill över huvudet, marknadsandel — den där inträdesbiljetten som det har talats om i debatten och som det ibland är ännu svårare att uppskatta värdet av, ty värdet beror på vad man själv vill göra i fortsättningen.

En värdering av Skövde Gasbetongs värde har gjorts också av utanförstående expertis. Med de reservationer som måste göras kan jag väl säga att värdet enligt deras bedömning tycks ligga vid omkring 20 miljoner kronor. Att köpeskillingen blir så mycket högre är ändå inte anmärkningsvärt.

Herr Söderberg erinrade om en annan affär. Jag skall göra det också. När vi sålde gasoltillverkningen till Esso, som ansåg sig behöva den i anslutning till Stenungsundsprojektet, betalade Esso 30 miljoner. Substansvärdet rörde sig om ett fåtal miljoner. Jag kan avslöja att ett av buden låg vid fyra miljoner, varvid man begärde att staten fortfarande skulle vara engagerad med två. Varför betalade Esso 30 miljoner? Väntade bolaget att gasoldistributionen, sådan den såg ut, skulle förränta dessa 30 miljoner? Nej, då hade vi fått mycket sämre betalt, men Esso ville göra någonting med gasoldistributionen, och man var därför mot bakgrunden härav beredd att betala detta pris, även om substansvärdet uppgick till knappt en sjättedel av köpesumman.

Jag tror att jag redan har sagt tillräckligt för att understryka att Durox-affären inte representerar någon unik företeelse i affärslivet. I det enskilda näringslivet finns åtskilliga paralleller, trots att herr Akerlund tydligen hade svårt att upptäcka dem. Inte sällan förekommer det att enskilda företag köper upp andra företag — jag utprepar det — för att vidga sin rörelse utan att räkna med att direkt erhålla någon högre förräntning — i varje fall omedelbart — av köpeskillingen. Det förekommer t. o. m. att man för vinstmedel köper upp förlustföretag och avskriver värdet med belopp som annars skulle ha fått redovisas i skatt. Då kan man med större rätt tala om överpris. En sådan transaktion innebär icke Durox-köpet, det ber jag kammarens ledamöter observera. Vi räknar med att det finns utsikter att det nedlagda kapitalet efter en vidareutveckling av företaget kan förräntas. Naturligtvis har vi innan köpeavtalet slöts beaktat rörelseresultatet under senare tid, men mycket mera avgörande för oss har varit framtidsbedömningen och företagets uppgifter i statens ägo.

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inom den snäva tidsram som står mig till buds försöka ta upp en del av de argument som herr handelsministern kom med. Jag ger handelsministern rätt i att avvecklingen av Kvarntorp skett på ett mycket tillfredsställande sätt. Den har varit skickligt skött, men kanske har också en viss tur varit med i spelet. I affärer bör man emellertid ha en smula tur.

Det ekonomiska resultatet av avvecklingen är gynnsamt, och det har blivit ett avsevärt belopp över. Jag vill fästa uppmärksamheten på att riksdagen dock har beslutat att avvecklingsöverskottet skulle användas för återbetalning av skifferoljebolagets villkorliga skuld, som det heter. Att skifferolja-bolaget avskrivit skulden i sina räkenskaper får stå för bolagets räkning, men eftersom det nu har kommit in pengar, hade det väl varit rimligt att skulden hade betalats i enlighet med riksdagens intentioner.

Handelsministern försökte reducera intrycket av den fördelaktiga prisutveckling som skett på lättbetongsområdet. Jag vill emellertid hänvisa till att pris- och kartellnämnden nyligen har gjort en undersökning på detta område och därvid inte haft något att invända mot prisutvecklingen. Snarare har nämnden med all tydlighet uttalat att prisutvecklingen i fråga om lättbetong ligger mycket bättre till än beträffande många andra byggnadsmaterial och i fråga om byggnadskostnaderna i deras helhet.

Jag är mycket ledsen över om jag har gjort mig skyldig till en missuppfattning i fråga om målsättningen för denna aktion. Jag trodde faktiskt — alla har väl fått samma uppfattning — att ett av syftena med statens engagemang i Durox var att försöka påverka prisutvecklingen inom branschen på kortare eller längre sikt. Handelsministern säger nu att jag hade fel, vilket kanske är möjligt. Handelsministern sade dock

lite längre fram i sitt anförande uttryckligen, att syftet med köpet var att kunna påverka konkurrensen. Jag kan inte tolka det på annat sätt än att priskonkurrensen väl inte kan vara främmande i detta sammanhang.

Handelsministern tryckte framför allt på att engagemanget skulle ha till syfte att möjliggöra för staten att bidra till den tekniska utvecklingen och rationaliseringen på detta område. Jag tror emellertid att man då inte precis har fått det lämpligaste objektet när man engagerar sig i gasbetong. I motsats till handelsministern är jag av den uppfattningen att Skövde Gasbetong är en relativt omodern anläggning. Medan andra företag har gått över till stora s. k. moduler, vilka har slagit igenom på marknaden, har Skövde Gasbetong såvitt jag kan förstå ännu inte gjort denna övergång. Det kan ligga Skövde Gasbetong i fatet i fortsättningen.

Inte heller själva konsistensen på varan är riktigt av samma kvalitet som på de andra företagens produkter. De andra företagen har en ljus och vacker konsistens på sin gasbetong, som är mycket användbar inom byggnadsverksamheten, medan Skövde Gasbetong, har man sagt mig, tillverkar en svartgrå massa, som inte är lika begärlig för vissa ändamål.

Handelsministern har upplyst om att resultatet av de senaste årens rörelse har varit gynnsamt. Det gläder mig att så är fallet. Då är kanske köpet något bättre än jag trodde. Jag har emellertid aldrig utgått från att det var fråga om något förlustföretag. Handelsministern anförde att jag skulle ha sagt att det var ett förlustföretag. Nej, herr handelsminister, det har jag aldrig sagt. Däremot har jag frågat om det är värt 34 miljoner kronor. Substansvärdet är ju 20 miljoner kronor, vilket ingalunda är något magiskt tal. Det finns väl också med i värderingen ett beräknat avkastningsvärde med sikte på framtiden? Handelsministern sade ingenting om hur det var med detta. Jag kan väl knappast tro

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

att detta värde sträcker sig så högt som till 34 miljoner kronor.

En ganska intressant sak som handelsministern nämnde var att säljarna hade fått soulagement för realisationsvinstbeskattningen. Det är en sak som bör intressera finansministern och även bevillningsutskottet. Herr Sträng brukar ju ondgöra sig över att löntagarna försöker kompensera sig för skatter genom höjda löner, men, herr talman, hur stämmer detta överens med att staten själv genom överpris kompenserar en säljare för en realisationsvinstbeskattning som i detta fall uppstår? Jag tycker det öppnar ett något betänkligt perspektiv.

Herr ÅKERLUND (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår så väl att handelsministern, som han säger, behöver ta lång tid på sig för att framföra sin argumentation. Det är ju en svag sak som han har att försvara. Jag unnar honom gärna den tiden. För egen del har jag sex minuter, men det räcker.

Beträffande Törefors får vi nu av handelsministern veta att han inte har tagit något initiativ för att åstadkomma en kontakt med de privata intressen som fanns in frågan. Naturligtvis är det riktigt att riksdagen inte kunde föreskriva att kontakten skulle tas precis på det sättet, men under alla förhållanden var det handelsministern fullt bekant vart riksdagen syftade på grundval av de diskussioner som förts i femte avdelningen och statsutskottet in pleno. Jag har självfallet inte begärt att statsrådet skall uppge något av sin värdighet och springa runt och fråga om någon vill köpa Törefors, men han behöver inte vara så stolt att han tackar nej till att få en privat industri åt Törefors' befolkning när en sådan finns inom räckhåll.

Statsrådet anförde några argument som jag vill kommentera. Han säger sålunda att den siffra som vi har åberopat för prisstegringen, nämligen 12 pro-

cent, inte skulle vara rättvisande, ty gick man bara till året dessförinnan, alltså år 1950, skulle siffran vara 40 procent. Det är alldeles riktigt, eftersom det just var det året som engångsinflationen började slå igenom med full kraft. Och vad är naturligare än att även det företag som har hand om produktionen av lättbetong också vållar prisstegringar. Men det intressanta är ändå tiden därefter.

Man vet inte mycket om priserna, säger herr statsrådet. Nej, men i det här fallet vet man tillräckligt.

Statsrådet tog också upp frågan om konkurrenskraften. Det är viktigt att komma ihåg att på byggnadsmaterialområdet förekommer en betydande konkurrens mellan olika slags material. Det är inte bara fråga om denna lättbetong, utan konkurrensen är intensiv från tegel-, trä-, och stålkonstruktioner och allt vad det kan vara. Därför kan jag inte riktigt finna det motiverat när man klagat på att konkurrensen inte skulle vara tillräcklig.

Herr Söderberg har bland andra klagat och sagt att de statliga företagen skulle vara helt hänvisade till att arbeta som förlustföretag. Han menade att här skulle förekomma en egendomlig moral. Men man får inte glömma bort att vad vi strävat efter i fallet Skifferoljebolaget har varit att befria staten från ett företag som dock gått med förlust.

När det gäller nya investeringsmedel till dessa företag säger herr Söderberg, liksom även handelsministern, att sådana medel måste tillskjutas från statskassan. Men vi skall väl inte bortse från att privatföretag dock förutsättes kunna själva skaffa fram en mycket betydande del av sina investeringsmedel tack vare överskott i verksamheten; det sker också i betydande utsträckning.

Vidare klagade handelsministern på att mitt affärssinne skulle vara lågt utvecklat. Det gällde frågan om handlaget hos Skifferoljebolagets ledning vid företagets avveckling. En avsevärd tid har

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

ju ställts till förfogande för denna avveckling, såsom handelsministern sade, och då har man rätt att vänta sig att folk som arbetar i sitt yrke skall kunna göra gagnande insatser och genomföra avvecklingen på ett skickligt sätt. Och varför skulle jag inte erkänna att så varit fallet? Jag skulle snarast ha varit förvånad om jag inte i dag kunnat säga att avvecklingen genomförts väl.

Men på tal om vårt affärssinne skulle jag vilja nämna någonting som jag förmodar i alla fall var en felsägning av handelsministern. Han sade att beloppet 65 miljoner kronor inte utgör fordran i bolagets räkenskaper. Detta vill jag instämma i — det utgör en skuld.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag omnämndes speciellt av handelsministern i fråga om statistiken för kostnadsutvecklingen på lättbetongområdet och fick nästan det betyget, att jag handskades något lättvindigt med siffrorna, vilket jag inte vill medge. Jag kan inte kontrollera statsrådet Langes uppgift att prishöjningarna på materialet var 40 procent år 1950. Däremot har jag en uppgift om att byggnadskostnadsindex steg med 25 procent under 1950. Skulle vi gå tillbaka ett år i basen för prisjämförelserna blir slutsatsen följaktligen i stort densamma. Och även om man enbart håller sig till de av statsrådet godkända siffrorna finner man ju att prisutvecklingen inom detta område har på ett markant sätt skilt sig från den allmänna kostnadsutvecklingen inom byggnadsområdet.

När det gäller lönsamheten har vi inte styrkts av statsrådets redogörelse, där han bl. a. nämnde en del siffror från gasbetong- och rockwoolproduktionen. Man kan spåra en viss tveksamhet hos statsrådet redan när propositionen skrevs. På sid. 11 står det nämligen: »Förhållandet mellan eget och främmande kapital liksom även likvi-

diteten är i Duroxkoncernen, om man bortser från Rockwoolbolaget och Durox International, icke tillfredsställande.» I Stenhusbolaget är det egna kapitalet endast 8 procent. Man konstaterar också att detta bolag inte visar en gynnsam utveckling. På sid. 17 i propositionen sägs vidare: »Inom mineralullområdet har konkurrensen under de senaste åren skärpts. Denna utveckling har påverkat förhållandena inom branschen, något som bl. a. kommit till uttryck i Rockwoolbolagets årsredovisningar.» I en motion i ärendet redovisas, för att ta ännu ett citat, att Rockwoolbolaget trots en betydande omsättningsökning inte kunnat redovisa motsvarande ökning av bruttovinsten. Från 1958 till 1964 har bruttovinsten varit 6 miljoner, 9,7, 7, 5,1, 5,2, 7,9 och 6,1 miljoner — alltså en inte särskilt lysande utveckling.

Vi är naturligtvis alla överens om att det allmänna bör göra insatser för att begränsa byggnadskostnaderna och nedbringa boendekostnaderna. Vi ställer oss bara den frågan om inte det nu föreliggande förslaget innebär ett felgrepp; att man ödslar pengarna på fel objekt när man i stället skulle kunna satsa dem på områden där man snabbare kunde få ut avsedd effekt.

Herr CARLSSON, HARRY, (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det får väl förlåtas mig om jag allra först gör en liten kommentar till vad herr Söderberg yttrade för en stund sedan. Han gjorde gällande att riksdagen inte ger de statliga företagen tillräckligt kapital för att de skall kunna bli konkurrenskraftiga. Då ställer jag mig frågan huruvida de privata företagen har möjligheter att upplåna tillräckligt kapital för att bli konkurrenskraftiga inte minst på den internationella marknaden.

Handelsministern gjorde inte direkt gällande att vi hade anmärkt på sättet för avvecklingen i Kvarntorp. I mitt

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

anförande sökte jag tvärtom ge uttryck för min stora tillfredsställelse över det sätt på vilket detta krisföretag avvecklats. Men när det gäller köpet av Durox ser det ut som om man haft väl bråttom. Min uppfattning är att inträdesbiljetten i detta fall var alltför dyrköpt och den risk man har tagit alltför stor och alldeles onödig. Ingen kan förneka att propositionen är bristfällig när det gäller beräkningen av lönsamheten.

Visserligen har statsrådet i sitt anförande lämnat vissa optimistiska uppgifter, men kvar står att köpesumman synes vara alltför hög och att investeringsbehoven är stora när det gäller Skövde Gasbetong. Jag tror att det kommer att bli svårt att förränta detta kapital och samtidigt föra en prispolitik som i även ringa omfattning kan styra prisutvecklingen på berörda område.

Statsrådet talade om med vilken försiktighet ledningen för Skifferoljebolaget gick till väga vid avvecklingen i Kvarntorp. Jag gjorde den reflexionen att om man hade visat samma försiktighet när det gällde uppgörelsen med Durox i Skövde kan det hända att resultatet blivit ett annat.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Trots att jag i varje fall enligt herr Åkerlunds uppfattning talade alldeles för länge har jag dess värre ändå inte lyckats undvika att bli missförstådd. Jag är ledsen för det. På flera punkter föreligger missförstånd, och jag skall ta upp några av de mest väsentliga.

Herr Jacobsson hörde tydligen inte riktigt vad jag sade när jag försökte besvara hans fråga om huruvida realisationsvinstskatten varit på något sätt avgörande för det pris som vi betalar. Jag sade, herr Jacobsson, att det från statens sida inte alls varit avgörande. Vi har egentligen ingen anledning att fästa avseende vid hur säljaren betraktade priset; det är ju hans sak. Herr Jacobsson är i varje fall en i affärer

tydligt väl förfaren man och borde förstå den saken. Vi har aldrig i någon handling sagt att vi kompenserar säljaren för realisationsvinstbeskattningen. Om så hade varit fallet skulle vi, eftersom pengarna då återgår till statsverket, behöva förränta bara 22 miljoner kronor. Beräkningarna med ledning av vad som tidigare förekommit i företaget har skett från utgångspunkten 34 miljoner kronor. Trots att det såvitt vi kan se ger en låg förräntning, om vi bara tar hänsyn till vad som har hänt, har vi sagt att vi också måste ta hänsyn till vad vi tror vara möjligt att åstadkomma i framtiden med detta företag som ett komplement till andra statsägda företag. Och då är köpet värt 34 miljoner kronor. Hur mycket sedan säljaren räknar med att han skall få erlægga i realisationsvinst kan vara mycket intressant för min vän finansministern att räkna ut, men jag tror att han har tillräckligt goda experter för att räkna ut den saken utan att handelsministern skall behöva biträda honom. Men i detta sammanhang är detta inte någonting som jag har anledning att ta någon som helst hänsyn till. Om herr Jacobsson studerar mitt första anförande skall han nog finna att jag redan i det klagjorde den saken.

Om jag här bara skulle stå och upprepa vad jag har sagt i mitt första anförande skulle sex minuter vara mer än tillräckligt. Jag tyckte att herr Åkerlund inte gjorde mycket annat än upprepade vad han sagt i sitt huvudanförande. Även om en tid på sex minuter för en replik är kort torde den räcka till, om man begränsar sig till att bara upprepa vad man sagt i sitt huvudanförande. Herr Åkerlund erinrade om en felsägning från min sida. Det var en felsägning; kammarens ledamöter har ju många gånger haft anledning att konstatera och har även läst om det i andra sammanhang att felsägningar tillhör ett av mina karaktäristiska drag. Jag sade »skuld» när jag menade »fordran». Men, herr Åkerlund, det fanns

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

en ganska god grund för att inte föra upp denna fordran; den är avskriven i statens böcker. Vi har inte i våra tillgångar någon fordran på Kvarntorpsbolaget. Detta är en formell sak, och vi skall väl inte fördjupa oss i bokföringen, lika litet som vi i denna debatt skall gå in på alla tekniska detaljer och vända ut och in på alla siffror. Det är utskottets uppgift, och det har säkert utskottets femte avdelning också gjort.

Flera talare av dem som kritiserat vårt ställningstagande återkommer till frågan om prisutvecklingen. Låt mig då bara fastslå, ärade kammarledamöter, att det aldrig har sagts att den frågan är huvudsyftet med detta initiativ. Jag vill emellertid gärna erkänna att om man ökar konkurrensen — jag har haft en helt annan nyanserad presentation än den herr Jacobsson ville tillskriva mig — och det gör man på detta sätt, kan man ha förväntningar om att bidra till en teknisk utveckling som kan verka befordrande på hela strukturen och på hela verksamheten på detta område. Jag vill inte alls utesluta — jag skulle hälsa det med glädje och tillfredsställelse — om detta också kom till uttryck i sänkta kostnader för byggnadsmaterial. Men i det avseendet vill inte jag göra någon utfästelse och har heller aldrig gjort det. Det är det frågan gäller. Konkurrensen i sig själv är hälsosam och hälsobringande; det tror både herr Jacobsson och jag även om man inte kan göra gällande att priset fördenskull kommer att gå ned.

Sedan några ord om prisutvecklingen igen. Låt oss låta bli 1950, herr Åkerlund, och hålla oss bara till 1960. Priset har inte bara sedan 1951 gått upp med 12 procent. Tar vi 1960 som basår är det också en uppgång på 12 procent, och det är kanske inte så anmärkningsvärt, men det är ändå — som jag framhöll i mitt inledningsanförande — mer än både exportprisstegringen och importprisstegringen. Det är alltså inte någon anmärkningsvärt tillfredsställande prisutveckling som ägt rum, om man

bara tar detta lättbetongmaterial som utgångspunkt för en bedömning av hur prisutvecklingen har gestaltat sig.

Herr Åkerlund återkommer också till sitt argument att vi inte följt upp riksdagens uppmaning i våras om att man behövde söka kontakt med andra företag. Jag har inte sagt det. De kontakterna finns, herr Åkerlund, men mig veterligt är det ingen som hittills, med de villkor beträffande sysselsättningen som vi ställt för en försäljning av företaget, kommit och förklarat sig villig att köpa Törefors.

Men jag skall kanske förbigå också den saken.

Herr Carlsson slutligen upprepar att han funnit köpeskillingen för hög. Jag har starkt betonat att den måste ses mot bakgrund av användningen. Herr Carlsson kan med ännu större rätt säga att Esso betalade alldeles för mycket för gasoldistributionen. Jag tror att Esso skulle göra gällande att det inte var någon dålig affär ur dess synpunkt, men det var samtidigt en affär som tillförde det allmänna, närmast Kvarntorpsbolaget, betydligt större värden än någon över huvud taget kunnat räkna med innan affären kommit till stånd. Det berodde på förhållandena inom bolaget i Stenungsund. Så får man också bedöma denna affär.

Jag har aldrig anklagat herrarna för att ha kritiserat det sätt på vilket avvecklingen av Kvarntorpsbolaget skett. Jag har bara sagt att det är en sak att observera, och jag är glad över de erkännanden som gjorts till dem som haft ansvaret att företräda statens intressen i dessa sammanhang. Ni erkänner att här visats skicklighet och god förmåga att göra affärer. Borde det inte både för herr Carlsson och för herr Åkerlund, kanske också för herr Olsson, vara en tankeställare, att har vederbörande varit så skickliga och förutseende, har de så målmedvetet och planmässigt förberett sin aktivitet i detta sammanhang, finns det kanske ändå en liten anledning att också fästa något avseende vid

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

vad de säger beträffande fortsättningen och lyssna till de skäl som framförts för Durox-förvärvet.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h) kort genmäle:

Herr talman! Beträffande skatteaspekten vill jag endast konstatera att priset ur säljarens synpunkt innefattar ett soulagemang för realisationsvinstbeskattningen. Att handelsministern inte velat tala om den saken kan jag så väl förstå.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Det är en insinuation som herr Jacobsson gör nu. Jag har sagt att vi inte vet säkert var substansvärdet ligger. Vi kan räkna ut hur mycket säljaren kommer att få betala i skatt till staten på den realisationsvinst som uppstått, men det är en sak för sig. Det är inte med hänsyn till den omständigheten som priset är beräknat, och där kan väl herr Jacobsson åtminstone tro mig på mitt ord. Vad det än må vara är det inte det vi har att ta hänsyn till. Frågan är: Är företaget i vår hand värt 34 miljoner kronor eller ej? Den frågan har varit helt avgörande för priset från köparens synpunkt. Vad sedan säljaren tänker använda pengarna till är för oss ointressant, herr Jacobsson. Om han tvingas betala dem tillbaka till statskassan, tror jag min kollega finansministern är rätt glad åt det. Om han har andra funderingar med pengarna, som vi kanske inte skulle tycka om, så må det vara hans sak. Det är vår egen bedömning som måste ligga till grund för ställningstagandet till om priset är riktigt eller ej, om det är för högt eller acceptabelt.

Herr WERNER (k):

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon diskussion med herr Jacobsson om betydelsen av den ljusa eller mörka nyansen på stenen i detta sammanhang,

men jag kan ändå inte underlåta att med en viss erfarenhet, eftersom jag under några år haft att dagligen syssla med detta material, säga till herr Jacobsson att det saknar all betydelse när det gäller att ta ställning i detta fall. Från vårt håll anser vi att det på många områden är berättigat med ett ökat allmänt ägande, såväl i statens som i kommunernas och kooperativa sammanslutningars regi. Det s. k. privata näringslivet är inte alls så rationellt som en del inbillar sig. Dessutom menar vi att det behövs en bättre samordning av det ekonomiska livet för att samhället skall kunna genomföra en ekonomisk planering på längre sikt.

Särskilt är det befogat och nödvändigt med ett ökat allmänt ägande inom områden som gäller mark, byggnadsämnesindustri och byggnadsindustri bl. a. av det skälet att vi vill hålla kostnadsökningarna tillbaka. Vi är därför anhängare av det förslag som ställdes på Byggnadsarbetareförbundets kongress förra året om ett statligt-fackligt-kooperativt storföretag för byggnadsproduktion, och vi har också från vårt håll motionerat härom. Vi har även många gånger framfört krav om ingripanden inom byggnadsmaterialproduktionen, och vi hälsar också med tillfredsställelse signalerna från socialdemokratiskt håll, att man tycks vara beredd att på allvar ta itu med markfrågorna trots att man från höger sida lovat hård strid i denna fråga.

I det nu aktuella fallet hälsar vi också, främst ur principiella synpunkter, handelsministerns förslag med tillfredsställelse. Felet är att det handlar om relativt små företag, som knappast gör det möjligt för det allmänna att effektivt påverka kostnader och prisnivå inom denna bransch. Vi anser det därför angeläget att dessa nyförvärv följs av flera och av statliga initiativ för att grunda nya företag i denna bransch. Trots att de köp vi diskuterar i dag inte tillhör de större och för dagen kanske inte kommer att spela någon

Ang. förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m.

större roll för prisutvecklingen på detta område, tycker jag ändå att diskussionen har klargjort de skilda synsätt vi har på inställningen till ökat samhällsägande på olika områden och i olika former. Samtliga borgerliga talare har som alltid mycket pålitligt slagit vakt om det privata näringslivets förträfflighet. Över huvud taget tycks ett ökat samhällsinflytande över mark- och bostadsfrågor vara en mycket öm punkt för de borgerliga partierna och deras representanter. Jag skall emellertid inte fördjupa mig på den punkten, eftersom vi i framtiden får många tillfällen att diskutera dessa frågor.

För den som inte ingående kunnat granska Svenska Durox' affärer och ekonomiska ställning utan är hänvisad till det material som finns i propositionen är det svårt att bedöma om priset är skäligt eller inte. Från borgerligt håll sägs att det är ett alltför högt pris och att staten betalar överpris till kapitalistiska spekulanter. Det är en hård dom från de borgerliga partiernas sida över den tidigare ägaren till Durox, som är ett av våra mest kända storföretag inom verkstadsbranschen — AGA.

Det är möjligt att man handlar så inom det privata näringslivet att man tar ut oskäliga priser. De som här talat om förvärvet är mera insatta i sådana frågor än vad jag är, men om de borgerliga partierna föreslår att köpeskillingen skall minskas, eftersom den nu skulle vara för hög, så kan jag för min del stödja ett sådant förslag.

I samband med detta köp har hela frågan om statens engagemang i näringslivet kommit upp till diskussion. Vi har från vårt håll flera gånger anfört att det är nödvändigt med effektivisering av statsdriften, och vi kan därför förklara vår anslutning till det av herr Knut Johansson ställda förslaget i hans motion om en särskild utredning som klargör riktlinjerna för statens engagemang i frågor som rör näringslivets utveckling.

Herr talman! Jag vill med detta yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SÖDERBERG (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av ett par uttalanden som herrar Johan Olsson och Åkerlund har gjort. Herr Åkerlund säger att man har varit med om att befria staten från ett förlustföretag, och han avser Skifferoljebolaget. Herr Åkerlund är medveten om att Skifferoljebolaget kom till som en beredskapsåtgärd och att det sedan där var fråga om vissa sociala hänsyn. Det är tydligen så att det enda tillfälle då man från borgerligt håll över huvud taget kan tänka sig att staten skulle vara engagerad i näringslivet är just vid sådana tillfällen. Det framgick tydligt av herr Olssons uttalande. I hela hans intressevärld när det gäller näringslivet är det tydligen bara fråga om att tjäna pengar. Han sade i en tidigare replik att staten skall vara företagare för att tjäna pengar, och han uttalade sig också om huruvida det skulle bli vinst att hämta. Det är väl inte så man skall se statens engagemang i näringslivet, utan här är det fråga om på vilket sätt man kan tjäna medborgaren. Det exempel jag gav från sjukhussidan tycker jag var mycket talande för hur man kan tjäna medborgarna genom att ingripa på detta sätt.

Jag tror inte att herr Olsson och jag kan komma överens på denna punkt, och det har inte varit avsikten att göra ett försök att omvända herr Olsson. Han talade nämligen om att jag hade tänkt stärka honom i hans tro.

Vidare säger herr Åkerlund att de privata och enskilda företagen skapar överskott för att sedan använda dem för expansion inom dessa eller andra företag. Ja, herr Åkerlund, det finns också överskott på en hel del av den statliga företagarsidan, men där går det inte till på det sättet, utan där är det ofta så att då får överskotten levereras in till statskassan. Det skulle vara intressant att få en diskussion om de tankegångar som herr Hans Hagnell haft där han påvisar hur man inom det privata näringslivet, låter överföra från det

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

ena företaget till det andra de vinstmedel som kommer in för att stärka företaget inom koncernen. I spetsen för sådana intressesammanslutningar kan stå bankföretag, som exempelvis Enskilda banken eller Svenska Handelsbanken. Vi har exempel från Grängesbergsbolaget och Oxelösunds Järnverk. Tänk, herr Åkerlund, om vi på samma sätt kunde låta vinstmedel ur LKAB på ett förnuftigt sätt investeras i Norrbottens Järnverk för att ge det möjlighet att kraftigt expandera.

Som kanske herr Åkerlund vet ville nämligen Norrbottens Järnverk långt innan Oxelösunds Järnverk var planerat utvidga sin tillverkning av grovplåt, men det fanns inte möjlighet att intressera riksdagen för ett sådant projekt.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! För att intet missförstånd skall uppstå om mina synpunkter på skattefrågan vill jag säga att jag endast sökte belysa att säljarna ansåg aktierna värda 22 miljoner men ville dessutom ha skatten betalad, medan köparen — alltså staten — ansåg dem värda 34 miljoner. Det är följaktligen en betydande spännvidd mellan säljarens egen värdering och köparens.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! I slutet av sitt anförande ifrågasatte herr Söderberg en överföring av vinstmedel från LKAB till Norrbottens Järnverk. Såvitt jag förstår var det fel att ställa den frågan till mig. Vore det inte lämpligare att ställa den frågan till finansministern, eftersom han finns här i salen?

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen,

efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Carlsson, Harry*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 190, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Carlsson, Harry*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 66.

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets betänkande nr 47, i anledning av riksdagens organisationsutrednings förslag rörande effektivisering av riksdagsarbetet jämte motioner.

Sedan talmanskonferensen i skrivelse till kamrarna överlämnat ett av riksdagens organisationsutredning framlagt betänkande, innefattande utredning med vissa förslag rörande effektivisering av riksdagsarbetet, hade kamrarna hänvisat nämnda skrivelse och betänkande till konstitutionsutskottet.

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

Till vinnande av en rationellare arbetsordning hade utredningen i huvudsak förordat följande åtgärder:

1. Uppskov med ärendens behandling från vår- till höstsessionen skulle beslutas i avsevärt större utsträckning än hittills. I första hand borde väsentligt flera propositioner uppskjutas, men möjlighet syntes även föreligga för att överflytta flera motionsärenden till höstsessionerna. Riksdagen borde också hava uppmärksamheten fäst på möjligheten att besluta uppskov med budgetärenden genom att frikoppla sådana ärenden från riksstaten för att i stället företaga prövningen av desamma inom ramen för en tilläggsstat.

2. Även rätten att uppskjuta ärenden från en riksdag till nästföljande borde begagnas i större utsträckning för att avlasta höstsessionens slutskede och bereda en arbetsutjämning med vårsessionens föga belastade startskede eller för att möjliggöra en tidigare avslutning av höstsessionen.

3. Det borde vara en normal ordning, att utskottskanslierna arbetade under sommaruppehållet med förberedelse av höstsessionens arbete. Även utskotten borde hålla något eller ett par sammanträden före sessionens början, om icke bordläggning av utlåtanden därförutan kunde ske under sessionens första vecka.

4. De strävanden, som förekommit under senare år för att få till stånd en för kammare och utskott gemensam arbetsplanering, skulle fullföljas med talmanskonferensen som centralorgan. Det framstode som en grundförutsättning för en bättre ordning i riksdagsarbetet, att denna planering vidareutvecklades och finge såvitt möjligt fasta former. Enligt utredningens bedömning funnes det goda möjligheter att genom större planmässighet i arbetet få till stånd en tidigare och mera effektiv start för vårsessionens arbete och därmed undanröja vissa av de olägenheter, som vållades av den nuvarande arbetsanhopningen i slutskedet.

5. Det vore vidare av vikt, att närmare kontakter hölles mellan riksdagen och departementen i fråga om propositioners avlämnande och spörsmåls besvarande. Verksamt bidragande orsaker till de nuvarande otillfredsställande förhållandena vore, att propositioner avlämnades för sent och även att interpellationer i viss utsträckning besvarades senare än vad som borde kunna ske.

6. I riksdagens arbetsvecka förordades den ändringen, att frågestunderna flyttades från tisdagar till torsdagar för att bereda utskotten förbättrade arbetsmöjligheter. I övrigt framstode arbetsveckans disposition som ändamålsenlig.

7. Utskottsorganisationen borde ökas med ett fast särskilt utskott med funktion som ett fjärde lagutskott. Härigenom vunnes en erforderlig avlastning av andra lagutskottet, vars arbetsbörda icke på rationellt sätt kunde nedbringas genom överflyttning av ärenden till de övriga båda nu befintliga lagutskotten.

8. Inom statsutskottet borde en omfördelning av arbetet mellan de fem avdelningarna genomföras i syfte att åstadkomma en utjämning av de betydande skillnaderna dem emellan i fråga om arbetsbelastning. Andra och tredje avdelningarna hade nu en alltför stor arbetsbörda.

I anledning av ifrågavarande skrivelse och betänkande hade väckts de likalydande motionerna nr 812 i första kammaren av herr *Birger Andersson* och herr *John Ericsson* samt nr 963 i andra kammaren av herr *Bergman* och herr *Franzén* i Motala.

I motionerna hade hemställts, att riksdagen måtte avslå förslaget om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor och i stället besluta om erforderlig utökning av lagutskottens kanslier samt en omfördelning av arbetsuppgifterna mellan lagutskotten så att en jämnare arbetsfördelning åvägbringades.

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på åberopade grunder hemställt,

1. att riksdagen måtte, med avslag på motionerna I: 812 och II: 963 i vad de avsåge frågan om ett nytt utskott, antaga i betänkandet infört förslag till ändringar i riksdagsstadgan;

2. att riksdagen måtte godkänna de övriga av riksdagens organisationsutredning i dess förevarande betänkande framlagda förslagen rörande effektivisering av riksdagsarbetet; samt

3. att motionerna I: 812 och II: 963, i vad de icke omfattades av hemställan under 1 och 2, måtte anses besvarade med vad utskottet i betänkandet anfört.

Herr ANDERSSON, BIRGER, (s):

Herr talman! Arbetsplaneringen i riksdagen liksom effektiviteten inte minst i utskottens arbete har varit föremål för många överläggningar under årens lopp.

På 1940-talet talades mycket om behovet av en riksdagsdirektör, som skulle kunna bli något slags planerings- och rationaliseringschef. Det stannade emellertid vid blotta tanken.

Då och då har ändringar i riksdagens organisation förekommit. Under den tid jag haft äran tillhöra denna kammare har bl. a. tredje lagutskottet tillkommit, kamrarnas tillfälliga utskott — två i denna och tre i andra kammaren — har ersatts av allmänna beredningsutskottet, och statsutskottet har fått en femte avdelning, allt i syfte att effektivisera arbetet.

Arbetsmängden har emellertid ökat och därmed kanske i någon mån också vårt sätt att arbeta. De tidigare ofta mycket omfattande debatterna i t. ex. statsutskottet har avsevärt knappats in. Jag tror inte någon sörjer däröver.

Då talmanskonferensen i februari i år tillsatte en speciell organisationsutredning var det för att se över vad som kunde göras för en ökad effektivisering

och en bättre planläggning av riksdagsarbetet.

Det mesta i utredningens första avgivna, jag får väl säga betänkande, är inte bara intressant utan också mycket värdefullt. Jag vet att utredningen lagt ner ett mycket stort arbete för att komma till rätta med vissa svårigheter och kunna peka på effektivitetsskapande åtgärder. Jag kan också följa utredningen i allt vad den förordar utom på en punkt, nämligen då den vill få till stånd ett fjärde lagutskott. På den punkten har jag tillsammans med herr John Ericsson motionerat om avslag; en motion med samma yrkande har även väckts i andra kammaren. Vi motionärer anser det olämpligt att skapa ytterligare ett utskott, då det man tror sig vinna därmed lättare kan nås på annat sätt.

Alla vet vi — eller bör veta — att vid arbetsanhopningar i utskotten förse- ningar i arbetet uppstår på grund av att kanslierna är underbemannade och inte alltid beredda att möta en ökad arbetsbelastning. Det är denna svårighet utredningen vill komma till rätta med genom att föreslå inrättandet av ytterligare ett lagutskott. Detta kräver ett kansli. Ett sådant består av sekreterare och kanslistier. Dessa måste anskaffas. En utökning av sekreterarpersonalen är alltså erforderlig. Att denna förstärkning av sekreterarpersonalen skall placeras i ett nytt utskott, när det vore bättre att förstärka andra lagutskottets kansli, finner jag underligt, ty det är ju, herr talman, andra lagutskottet som man inom utredningen avser att lätta arbetsbördan för. Och visst har andra lagutskottet mycket att göra, men flyttar man en del av dess ärenden över till exempelvis tredje lagutskottet och ger andra lagutskottet ett utökat kansli, vinner man vad utredningen syftat till.

Nu kan ju inte riksdagen med omedelbar verkan besluta om inrättandet av ytterligare ett utskott. Förändringar i utskottsorganisationen tarvar ändring av riksdagsordningen och har alltså

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

grundlags karaktär. Det är av denna anledning utredningen önskar skapa ett slags permanent särskilt utskott, som avses få bli ett fjärde lagutskott. Men är inte detta att gå litet för långt? Behövs det för en eller annan lagfråga ett särskilt utskott, skall det naturligtvis i vanlig ordning inrättas, men ett permanent fjärde lagutskott, som under hela riksdagsåret har lokaler, kansli och ledamöter bundna vid sig, kommer bara att skapa besvärligheter.

Här har sedan länge arbete varit i gång för att skaffa fram arbetsrum åt ledamöterna. Ingen är väl okunnig om svårigheterna att ordna rumsfrågan. Det är nämligen rumsbrist i detta hus, det vet vi alla. Beslutar riksdagen i dag att inrätta ytterligare ett utskott, får detta givetvis ta i anspråk särskilda utskottets lokal — det är alltså ingen risk för att det nya utskottet skall få lokalsvårigheter. Men kommer vi sedan i den situationen — och det brukar vi göra då och då — att det behövs ett särskilt utskott, får detta utskott lokalbekymmer. Även den saken bör man ta i beaktande, ehuru det — det erkänner jag villigt — inte är något avgörande argument mot ett fjärde lagutskott. Avgörande är heller inte de svårigheter som kommer att uppstå i denna kammare att besätta alla utskott med ordinarie ledamöter och suppleanter. Man får dock inte blunda för att flera partier kommer att få avsevärda bekymmer med att få sina gruppmedlemmar att räcka till för alla till förfogande stående utskottsplatser. Redan nu kan det vara rätt besvärligt, och åtskilliga i denna kammare har placeringar i både två och tre utskott.

En del har under den man-och-man-emellan-debatt som förts i anledning av utredningens förslag påstått, att det skulle vara värdefullt med ytterligare ett utskott för att få fler ledamöter in i utskottsarbetet, och en del tidningar har fällt strida tårar för att nya riksdagsledamöter tvingas gå arbetslösa år efter år. Ja, det var en riksdagsreporter som nyligen skrev att det var synd om

nya unga riksdagsledamöter som inte hade någonting annat att göra — enligt denne reporters uppfattning — än att skriva motioner och reta statsråd. Varifrån vederbörande fått sin egenartade information är för mig okänt, men sann är sannerligen inte uppgiften, det vet vi som finns i denna plenisal. Nog har de som sitter som suppleanter i utskotten tillräckligt med arbete, om de vill arbeta. De som sitter som suppleanter i utskotten är inte arbetslösa, och nyvalda ledamöter är förvisso inga färdiga utskottsarbetare. Det tar sin tid att lära jobbet, och det gör man verkligen om man regelbundet besöker det utskott som man placerats i.

Herr talman! Med det sagda har jag velat framföra att utredningens av konstitutionsutskottet tillstyrkta förslag om att inrätta ett fjärde lagutskott är någonting som kammaren bör avvisa. Vad utredningen vill — och med all rätt vill — nämligen att uppnå en effektivisering av riksdagsarbetet, uppnår man bättre genom att tillsammans med olika förslag som utredningen framfört förstärka, i första hand andra lagutskottets kansli, så att inga rubbningar uppstår i dess arbete.

Herr talman! Jag hemställer att riksdagen med avslag på konstitutionsutskottets hemställan i punkterna 1 och 3 måtte bifalla motionerna I: 812 och II: 963.

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s):

Herr talman! De reformer som herr Birger Andersson talade om kom till för 15 år sedan. Sedan dess har arbetsmängden — som framgår av detta utlåtande — ökat med inte mindre än 50 procent. Denna ökning har framför allt tillkommit under de senaste fem åren. Det finns också en annan sak som är värd att iaktta, och det är den arbetsanhopning som alltid sker i slutet av en session. Under maj månads fyra veckor avverkas lika mycket som under de tio veckorna dessförinnan.

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

När det gäller frågan om utskottsorganisationen har utskottet för sin del funnit att man bör söka åstadkomma anordningar som medför ökade möjligheter till en parallell behandling av frågorna. Den stora anhopning som sker i utskotten hänger samman med att man får ta fråga för fråga, och det hjälper inte att utrusta utskottet med mer personal därför att den ena frågan ligger och väntar på den andra. Den enda möjligheten att komma till rätta med problemet är att dela på ärendena så att de kan tidsmässigt behandlas samtidigt för att sedan tas upp till avgörande i kammaren. Vad vi kan förstå är detta en möjlighet att minska den arbetsbörda som finns i maj månad.

Sedan skulle jag kanske också vilja säga att för kammarens ledamöter finns 97 ordinarie platser i utskotten. Om det nu skulle inrättas ytterligare ett utskott, innebär det att det blir 105 ordinarie utskottsplatser disponibla för 151 ledamöter. Vi bör komma ihåg att för andra kammarens 233 ledamöter finns samma antal ordinarie utskottsplatser. Vi tror för vår del — och det framgår av utredningen — att det finns möjligheter att sätta flera ledamöter i arbete samtidigt och att man på det sättet kan få en förbättring av riksdagens arbete framför allt vid sådana tillfällen som i slutet av sessionerna. Om detta vittnar väl kanske något de förhållanden, som vi just nu arbetar under.

Det är ju här bara fråga om skall vi säga en bakgrund till det som utredningen kommer med. Vi har funnit att vi måste få en ändring av förvaltningen här i riksdagen för att på det sättet kunna ha ett organ, som ständigt arbetar med att söka åstadkomma den högsta möjliga effektivitet, alltså ett organ som arbetar med rationalisering. Det är att märka att en del av de förslag som nu framlägges har man inte kunnat ta upp på långa tider när det gäller frågan om en fördelning av ären-

dena inom lagutskotten, inom statsutskottet o. s. v., men det verkar precis som om det måste komma initiativ utifrån för att någonting skall kunna åstadkommas för att förbättra det hela.

Jag vill vidare också ha sagt att när det gäller frågan om fjärde lagutskottet har utredningen alltså prövat olika förslag och olika tankar och har sedan presenterat dessa för dem som är berörda. Så var fallet när det gällde statsutskottet. Man hade ifrågasatt om inte en del av ärendena skulle kunna brytas ut ur statsutskottet och läggas under ett särskilt utskott. Så var särskilt tanken när det gällde undervisningsfrågorna. Detta avvisades av statsutskottet, som sade att man i stället skulle göra en annan fördelning av ärendena.

Beträffande lagutskotten hade vi en överläggning med presidierna för dessa, och därvid framkom som ett bestämt önskemål från andra lagutskottets sida att detta utskott skulle få en avlastning av sin arbetsbörda. Då uppstod frågan: Fanns det möjligheter att överflytta några ärenden till första och tredje lagutskotten? Av diskussionen framgick att det inte fanns något utrymme för detta, och då återstod ingenting annat än att framlägga det förslag det här gäller. Det har väl kanske också ett annat syfte än att bara peka på att vi skall få ett fjärde lagutskott. Det har nämligen det syftet att man redan inom ramen för gällande grundlagar kan vidta en åtgärd som leder till att riksdagsarbetet kan bli effektivare. Förslaget rymms alltså inom den nuvarande grundlagen, och det finns också andra rekommendationer i detta utlåtande som visar på samma sak. Jag kan väl även i detta fall säga att det kanske är litet föråldrat att i grundlagen ha inskrivit vilka ständiga utskott som skall finnas och hur många ledamöter det skall vara i varje utskott, men det är en sak som i varje fall denna utredning inte har kunnat göra någonting åt. Om det blir fråga om en för-

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

ändring av författningen, förmodar jag att man i varje fall inte tar in sådana saker i grundlagen och ger det grundlagskaraktär.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag. Det är väl att observera att detta förslag ifrån utskottets sida är enhälligt.

Herr ALEXANDERSON (fp):

Herr talman! Det kan kanske vara anledning att i denna debatt också redovisa några synpunkter direkt från lagutskotten. Som väl har framgått av diskussionen här och av vad som har sagts tidigare ställer sig frågan om införandet av ett fjärde lagutskott något olika för de skilda lagutskotten. Vad tredje lagutskottet beträffar kan sägas att vi där inte har känt av någon stor arbetsbelastning och därför inte har behov av någon avlastning. Jag tror att situationen är likartad för första lagutskottet. Däremot vill jag inte bestrida att andra lagutskottets arbetsbelastning har varit så stor att det krävs en avlastning av dess arbetsbörd och en omorganisation. Frågan är då på vilket sätt detta bör ske.

Jag hade nog en känsla av, när organisationsutredningen sammanträffade med presidierna i lagutskotten, att frågan om ett fjärde lagutskott var så långt avancerad att tanken därpå mer eller mindre var bestämd och att man inte direkt diskuterade några andra utvägar. Min uppfattning är emellertid att det finns goda möjligheter att inom ramen för de tre nuvarande lagutskotten klara alla uppgifter. Den egentliga flaskhalsen är nog kansliet, som kan förstärkas i mån av behov. Jag tror att tredje lagutskottet och kanske även första lagutskottet skulle kunna överta en del av andra lagutskottets ärenden, under förutsättning att man får en förstärkning av kanslierna, när arbetsbelastningen ökar över vad man kan klara med den nuvarande organisationen.

Det kan också innebära att det blir en ökad arbetsbelastning för ledamöter-

na. Om vi hittills har klarat oss med ett sammanträde per vecka och får övergå till åtminstone ett par sammanträden i veckan, blir det desto större möjligheter att ordna med en viss växelverkan mellan ordinarie ledamöter och suppleanter vid utskottssammanträdena. Med det skulle vi också tillgodose det önskemål som här har framförts, att fler suppleanter blir satta i arbete i utskotten.

Jag har gjort en undersökning för de senaste åren hur det har förhållit sig med fördelningen av arbetet mellan ordinarie ledamöter och suppleanter i tredje lagutskottet och funnit att platserna till omkring två tredjedelar har varit besatta av de ordinarie ledamöterna och således till en tredjedel av suppleanterna. Nu är suppleanterna avsevärt fler än de ordinarie ledamöterna, och arbetsbördan för suppleanterna har därför blivit ganska liten per capita räknat. Med en ordentlig organisation och planering, där man på förhand bestämmer vilka ärenden den ene eller den andre av ledamöterna eller suppleanterna skall delta i eller vilka dagar den ene eller andre skall sitta i utskottet, tror jag man kan få en lämplig belastning av de olika ledamöterna samt också lämpligt utrymme för deltagandet i utskottsarbetet.

Det har sagts att detta förslag är motiverat med att man eljest för närvarande skulle få för stor arbetsbelastning i riksdagens slutskede. Vid en närmare undersökning av förhållandena i utskottsarbetet tror jag emellertid att man finner att lagutskotten i ganska liten utsträckning har bidragit till den stora arbetsbelastningen vid maj månads plena. I den mån ärenden från lagutskotten då har förelagts riksdagen, har det huvudsakligen varit sådana som varit beroende av propositioner, vilka inte har kunnat föras fram tidigare.

Det är således något man inte kan göra mycket åt i detta avseende. Jag tror dessutom att om man tillsätter ett

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

fjärde lagutskott är det ganska naturligt att detta liksom de nuvarande tre kommer att försöka fördela sitt arbete något så när jämnt över riksdagsperioden samt givetvis försöka få undan så mycket arbete som möjligt före slutspurten. Däremot tror jag inte på någon förbättring i detta avseende, om vi tillsätter ett fjärde lagutskott. Den springande punkten är, som jag ser det, kansliet. Jag tror emellertid att den saken är tillräckligt utredd, men att man ändå får ha uppmärksamheten riktad på den. Även andra delar av organisationskommitténs utredningsbetänkande kan ha en viss verkan i detta sammanhang, nämligen att kanslierna får arbeta under sommaren och att ärenden i större utsträckning skjuts över från våren till hösten. Därigenom kommer man att i ganska snabb takt efter höstriksdagens början kunna avverka det stora flertalet av de ärenden som kvarstår från våren men som kunnat förberedas av sekreteriatet under sommaren.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få instämma i herr Birger Anderssons yrkande.

Häri instämde herr *Schött* (h).

Herr **PETTERSSON, GEORG**, (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag är mycket förvånad över herr Alexandersons anförande.

När vi hade vår överläggning med presidierna för lagutskotten var det för att höra vad lagutskotten ansåg om sin arbetsbörda. Vi hade då också uppe frågan om en fördelning av ärendena mellan utskotten. Det framfördes från tredje lagutskottets sida att man för dagen skulle kunna klara arbetet och att man väntade sig att få ta itu med trafikfrågorna. Hade det framförts vid sammanträdet som herr Alexanderson nu anfört, hade överläggningen oss emellan kunnat bli annorlunda. Jag är mycket förvånad över att dessa synpunkter nu kommer i efterskott.

Herr **ERICSSON, JOHN**, (s):

Herr talman! Konstitutionsutskottets ordförande gav nyss besked om att man inom beredningen uppfattat situationen så, att det skulle behövas ett initiativ utifrån för att riksdagens lagutskott skulle bli mäktiga att åstadkomma en annan fördelning av ärendena. I anledning av detta yttrande vill jag hänvisa till att herr Birger Anderssons yrkande, i vilket jag instämmer, innebär att de på sidan 2 i betänkandet upptagna punkterna blir godkända med undantag av punkten 7. Vad vi alltså slåss om är om vi skall behöva ytterligare ett lagutskott. Där vill jag, herr talman, omedelbart deklarerera som min mening, att jag tycker det är djupt orättvist och ett fruktansvärt nedvärderande av riksdagsledamöternas arbete, i den mån de tjänstgör som suppleanter i ständiga utskott, att framföra den åsikten, att suppleanterna inte skulle vara engagerade i utskottens arbete. Visst är det! I verkligheten är det ju så, att här finns ledamöter som har placerats som ordinarie medlem i ett ständigt utskott och som suppleant i två andra utskott. Alla förstår att det blir en svår sak för dem att kunna vara närvarande vid alla utskottssammanträden — det är väl heller ingen okänd sak, att det ibland är ganska nervöst att få stolarna besatta i utskotten, inte därför att suppleanterna skulle vara borta, utan därför att de ordinarie ledamöterna har blivit förhindrade.

Jag har i livligt minne när jag 1938 blev placerad som siste suppleant i ett ständigt utskott. Hur nöjd med tillvaron jag var! De andra ur den nya årsgången blev placerade i de fem tillfälliga utskotten, och jag råkade vara den ende som kom i ett ständigt utskott.

Nog måste vi väl ändå säga att suppleanterna har alla möjligheter att känna sig engagerade i riksdagens arbete, det vore väl konstigt annars. Jag kan ta exempel från mitt eget utskott, där ofta nog suppleanterna får företräda utskottet även i kammaren och som jag

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

tycker med framgång. Är det någon som märkt, att herr Sundin i denna kamrars företrädare åsikter i skattefrågor? På samma sätt, om jag har rätt uppfattat situationen, uppträder herr Herneilius ibland i frågor som rör konstitutionsutskottet, och det går att fortsätta att dra exempel. Herr Paul Jansson är ung, och han är också suppleant, men han företräder ibland utskottet. Skulle vi då säga att dessa ledamöer inte är engagerade i utskottens arbete? Det måste vara ett felaktigt påstående.

Vi tillstyrker alltså sju av de åtta punkterna, vilket möjliggör en effektivisering av kansliarbetet på sådant sätt att de svårigheter man åberopar som skäl för inrättande av ett nytt utskott elimineras.

Det är klart, att om ett utskott har ett sammanträde i veckan, så kan man enligt mitt sätt att se inte tala om överbelastning. Men belastningen beror ofta på hur arbetet inom utskottet organiseras. Är det stor arbetsanhopning måste målsättningen vara att få fram ärendena så snart som möjligt. Man får då skjuta till höstriktsdagen om det klumpar ihop sig vid vårsessionens slut, och det finns också möjligheter att flytta över till nästa års session, om hösten blir för kompakt. Sedan är det ju önskvärt, att Kungl. Maj:t avlämnar sina propositioner i sådan tid, att riksdagen får bästa möjliga arbetsplanering.

Jag har framfört dessa synpunkter därför att jag tror, att om vi fattar ett beslut om ett fjärde lagutskott, blir resultatet att vi får ännu sämre möjligheter att fullfölja vårt arbete än för närvarande. Det är bättre att välja den absolut säkra metoden: att öppna möjligheter för en omorganisation av utskottens kanslier, och därmed vinna större effektivitet.

Jag instämmer, herr talman, i herr Birger Anderssons yrkande.

Herr förste vice talmannen STRAND (s):

Herr talman! Jag delar i stort herr Alexandersons uppfattning, att initiativet till den debatt som här förs inte kommit från lagutskotten, utan såsom ett resultat av den organisationsutredning som har ägt rum för att se i vilken utsträckning riksdagsarbetet som helhet kunde organiseras på ett bättre sätt, framför allt för att åstadkomma jämnare fördelning under riksdagssessionen.

I den utredningen har uppkommit frågan om utskottens arbete och deras möjligheter att lämna ifrån sig arbetsmaterial för kamrarna att behandla vid sina sessioner. Därvid har självfallet observerats, att andra lagutskottet varit belastat med arbete i sådan utsträckning, att utskottet måst utnyttja tiden intill sista möjliga dag för att komma med sina förslag.

För att göra det möjligt att korta av den tiden och följaktligen kunna behandla lagutskottsärenden i sådan tid att de icke belastar de sista veckorna i maj månad har detta förslag uppkommit. Vid den sammankomst utredningen höll med presidierna från lagutskotten konstaterade första och tredje lagutskottet att deras arbetsbelastning inte fördrade särskilda lättnader. Andra lagutskottet har emellertid under de senaste åren undan för undan fått en svällande arbetsbörda.

Detta betyder dock inte, som konstitutionsutskottets ordförande ville göra gällande, att ett initiativ måste komma utifrån för att lagutskotten skall kunna diskutera fördelningsfrågan. Detta tror jag lagutskotten själva har vederlagt genom att för några år sedan överföra exempelvis trafikfrågorna till tredje lagutskottet, som ansåg sig ha möjlighet att ta dem. De låg tidigare på andra lagutskottet. Det har också förekommit att ett mindre belastat utskott — vare sig detta varit första eller tredje lagutskottet — i viss utsträckning, framför allt i slutskedet, har åtagit sig ärenden,

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

som egentligen skulle behandlats av andra lagutskottet.

Om det nu skulle ske en omfördelning, måste det bli tal om de stora frågorna. De sociala frågorna skulle stanna hos andra lagutskottet. För att åstadkomma en jämnare arbetsbelastning skulle man behöva omfördela arbetsrätten, näringslagstiftningen och gärna också den grupp av ärenden, som särskilt blivit föremål för motioner på senaste tiden, nämligen frågor om det studiesociala stödet, som också hamnat i andra lagutskottet. Det är dessa tre grupper av ärenden som är av mera arbetstygande karaktär.

Jag tror att vi har varit överens vid överläggningarna i detta avseende, att dessa grupper inte lämpar sig för ytterligare uppdelning. Skall en omfördelning ske måste hela arbetsrätten föras över till ett av de andra lagutskotten, eller hela näringslagstiftningen. Detsamma gäller skolfrågorna. Vi vet ju inte hur omfattande de kommer att bli; de gäller en så nyligen genomförd reform, att ändringsyrkanden kan vara särskilt aktuella under en övergångstid.

Jag tror inte vi behöver diskutera möjligheterna att klara arbetet genom en förstärkning av utskottskanslierna. Detta har utskotten själva att avgöra, och vi har i andra lagutskottet på senaste tiden haft tre notarier jämsides med sekreteraren mot att tidigare ha kört med endast en notarie med sekreterargöromål. I somras fick kansliet arbeta hela sommaren därför att det betraktades såsom självklart, att då arbetsbelastningen för höstriksdagen var så stor och det fanns möjligheter att förbereda ärendena, så borde ärendena förberedas på sådant sätt att man kunde utnyttja de åtta höstveckorna på ett effektivt sätt. Därigenom kunde utskottet sätta in arbetet omedelbart på sådana ärenden som låg kvar sedan våren och beträffande vilka man inte hade någon motionstid att avvakta.

Det är svårt att ha någon uppfattning om huruvida ärendenas antal kommer

att växa också i fortsättningen på de speciella områden jag nämnde. Det är dock mycket som talar för att det inte blir någon minskning.

Om riksdagen har den uppfattningen att det är förenat med vissa olägenheter att inrätta ytterligare ett utskott, kan jag hålla med om att det finns skäl för sådana invändningar. Om vi räknar ifrån statsråden och två kommunister i denna kammare, som inte har utskottsplacering, liksom talmannen som inte heller har det, är det 140 ledamöter kvar. Det finns för närvarande 97 ordinarie utskottsplatser; kommer det till 8, blir det 105. Det betyder 52 resp. 53 ordinarie platser att fördela på 70 ledamöter från oppositionen och 70 från regeringspartiet — statsråden tillhör regeringspartiet och skall räknas ifrån det antal vi disponerar. Då är det bara 17 ledamöter kvar att placera på suppleantplatser från vardera sidan. 17 supplanter för 52 eller 53 ordinarie ledamöter — det blir i knappaste laget och kan möjligen föranleda, att utskottsutlåtandena många gånger inte redovisar fullt antal närvarande ledamöter.

Detta är helt naturligt för första kammarens del en olägenhet. Tidningspressen kan få tillfälle att ibland säga, att det inte räcker med att bänkarna står tomma i kammaren, man kan också i utlåtandena konstatera att de ofta står tomma i utskotten också. Det problemet föreligger inte för andra kammaren, men för första kammaren är det onekligen en olägenhet, om det inte blir mer än 17 ledamöter kvar att placera som suppleanter i elva ständiga utskott — jag betraktar det nya utskott, som skulle beslutas, som ett ständigt utskott.

Det är möjligt att vi i andra lagutskottet kan få hjälp ifrån tredje lagutskottet med en del av den överbelastning vi varit utsatta för, om den fortsätter. Det kan väl också hända, att första lagutskottet kan hjälpa oss, om nu riksdagen har den uppfattningen, att vi skall klara oss med de utskott som finns. Det hjälper väl inte om vi gör en hemstäl-

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

lan till justitieministern att han skall vara återhållsam med sina propositioner, ty det är väl inte ett intresse för någon här i riksdagen. Jag tror i varje fall att det hade varit naturligt för den utredning som har haft att syssla med dessa frågor att i första hand undersöka möjligheterna att åstadkomma en jämn fördelning av arbetet mellan riksdags-sessionerna. När det gäller lagutskotten får vi väl själva försöka ordna det på bästa sätt, om nu riksdagen har den uppfattningen att vi inte skall få hjälp av ett fjärde utskott.

Herr SCHÖTT (h):

Herr talman! Jag har nöjet att tillhöra såväl första som tredje lagutskottet. Jag tillåter mig hysa den uppfattningen att vi inte skall förhasta oss genom att nu besluta inrätta ett fjärde lagutskott.

Jag ber att i all korthet få instämma i herr Birger Anderssons yrkande.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Frågan om en uppdelning på ytterligare ett lagutskott sammanhänger ju i stor utsträckning med de arbetsmöjligheter och den anhopning av ärenden som vi har här i riksdagens slutskeden. Arbetsanhopningen beror också i viss mån — vilket redan har sagts från denna plats — på de sena propositioner vi får mottaga och på den motionsanhopning som förekommer inom vissa ämnesområden.

Man kan inte undgå att observera att stora ärenden ofta mycket sent föreläggas riksdagen och att det är angeläget att de blir behandlade det år de läggs fram. Alla är överens om att det innebär olägenheter att skjuta ärenden från det ena året till det andra. Dessutom är det ju så att en ny riksdag medför nya motioner och därmed ytterligare arbetsuppgifter, vilka, som det har sagts här, inte tenderar att minska till antal.

Erfarenheterna från första och tredje

lagutskotten som redovisas här tyder på att man med hänsyn till arbetssituationen där inte behöver förhasta sig och göra en uppdelning på ytterligare ett lagutskott. En ledamot av statsutskottet har också anført, att man där har erinringar mot en uppdelning av andra lagutskottet. Jag har varit med i andra lagutskottet ända sedan jag kom till riksdagen år 1958 och har även haft tillfälle att gästspela såsom suppleant i olika utskott under den tiden. Jag måste bekänna att under senare år, sedan jag har blivit ordinarie ledamot av andra lagutskottet, har möjligheterna att kunna delta i andra utskotts arbete blivit ytterst begränsade. Jag skulle nästan vilja säga att det har blivit omöjligt att kombinera arbete i flera utskott. Dock har jag gjort erfarenheter och kan dra vissa slutsatser av arbetet i olika utskott. Arbetet i statsutskottet, där man främst arbetar med anslagsfrågor, skiljer sig ganska väsentligt från arbetet i exempelvis andra lagutskottet, om vilket herr Birger Andersson uttalade sig med så stor säkerhet. Arbetet i andra lagutskottet gäller framför allt sociallagstiftning. Det är grundliga föredragningar, vilket det måste vara, om man skall få perspektiv på en lagstiftning som eventuellt kan ändras. Jag kan inte heller komma förbi att lag- och författningstext bör prövas ytterst noggrant från olika aspekter, så att man kan få en lag som är tillfredsställande. Som någon har sagt, man har anledning att t. o. m. pröva ordens valör för att få konsekvens och logik i de beslut man fattar. Dessutom har ju ärendenas mångfald och innehåll varit av ingripande betydelse för andra lagutskottets arbete.

Det har betonats av andra lagutskottets ärade ordförande att en förstärkning på sekretariatsidan knappast skulle minska utskottets arbetsbörda, ty man kan ju inte på det sättet nedbringa tiden för föredragningarna och den tid det tar för ledamöterna att komma in i ärendena. Det har också omvittnats

Om inrättande av ett nytt utskott för lagfrågor

att andra lagutskottets sekretariat under det senaste året har arbetat praktiskt taget hela året.

Andra lagutskottet har emellertid fått fram sina ärenden och fått fram dem i rätt tid. Ett erkännande för detta skall riktas till utskottets ordförande, vice talman Strand, som med sin kunighet, sin noggrannhet och sin goda organisationsförmåga har lagt grunden för det arbete som utförts av utskottets ledamöter och sekretariat. Jag vill som ledamot i utskottet ge ordföranden ett erkännande för hans arbetsinsatser och för hans personliga egenskaper, som gjort att det skapats en god anda i utskottet, vilket varit av utomordentlig betydelse för utskottets arbetsresultat.

Herr talman! Jag skall inte ställa några yrkande. Utskottets ordförande var försiktig på den punkten, men de synpunkter som anförts av organisationsutredningen är så viktiga att det finns anledning för riksdagen att allvarligt fundera på utredningens förslag, innan man eventuellt antar det förslag som herr Birger Andersson m. fl. givit sin anslutning till. Det finns starka skäl för konstitutionsutskottets betänkande på den här punkten, och jag kommer, herr talman, att lägga min röst för detta utskotts betänkande nr 47.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt rörande punkterna 1 och 3 samt därefter särskilt angående punkten 2.

I fråga om punkterna 1 och 3, fortsatte herr talmannen, hade yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan i dessa punkter bifalla de i ämnet väckta motionerna.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övertvägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Birger*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 47 punkterna 1 och 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan i dessa punkter och de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Då emellertid herr *Pettersson, Georg*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 46;

Nej — 84.

Därjämte hade 13 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Härefter bifölls på gjord proposition utskottets i punkten 2 gjorda hemställan.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 182, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. upplåtelse med tomträtt av vissa markområden i Täby köping

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 183, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion.

Punkterna 1—4

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5**Ang. upplåtelse med tomträtt av vissa markområden i Täby köping**

Kungl. Maj:t hade i proposition nr 155 föreslagit riksdagen att dels medgiva, att i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 november 1965 angivna markområden i Täby köping finge upplåtas med tomträtt, dels medgiva att i statsrådsprotokollet angiven mark för vägar finge överlåtas till Täby köping utan ersättning, dels ock till Vissa exploateringskostnader m. m. för budgetåret 1965/66 anvisa ett investeringsanslag av 650 000 kronor.

Vidare hade i en inom första kammararen av herrar *Eskilsson* och *Åkerlund* väckt motion (I: 813) hemställt, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 155 beträffande upplåtelse av berörda områden med tomträtt samt om anvisning av ett investeringsanslag om 650 000 kronor till Vissa exploateringskostnader m. m.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen I: 813,

a) medgiva, att i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 november 1965 angivna markområden i Täby köping finge upplåtas med tomträtt;

b) medgiva, att i nämnda statsrådsprotokoll angiven mark för vägar finge

överlåtas till Täby köping utan ersättning;

c) till Vissa exploateringskostnader m. m. på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66 anvisa ett investeringsanslag av 650 000 kronor.

Reservation hade anförts av herrar *Virgin*, *Åkerlund*, *Bohman* och *Tureson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till motionen I: 813,

a) med avslag å Kungl. Maj:ts förslag beträffande upplåtelse med tomträtt av i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 5 november 1965 angivna markområden i Täby köping medgiva, att nämnda områden finge försälas i enlighet med vad reservanterna föreslagit;

b) medgiva, att i nämnda statsrådsprotokoll angiven mark för vägar finge överlåtas till Täby köping utan ersättning;

c) avslå Kungl. Maj:ts förslag beträffande anvisande av medel.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! För något över ett år sedan träffades avtal mellan å ena sidan kungl. fortifikationsförvaltningen och å andra sidan en bostadsrättsförening och stiftelse om försäljning från kronan av en bit av det markområde som sjökrigsskolan disponerar i Täby köping.

Marken skulle användas som tomtmark för bostäder åt personal ur marinen. När köpehandlingarna ingavs till försvarsdepartementet för godkännande beslöt departementschefen att föreslå att man i stället för att sälja marken skulle upplåta den med tomträtt. För att så skulle kunna ske krävdes emellertid för det första att ett mindre område i privat ägo inköptes för komplettering och för det andra att exploateringsåtgärder vidtogs — i form

Ang. upplåtelse med tomträtt av vissa markområden i Täby köping

av gator, ledningar, anslutningsavgifter o. d. — och detta till en beräknad kostnad av cirka 650 000 kronor. Detta belopp är för övrigt mer än dubbelt så stort som värdet av marken.

I propositionen om tilläggsstat i fjol höst begärde Kungl. Maj:t tillstånd och anslag till kostnaderna härför. Riksdagen uttalade emellertid på statsutskottets förslag att även om statlig tomträtt borde prövas, där så kunde befinnas lämpligt och ändamålsenligt för staten, så hade riksdagen svårt att finna att så var förhållandet i nu föreliggande fall.

Kungl. Maj:t uppmanades därför att på nytt pröva frågan och att därvid undersöka möjligheten att i stället sälja marken till Täby köping, så att denna i sin tur skulle kunna upplåta området till vederbörande med tomträtt. En sådan undersökning har därefter skett, och departementschefen meddelar i den nu föreliggande propositionen att det inte lyckats honom att engagera Täby köping på tänkt sätt.

Departementschefen återkommer därför, säger han, till riksdagen med sin ursprungliga framställning om att få upplåta marken med statlig tomträtt och begär erforderligt anslag till exploateringen.

Statsutskottets majoritet tillstyrker nu framställningen och överger därmed sin uppfattning från i fjol. Några nya förhållanden, som skulle kunna motivera omvändelsen, redovisas inte. Man säger bara, att departementschefen har funnit upplåtelse med tomträtt vara det lämpligaste alternativet. Detta skäl räcker enligt min mening verkligen inte och borde inte heller räcka för riksdagen i övrigt.

Vi högermän har därför reserverat oss. Vi anser att de motiv, som i fjol åberopades mot att statlig tomträtt borde tillämpas i det här fallet, fortfarande är lika bärkraftiga. Vi menar att det förnuftigaste och för statsverket fördelaktigaste borde vara att försälja om-

rådet till bostadsrättsföreningen och stiftelsen.

Jag ber alltså, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen **IVAR JOHANSSON** (cp):

Herr talman! Föreliggande fråga tillhör inte de större, och jag vill också framhålla att meningsskiljaktigheterna mellan utskottet och reservanterna förefaller vara måttliga.

Såväl utskottets majoritet som reservanterna är överens om att mark skall upplåtas till bostadsbebyggelse från Näsby egendom, som disponeras av försvarets undervisningsanstalt, till den bostadsrättsförening som det här är fråga om och till Stiftelsen Fabian och Ewa Tamms familjefond. Meningen är ju att dessa bostäder skall utnyttjas av försvarets personal.

Vad som skiljer oss åt i detta fall är att utskottet har stannat för att marken skall upplåtas med tomträtt under det att reservanterna — såsom herr Virgin nyss har redovisat — föreslagit att den skall försäljas till bostadsintressenterna. Jag erkänner gärna att lämpligheten av att upplåta detta ur statens synpunkt lilla markområde med tomträtt kan diskuteras. Såsom herr Virgin framhållit gav också riksdagen i enlighet med utskottets skrivning uttryck för den meningen när frågan i fjol behandlades. Sedan dess har Kungl. Maj:t försökt att intressera köpingen att inköpa marken. Vi anser alltså att det vara naturligtast att kommunerna skall stå som ansvariga när det gäller tomträttsupplåtelse. Men på grund av olika omständigheter har en sådan ordning inte kunnat genomföras i detta fall. Köpingen har av olika skäl inte velat vara med om att med tomträtt förvärva ifrågavarande mark. Eftersom således inte någon affär kommit till stånd med köpingen och de berörda byggnadsföretagen inte haft någonting

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

att invända mot att överta de aktuella områdena med tomträtt, har utskottet inte haft någonting att erinra mot Kungl. Maj:ts förslag.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr VIRGIN (h):

Herr talman! Jag vill till detta anförande av första avdelningens ärade ordförande bara knyta den lilla reflexionen, att det förhållandet att motparten vid förhandlingen inte haft någonting emot upplåtelsen knappast kan anföras såsom bevis för att kronans intresse har tillvaratagits på bästa sätt.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt de därunder framkomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Virgin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 183, punkten 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Virgin* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 109;

Nej — 29.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 186, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde; och

nr 189, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m. m. av förbandssjukvården jämte i ämnet väckt motion.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtande nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Bolidens gruvaktiebolag om utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I propositionen nr 165 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 5 november 1965, föreslagit riksdagen 1) att bemyndiga Kungl. Maj:t att dels godkänna ett mellan vattenfallsstyrelsen och Bolidens gruvaktiebolag träffat avtal om bildande av Grytfors aktiebolag för gemensamt tillgodogörande av vattenkraften i Grytforsen i Skellefte älv, dels medgiva vattenfallsstyrelsen att träffa över-

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

enskommelse om smärre ändringar i avtalet, 2) att bemyndiga Kungl. Maj:t att av anslaget Kraftstationer m. m. taga i anspråk medel för kapitaltillskott till det bolag, som bildades enligt nämnda avtal.

I det tillämnade bolaget — Grytforsbolaget — skulle hälften av aktierna tillhöra staten och hälften Bolidenbolaget. Vattenfallsstyrelsen förbunde sig att som likvid för tecknade aktier tillskjuta staten tillhörig vattenkraft i Grytforsen jämte för vattenfallets utbyggnad verkställda utredningar till ett värde av tillhoppa 6 miljoner kronor. Bolidenbolaget skulle betala sina aktier kontant.

Utbyggnaden avsåges påbörjas omedelbart och bedrivs på ett sådant sätt, att stationen kunde tagas i drift hösten 1969. Den sammanlagda anläggningskostnaden, inklusive fallrätter, nedlagda utredningskostnader, ränta under byggnadstiden och andelar i utförda regleringar, hade beräknats till 60,8 miljoner kronor. Maximieffekten skulle bli 31 000 kilowatt och den genomsnittliga produktionsförmågan 180 miljoner kilowattimmar om året.

I anledning av propositionen hade utskottet förehäft följande motioner, nämligen

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lage Svedberg m. fl.* (I: 797) och den andra inom andra kammaren av herr *Lundberg* (II: 944), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 165 rörande godkännandet av ett mellan Bolidens gruvaktiebolag och vattenfallsstyrelsen ingånget konsortialavtal om bildande av Grytfors aktiebolag samt att ärendet måtte återremitteras till vattenfallsstyrelsen med uppdrag att nya förhandlingar skulle inledas mellan vattenfallsstyrelsen och Skellefteå stad;

dels en inom första kammaren av herr *Dahlberg* väckt motion (I: 805), vari anhållits, att riksdagen måtte avslå

Kungl. Maj:ts proposition i vad den gällde avtalet med Bolidenbolaget; att riksdagen måtte besluta, att vattenfallsstyrelsen i egen regi skulle anlägga kraftverket i Grytforsen samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anmäla behovet av medel för byggnationen innevarande budgetår;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Holmberg m. fl.* väckt motion (II: 954), vari yrkats, att riksdagen skulle besluta att avslå förslaget till avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Bolidens gruvaktiebolag om utbyggnad av Grytfors kraftstation samt att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om nytt förslag snarast med innebörd, att staten antingen själv byggde kraftverket i fråga eller gjorde detta i samverkan med Skellefteå stad.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 797 och II: 944, I: 805 samt II: 954, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga,

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att dels godkänna det i statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 5 november 1965 avsedda avtalet mellan vattenfallsstyrelsen och Bolidens gruvaktiebolag om gemensamt tillgodogörande av vattenkraften i Grytforsen, dels medgiva vattenfallsstyrelsen att träffa överenskommelse om smärre ändringar i avtalet,

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att av anslaget Kraftstationer m. m. taga i anspråk medel för kapitaltillskott till det bolag som bildades enligt nämnda avtal;

II. att motionerna I: 797 och II: 944, i vad de avsåge förhandlingar mellan vattenfallsstyrelsen och Skellefteå stad, icke måtte bifallas av riksdagen;

III. att motionen I: 805, i vad den icke behandlats under I., icke måtte bifallas av riksdagen;

IV. att motionen II: 954, i vad den avsåg skrivelse till Kungl. Maj:t, icke

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

mätte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits, utom av annan,

1) av herr *Rönnerberg* och herr *Nils-Eric Gustafsson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del erhålla den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under I och II hemställa,

I. att riksdagen mätte, med bifall till motionerna I: 797 och II: 944, I: 805 samt II: 954, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, avslå Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 165;

II. att riksdagen mätte, i anledning av motionerna I: 797 och II: 944, såvitt de avsåge förhandlingar mellan vattenfallsstyrelsen och Skellefteå stad, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till kännan vad reservanterna anfört;

2) av herr *Näsström*, utan angiven mening; samt

3) av herr *Gillström*, likaledes utan angiven mening.

Herr **SVEDBERG, LAGE**, (s):

Herr talman! När jag i detta ärende bryter principen att reservanterna skall inleda debatten, beror det på att jag önskar ställa några frågor till statsrådet och chefen för handelsdepartementet.

I detta ärende har handelsdepartementet anförtrott åt riksdagen att ta ställning till en helt ny princip. Som socialdemokrat har jag alltid haft den uppfattningen att de naturtillgångar, som är i statens ägo, också bör förvaltas och exploateras av staten, i synnerhet när de ger ett ekonomiskt utbyte. Men i detta fall har tydligen handelsdepartementet lagt om kursen, i strid mot det politiska program som vi inom socialdemokratien ansett vara riktigt; jag har aldrig hört att någon partikongress har beslutat en ändring på denna speciella punkt.

Inom det område i övre Norrland som närmast beröres är detta inte en poli-

tisk utan en samhällsekonomisk fråga. Man sluter upp från olika politiska partier och ställer frågan: Vad är staten nu i färd med att göra? I propositionen sägs ju att detta är ett ekonomiskt väl grundat företag, och vederbörande avdelning inom statsutskottet instämmer i den uppfattningen. Trots detta har man ansett skäl föreligga att avhända sig 50 procent av fallhöjden och exploateringsrätten i Grytforsen.

Man har gått förbi Skellefteå stad som har varit den pionjär som började utbygga dessa kraftkällor. Man startade redan 1908. Staten har på senare år tagit itu med de fallhöjder och forsar som hittills varit aktuella, och de är rätt många. Jag kan gå medströms från Skellefteå och gå uppåt älvfåran. Då är Kvistforsen den första som är utbyggd. Den har Graningeverken byggt ut 1962. Skellefteå stad hade inget köpintresse för den fallhöjden från början — den tekniska utvecklingen gav väl inte vid den tidpunkten samma möjligheter att utnyttja denna fallhöjd som i dagens exploatering.

Därefter kommer Selsforsen. Skellefteå stad byggde ut den 1944. Krångforsens kraftverk byggdes 1928 och ombyggdes 1948. Granforsen byggdes 1952 och ombyggdes 1965. Finnforsen byggdes 1908, ombyggdes 1912, 1935 och 1955. Båtforsen byggdes ut 1961 och 1962. Samtliga dessa forsar ligger inom Skellefteå landskommun.

Sedan kommer Rengård. Den kraftstationen är inte färdigutbyggd — den ligger alltjämt i utredningsstadiet. Sedan kommer staten med Vargforsen, som byggdes 1961, Gallejaur som var färdig 1964, Grytforsen som ligger i Malå-Arvidsjaur, Bredforsen i samma socknar (älven skär sockenlinjen), Näverselsforsen, Bastuselsforsen, Ledfatsforsen och Slagnäsforsen — alla i Malå-Arvidsjaur. Därpå kommer vi i Arjeplog till Bergnäsforsen, Rebnisforsen och Sädvaluspforsen m. fl.

Det är helt naturligt att utöver Skellefteå stad är den grupp av kommuner

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

som ligger i cirkel runt staden och som snart skall bilda ett kommunblock på fem kommuner, intresserade av denna fråga. Jag försäkrar att detta inte är en politisk fråga, ty från alla partiers sida ställde man sig frågan: Vad är man i färd med att göra nu när man inte tar hänsyn till Skellefteå stad och inte heller till de kommunala intressena i det framtida kommunblocket?

Jag är medveten om att de reservanter som kommer att tala i denna sak kommer att ta upp frågan hur förhandlingsläget har varit under gången av detta ärende. Det är nödvändigt att detta klarläggs för riksdagen, ty man har tydligen gett sken av att det inte föreläggat något intresse från Skellefteå stad och att man från stadens sida inte har haft någon som helst kontakt om framtida samarbete. Men vi skall komma ihåg att Skellefteå stad har byggt upp såväl högspännings- som lågspänningsnäten även ute på gruvfälten. Jag tycker att det inte är värdigt att gå förbi dem som har byggt ut fallhöjderna och gett människorna i dessa bygder den elektriska energi som varit nödvändig även för den kulturella utvecklingen i dessa bygder.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den reservation 1 som är fogad till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr RÖNNBERG (s):

Herr talman! Till föreliggande utlåtande nr 191 är bl. a. fogad en reservation 1, och med anledning av den ber jag att få framföra några synpunkter.

Som tidigare framhållits har Skellefteå stads engagemang i Skellefteälven ända sedan början av 1900-talet varit starkt utvecklat. Man har för närvarande fem kraftverk och är den ojämförligt största kraftproducenten inom detta område. Man har också ett väl utbyggt distributionsnät. Därför får det väl anses anmärkningsvärt att vattenfallsstyrelsen inte i första hand vänt sig till

staden när det gäller den aktuella utbyggnaden. I Skellefte-området ställer man sig givetvis frågan, varför staden har blivit förbigången, särskilt som ju staden är en stor och erfaren kraftproducent. Några bärande skäl härför synes inte föreligga.

Vattenfallsstyrelsens handläggning av ärendet har inte närmare angivits vare sig i propositionen eller i statsutskottets utlåtande, men det skulle kanske vara av intresse för kammaren att få reda på litet närmare om hur detta gått till.

Även om ägandeförhållandet 50—50 innebär att staten inte avhände sig mer än hälften av riktigheterna i fallhöjderna och det kommande kraftverket, står det i strid mot den grunduppfattning som omfattas av de breda lagren av vårt folk, att samhället inte bör avstå från de naturtillgångar det helt äger. Ett samgående mellan vattenfallsstyrelsen och Skellefteå stad hade inte rubbat den principen. Framför allt inom Skellefteå-området hade man funnit det naturligt och riktigt att vattenfallsstyrelsen hade vänt sig till Skellefteå stad och sökt en sådan lösning.

I förhandsdiskussionerna man och man emellan har sagts att detta ärende har behandlats på samma sätt som andra ärenden av detta slag. Man har pekat på det samarbete som numera etablerats i våra älvar när det gäller utnyttjande av fallhöjden. Den principen har jag ingenting att invända emot, men en förutsättning för att ett sådant samarbete skall etableras anser jag vara att intressenterna äger fallhöjder i det berörda området.

I det här fallet är det inte så, utan här överlåter man till ett företag som här inte har några som helst fallhöjder eller markområden att inträda som intressent och hälftendelägare.

Man har också försökt utöva en viss press på staden från vattenfallsstyrelsens sida och gjort antydningar om att om Skellefteå stad inte skulle godta avtalet mellan vattenfallsstyrelsen och Bo-

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

lidenbolaget, så skulle det kanske uppstå svårigheter när det gäller uppgörelsen om övriga fallhöjder som ligger intill och ovanför Grytforsen.

Så sent som i början av oktober, ungefär samtidigt som man började skriva denna proposition, fick Skellefteå stad ett brev från vattenfallsstyrelsen, där det föreslogs att man skulle titta på de avtal som gäller fallhöjderna ovanför Grytforsen. Skellefteå stad var intresserad av det men också av att komma med i utbyggnaden av Grytforsen. Stadsfullmäktige i Skellefteå sammanträdde den 28 oktober och godkände det avtal som gäller fallhöjderna ovanför Grytforsen, men man satte som villkor att få vara med även när det gäller utbyggnad av Grytforsen. Svaret avlämnades den 2 november både till vattenfallsstyrelsen och till departementet. Jag tycker att det kan ha sitt intresse att nämna denna dag därför att det var ungefär samtidigt som man avlämnade propositionen nr 165.

Både i propositionen och i utskottsutlåtandet har det framförts uppgifter att kontakter tagits och t. o. m. att förhandlingar ägt rum. Jag skall citera ur propositionen, sidan 6 mitt på sidan: »Kontakter har i angivet syfte tagits med Bolidenbolaget och Skellefteå stads kraftverk och avsett såväl Grytforsen som vissa fallsträckor, vilka ligger längre upp i älven, och i vilka staten i huvudsak är ägare till fallrättigheterna.»

Utskottet har också åberopat dessa kontakter och förhandlingar. I sista stycket på sidan 3 i utskottets utlåtande kan man läsa följande: »I samband med strävandena från statens sida efter samarbete med lokala kraftkonsumenter inom ifrågavarande område har kontakter tagits även med Skellefteå stads kraftverk. Förutsättningar för träffande av avtal med Skellefteå stad har emellertid inte förelegat i fråga om den nu aktuella utbyggnaden.» Sedan talas det om att man skall föra förhandlingar om fallhöjderna ovanför och att vattenfallsstyrelsen erbjudit sta-

den att vara med där. Vidare meddelas: »Utskottet har, bl. a. i anledning av vad i motionerna I: 797 och II: 944 samt i motionen II: 954 anförts rörande samarbete med Skellefteå stad, inhämtat närmare upplysningar rörande de förhandlingar som förts med staden. Vad härvid framkommit har — såsom framgår av det föregående — inte påverkat utskottets ståndpunktstagande i den nu föreliggande avtalsfrågan.»

Det är rätt lustigt att höra att det tydligen, om man får tolka det uttalandet, har förekommit vissa saker, men det var tydligen för svaga argument, så de har inte kunnat påverka utskottets ståndpunktstagande.

Nu skulle jag, herr talman, innan jag slutar vilja ställa ett par frågor till utskottets talesman. Det vore intressant för kammaren att få en närmare redogörelse för de kontakter och förhandlingar som har ägt rum med Skellefteå stad. Jag förmodar att utskottet har tillgång till handlingar i ärendet och kan presentera dem för kammaren.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den reservation 1, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Riksdagen har nu att ta ställning till ett mellan vattenfallsstyrelsen och Bolidens gruvaktiebolag ingånget avtal angående utbyggandet av Grytforsen i Skellefteälven. Avtalet går ut på att staten skall försälja halva fallhöjden i Grytforsen samt att vattenfall och Boliden skall bilda ett nytt bolag, som skall utbygga och förvalta det nya kraftverket. Utbyggnaden skall ske i vattenfallsstyrelsens regi.

Det är första gången i vattenfallsverkets snart 60-åriga historia som någonting liknande sker. Verket slår nu in på en helt ny linje när det gäller att utnyttja statens naturtillgångar.

Jag kan inte underlåta att i detta sammanhang erinra kammaren om att verket tidigare i stället har förvärvat fallhöjder. Vattenfall började sin verk-

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

samhet 1908 genom att utbygga Trollhättefallen och fortsatte med Porjus och Älvkarleby under första världskriget. Sedan kom en period i verkets historia då hela verksamheten höll på att stoppas. En rad tvister och processer under åren 1915—1918 utföll genomgående till kronans nackdel. Vid avvitrningen hade kronans rätt inte bevakats på ett tillbörligt sätt, och fallhöjder som man trodde tillhörde kronan tilldömdes enskilda markägare.

I och med dessa domslut hade kronan kvar fallhöjder praktiskt taget bara inom Lappmarks-området. Nu var goda råd dyra. Det gällde för det relativt nya verket att skaffa sig nya fallhöjder. Tack vare ett energiskt och målmedvetet arbete av dåvarande överingenjören, sedermera generaldirektören Waldemar Borgqvist, inköptes en rad fallhöjder i Indalsälven, Ångermanälven och Umeälven. Det var välbelägna fallhöjder med högt utbyggnadsvärde. Det är inte överord, herr talman, om jag i dag säger att det är tack vare Waldemar Borgqvists framsynta och målmedvetna inköpspolitik under åren 1917—1919 som vi i dag har ett statligt företag på kraftverksområdet. Han framstår därför som den verkliga kraftkarlen i vattenfalls historia.

Av de statliga företagen i vårt land intar vattenfall rangplatsen. Verket har med stor framgång kunnat hävda sig på marknaden och har utfört ett pionjärarbete på många områden. Dess tekniska ledning har gått i första linjen framför allt när det gäller tunnel- och bergssprängningsteknik, och i samarbete med ASEA och Atlas Copco har det fört vårt lands tekniska landvinningar långt ut över landets gränser.

I detta hus har det i dag talats om att skapa ett verkligt stort och inflytelserikt statligt byggföretag. Vi har haft ett sådant i statens vattenfallsverk, men nu är det på väg att skingras. På fem år har 5 000 man friställts, och verket har minskat med mer än en tredjedel i förhållande till vad det var år 1960.

Det är framför allt i övre Norrland vi har fått ta törnarna av den utvecklingen.

Vad som i dag sker är bara en fortsättning på den inslagna vägen. I Grytforsen skall verket så att säga spela en andraplansroll. Det som inte vattenfall kan klara skall nu klaras av ett dotterbolag med Bolidenbolaget som partner. I det aktuella fallet gäller det selsättning för 90 man i fem år. Planerna för utbyggnaden av Grytforsen är färdiga, och vattendomstolen har lämnat byggnadstillstånd. Kronan äger hela fallhöjden. Kraftverket är inte heller av sådan storleksordning att staten måste avstå någon del för att klara finansieringen. Vattenfall hade 1964 6 326 miljoner i tillgångar. Behållningen ökade under budgetåret 1963/64 med 172 miljoner kronor, och förräntningen uppgick under samma budgetår till 6,5 procent.

Även om man studerar denna proposition fram och tillbaka kommer man till att praktiska, tekniska och samhällsekonomiska skäl talar för att Grytforsen bör utbyggas i samhällets regi.

Som framgår av utskottets utlåtande gäller emellertid frågan inte bara Grytforsen utan även övriga fallhöjder i älven ovanför nämnda fors. Jag har här i min hand ett avtal beträffande den fortsatta utbyggnaden. Enligt det skall vattenfall, Boliden och Skellefteå stad gemensamt utreda och närmare undersöka de tekniska och ekonomiska förutsättningarna för kraftverksutbyggnader i Skellefteälven. Bolidens gruvaktiebolag skall tillskjuta 20 procent, Skellefteå stads kraftverk 28 och vattenfallsstyrelsen 52 procent. Det innebär att kronan även i fortsättningen skall avstå fallhöjder. Det som kronan alltså avstår skall bilda kapital i det nya bolaget. Vi kommer inom kort att få en rad små kraftverksföretag utefter Skellefteälven. Därför har dagens beslut en betydligt större räckvidd än som framgår av proposition 165.

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

Jag har i motion 805 i denna kam-
mare yrkat avslag på propositionen,
och jag upprepar detta yrkande i dag.
Jag är fullständigt ense med reservan-
terna om den första punkten i reservan-
tionen, men beträffande punkt II i re-
servationen yrkar jag bifall till mo-
tionsyrkandet i motion I: 805, att riks-
dagen beslutar att vattenfall i egen
regi skall anläggas kraftverket i Gryt-
forsen samt i skrivelse till Kungl. Maj:t
anmäler behovet av att medel för byg-
gandet anvisas under innevarande bud-
getår. På så sätt kan bygget komma i
gång omedelbart. Vad beträffar övriga
fallhöjder i älven kan frågan stå öp-
pen tills vidare. Vill vattenfall ha en
partner i det fortsatta utbyggnadsar-
betet, ligger det nära till hands att man
tar upp förhandlingar med Skellefteå
stads kraftverk, som sedan gammalt
har intressen i nämnda älv.

Herr BOMAN (fp):

Herr talman! När vi inom statsut-
skottets femte avdelning skulle ta ställ-
ning till proposition 165 angående god-
kännande av avtal mellan vattenfalls-
styrelsen och Bolidens gruvaktiebolag
om utbyggnad av Grytfors kraftstation
m. m. jämte i ämnet väckta motioner,
så hemställde jag som tjänstgörande
ordförande på femte avdelningen att vi
skulle få en föredragning av hela detta
problemkomplex från vattenfallsstyrel-
sen.

Vi fick en sådan föredragning, där
även propositionsskrivaren var närva-
rande. Vi blev ganska övertygade av
denna föredragning, och vi förutsatte
att en tjänsteman i vattenfallsstyrelsen
inte hade någon anledning att ge av-
delningen felaktiga upplysningar. Men
för att vara på den säkra sidan hem-
ställde vi att få en PM angående för-
handlingarna med Skellefteå stad. Jag
ber nu, herr talman, att få läsa in detta
yttrande från vattenfallsstyrelsen till
protokollet:

»PM ang. förhandlingar med Skel-

lefteå Stads Kraftverk rörande utbygg-
nader i Skellefteälven.

I början av 1964 upptogs mellan Vat-
tenfall och Skellefteå Stads Kraftverk
frågan om en samverkan i fråga om
utbyggnader i Skellefte älv. Skellefteå
Stads Kraftverk deklarerade ett intres-
se härför, men det framkom tämligen
snart att detta var ett intresse på läng-
re sikt med hänsyn till att utbyggnaden
av Rengårds kraftstation, där staden är
majoritetsägare, naturligen borde kom-
ma i första rummet. För Vattenfall var
det emellertid angeläget att snabbt få
till stånd en utbyggnad av Grytfors
kraftstation för att få en fortsättning
på byggnadsarbetena efter färdigstäl-
landet av Vargfors och Gallejaur kraft-
stationer. Mot denna bakgrund — och
utan att fördenskull uppge tanken på
ett mera långsiktigt samarbete med
Skellefteå Stads Kraftverk — upptog
Vattenfall förhandlingar med Bolidens
Gruv AB, som visat intresse för att
skaffa egna krafttillgångar. Förhand-
lingarna, som tog mera konkret form
först under slutet av 1964, ledde till en
preliminär överenskommelse om att
parterna gemensamt skulle bygga ut
Grytforsen utan dröjsmål.

Skellefteå Stads Kraftverk underrät-
tades om det tilltänkta samarbetet mel-
lan Vattenfall och Bolidens Gruv AB i
fråga om utbyggnad av Grytfors kraft-
station. I detta läge begärde Skellefteå
Stads Kraftverk att även staden skulle
beredas tillfälle att inträda i en ut-
byggnad av Grytfors. Med hänsyn till
den preliminära överenskommelsen
med Bolidens Gruv AB ville emellertid
Vattenfall söka andra möjligheter för
att tillgodose Skellefteå stads intressen.
Bl. a. diskuterades möjligheten av att
samtliga tre parter skulle kunna sam-
verka i en utbyggnad av såväl Gryt-
fors som Rengård. Skellefteå Stads
Kraftverk fann emellertid en sådan
lösning mindre attraktiv, och uppslaget
fullföljdes därför icke. Så småningom
kom man emellertid till enighet om att
Vattenfall skulle överlåta en fallhöjds-

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

andel i Rengård, motsvarande ca 30 milj. kWh/år, till Skellefteå stad samt att samtliga tre parter skulle samarbeta för åstadkommande av gemensamma utbyggnader i Skellefteälven ovanför Grytfors. Därmed var man även ense om att planerna på utbyggnaden av Grytfors skulle fullföljas av Vattenfall och Bolidens Gruv AB.

Härefter upprättades avtalsförslag dels mellan Vattenfall och Bolidens Gruv AB om utbyggnad av Grytfors, dels mellan Vattenfall, Bolidens Gruv AB och Skellefteå Stads Kraftverk om samverkan beträffande utredningar och eventuella utbyggnader i Skellefteälven ovanför Grytfors. Det sistnämnda avtalet översändes till Skellefteå Stads Kraftverk med brev den 19.8.1965 jämte förklaring om att Vattenfall vore beredd att medgiva att fallhöjdsandelen i Rengård av staden togs i anspråk mot den penningersättning, som vattendomstolen i vanlig ordning bestämmer. Efter tillstyrkan från kraftverksstyrelsen och drätselkammaren har ärendet varit föremål för behandling i Skellefteå stadsfullmäktige inte mindre än tre gånger, senast den 28 oktober. Beslutet blev därvid att staden för sin del godkände avtalet, dock under framförande av krav på att staden bör vara delägare jämväl i Grytforsanläggningen. Vattenfall har meddelat att detta krav icke kan tillgodoses.

Innebörden av avtalet mellan Vattenfall, Bolidens Gruv AB och Skellefteå Stads Kraftverk är att parterna gemensamt skall undersöka möjligheterna till utbyggnad av fallsträckorna i älven uppströms Grytfors, vilka i det närmaste helt tillhör Kronan. Dessa fallsträckor motsvarar vid full utbyggnad en normalårsproduktion av ca 800 milj. kWh/år. Härav skall Vattenfall föfoga över 52 %, Skellefteå Stads Kraftverk 28 % och Bolidens Gruv AB 20 %. De erforderliga undersökningarna skall bedrivas i Vattenfalls regi och bekostas av parterna med fördelning enligt ovan angivna andelstal. När efter utredning

utbyggnad av en fallsträcka aktualiseras, skall Vattenfall begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att till ett för utbyggnaden bildat bolag överlåta fallrättigheterna.»

Detta är en PM av den föredragning som hölls av vattenfallsstyrelsens representant inför avdelningen. Jag uppger vad jag sade tidigare, att vi förutsätter att en representant för vattenfallsstyrelsen inte lämnat avdelningen felaktiga uppgifter.

Det förefaller mig som om detta närmast är en intern fråga för Skellefteå stad, där man tycks ha delade meningar. I så fall förvånar det mig att inte Skellefteå har begagnat den möjlighet som finns att begära uppvakning genom en deputation inför statsutskottets femte avdelning och där framlägga sina synpunkter.

Jag ber med det anförda, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RÖNNBERG (s):

Herr talman! Eftersom utskottets värderade talesman inte kunde presentera någonting, kanske jag kan få bidra med att föredra den skriftväxling som har ägt rum i detta ärende. Jag beklagar om det tar någon tid, men den är inte så omfattande.

Jag har här ett brev, daterat Stockholm den 31 januari 1964 — det stämmer alltså att det var i slutet av januari — till kraftverksdirektör Karl David Bredberg, Skellefteå stads kraftverk. Jag ber kammarens ledamöter att lägga märke till tonen.

»Broder! Vid lunchen efter sista styrelsemötet med Skellefteälvens regleringsföretag kom vi att tala om Ditt intresse att lägga grunden för en gynnsam elkraftförsörjning för Ditt företags del även efter den tidpunkt någon gång på 70-talet, då Skellefteå stads vattenkraftreserver i Skellefteälven tagits i anspråk.

Samtalet ledde mig till att fundera vi-

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

dare över detta och jag har frågat mig, om det inte kan finnas vägar, där en samverkan mellan Vattenfall och Ditt företag skulle kunna vara till fördel för oss båda. Jag tänker i första hand på det förhållandet, att Vattenfall ju har fallsträckor i Skellefteälven, som ännu icke är aktuella att utbygga. Kunde det icke vara av intresse för Dig som för oss att närmare diskutera möjligheterna till samverkan i den ena eller andra formen vid utnyttjandet av dessa kraftreserver i Skellefteälven. I den mån en samverkan skulle leda till ett tidigare utbyggande än som eljest bleve fallet, kan det ju även få ett värde ur arbetsmarknadssynpunkt i Din landsända, vartill kommer att vi får en ökad 'verkningsgrad' på regleringarna.

Jag har för dagen inga konkreta förslag, men vi är på vår sida beredda ta upp en diskussion härom om Du är intresserad.

Din tillgivne
Erik Grafström.»

Direktör Karl Bredberg svarade generaldirektör Erik Grafström på detta brev:

»Broder! För Dina rader angående Skellefteå stads elkraftsförsörjning på längre sikt tackar jag hjärtligt. Givetvis äro vi mycket intresserade av att diskutera alla tänkbara alternativ, och den av Dig antydda vägen kan naturligtvis vara mycket lämplig.

Jag ber att vid något tillfälle få kontakta Dig i denna fråga när jag befinner mig i Stockholm.

Med hjärtliga hälsningar!
Din tillgivne — — —.»

Det har alltså ägt rum en skriftväxling mellan chefen för Skellefteå stads elverk och vattenfallsstyrelsen. Den 28 december skrev direktör Bredberg ett brev och förklarade det förhållande som hade uppstått, nämligen att man hade tecknat ett avtal med Bolidens gruvor utan att ta kontakt med staden. Jag har också det brevet i min hand och skulle

kunna föredra det, men avstår då det är för långt. Det brevet kom först den 17 december, sedan man fått besked om att Boliden och vattenfall skulle gå ihop om att bygga ut Grytforsen.

När herr Boman säger att det förekommit delade meningar i Skellefteå stad, så är det en felaktig uppfattning. Då vattenfallsstyrelsen fick besked av generaldirektör Grafström, statsminister Erlander och handelsminister Lange, att här finns ingenting att göra, sade kraftverksstyrelsen sig: Då måste vi försöka rädda det vi rädda kan, d. v. s. rädda fallhöjderna ovanför Grytforsen. I övrigt råder det enighet på alla punkter.

Herr NÄSSTRÖM (s):

Herr talman! Jag har fogat en blank reservation till denna punkt men vill deklarerera, att med hänsyn till nuvarande läge kommer jag att rösta för utskottets förslag. Rent principiellt anser jag att staten ensam borde ha byggt ut vattenfallet.

I detta anförande instämde herrar *Wanhainen* (s), *Gillström* (s), *Sörlin* (s) och *Stadling* (s).

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag kan tyvärr inte glädja kammaren med uppläsning av några brev när vi nu nalkas julen och sänder julkort. Jag har begärt ordet eftersom herr Lage Svedberg ställde en fråga till mig.

Han ansåg att den politik som vi i varje fall från socialdemokratiskt håll hittills följt har varit att exploateringen av naturtillgångarna skall vara en statens angelägenhet. Herr Svedberg menade att förslaget om ett godkännande av en uppgörelse om utbyggnad av Grytforsen med Boliden som medintressent innebär ett bestämt avsteg från denna princip.

Jag vill då kort och gott säga att jag gärna erkänner att staten skall ha det avgörande inflytandet på sättet och ordningen för naturtillgångarnas utbyggnad.

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

de och utnyttjande. I det avseendet har jag inte ändrat uppfattning. Diskussionen i en tidigare fråga i dag visade väl också att jag inte är rädd för statliga initiativ när jag tror att de kan vara till nytta. Däremot anser jag att innebörden av det beslut som fattats i detta sammanhang något har övedrivits. Man skall komma ihåg att ett överlåtande av 50 procent av andelarna i Grytforsen till Boliden icke innebär att staten inte alltjämt skall engagera sig i utbyggnaden och utnyttjandet av denna naturtillgång. I själva verket förhåller det sig så, att staten kommer att ha det avgörande inflytandet i ett bolag, vars styrelse kommer att bestå av fyra personer med ordförandeposten förbehållen staten. Det kan inte bestridas, även om man gärna vill göra det.

Man kan då fråga sig varför staten har gett sig in på detta projekt. Jag tror att både utskottsutlåtandet och utskottets talesman tillräckligt klart har redovisat den saken. Det föreligger ett intresse att hålla en jämn sysselsättning för anläggningsarbetarna. Om tiden inte vore så knapp skulle jag ta den i anspråk för att läsa upp insändare i ortspressen från de anläggningsarbetare som berörs och som, att döma av de uttryck för deras uppfattning som där framkommit, helt ställer sig bakom statens uppgörelse med Boliden. Det sägs i debatten här: Vi vänder oss inte emot en utbyggnad av Grytforsen, men vi tycker att det är orimligt att inte staten själv utför den. Observera då att vattenfallsstyrelsen har en ram för sina engagemang och för sin medelsanvisning. Inom den ramen måste man naturligtvis bygga ut de mest lönande projekten i första hand. Inom denna ram, som är avvägd med hänsyn till vårt ekonomiska läge och budgetläget över huvud taget, får inte vattenfallsstyrelsen utrymme för en utbyggnad av Grytforsen den närmaste tiden. Vattenfallsstyrelsen har därför träffat en uppgörelse med Boliden om att Boliden skall hjälpa till med kostnaderna. Därmed

blir kostnaden för utbyggnaden av Grytforsen för vattenfallsstyrelsens vidkommande en tredjedel av det belopp som annars hade behövt anvisas. Det kan vattenfallsstyrelsen åta sig, och därmed ge en jämn sysselsättning åt dem som nu friställts och som tidigare engagerats i annan utbyggnad. Det är den ena saken.

Den andra saken, som jag tror att man också får hålla i minnet, är att vattenfallsstyrelsen har ett visst intresse av att deras marknadsandel i fortsättningen, i synnerhet i de södra delarna av landet inte skall krympa. Vattenfallsstyrelsen vill kunna hävda sig i konkurrensen med andra kraftleverantörer. Man räknar med att ett samarbete med Boliden skall förbättra förutsättningarna för det statliga företaget att spela sin roll i den framtida energiutvecklingen.

Det är egentligen, herr talman, allt jag anser mig böra säga i detta sammanhang. Jag vill bara ännu en gång slå fast, att det avgörande inflytandet över denna kraftkälla icke har lämnats över i enskilda händer om kammaren och riksdagen skulle bifalla vad utskottsmajoriteten hemställt, vilket innebär att propositionens yrkande godkänns.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s):

Herr talman! Jag vill påminna herr statsrådet om hans eget uttalande, som återges dels i statsutskottets utlåtande och dels i statsverkspropositionen 1965. Det står bl. a. i statsutskottets utlåtande: »Enligt vad föredragande departementschefen anfört ter sig Grytforsens omedelbara nyttiggörande för kraftproduktion önskvärt ur allmän synpunkt och för statens del därjämte ekonomiskt fördelaktigt. Vidare har framhållits att arbetena med utbyggnaden väntas bidra till en jämnare sysselsättning för vattenfallsverkets arbetskraft i Västerbotens län under de närmaste åren» — vilket är riktigt.

Vidare säges det: »Förutsättningar för

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

träffande av avtal med Skellefteå stad har emellertid inte förelegat...» Herr Rönberg har här gett en klar uppgift om att någon närmare kontakt mellan å ena sidan vattenfallsstyrelsen och å andra sidan Skellefteå stad knappast har förekommit

Jag vill vidare ta upp en fråga som departementschefen själv har berört i statsverkspropositionens bilaga 12, där på sid. 199 sista stycket anföres följande: »Anslagsbeloppet för kraftstationer m. m. har beräknats under hänsynstagande till att en marginal utöver ramen bör finnas för att möjliggöra en sådan ökning av medelsförbrukningen under löpande budgetår som må påkallas av konjunkturmässiga eller andra särskilda skäl. Anslaget torde med beaktande av den beräknade behållningen på anslaget vid utgången av innevarande budgetår böra tas upp med 310 miljoner kronor.»

Det fanns tydligen pengar, herr statsråd, så att någon kontakt för att få hjälp i byggnadsfrågan för att säkerställa vattenfallsarbetarnas arbetsmöjligheter torde knappast ha varit det motiv, som här anföres som skäl för samgåendet.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Man borde väl kunna vara överens på en punkt i denna fråga, nämligen att kraftverket inte blir billigare om det uppföres i samarbete med Bolidenbolaget än om vattenfallsstyrelsen ensam står för det. Bygget skall i alla fall utföras. Den enda skillnaden är att vattenfallsstyrelsen skall vara entreprenör när det gäller ett dotterföretag, och allt talar för att vattenfallsstyrelsen då måste ha en liten avans. Om det alltså blir någon skillnad, innebär detta, att det säkerligen blir dyrare att bygga på det sätt som föreslagits i propositionen.

Hur kan man då komma fram till att det föreslagna bygget skulle bli billigare och att kilowattaxan blir billigare? Jo, helt enkelt därigenom att man värderar

den egna halvan till noll — den halva som redan finns i statens ägo och vars värde man inte tar hänsyn till. Vidare har det skett vissa kraftregleringar i älven som staten redan betalt. Dessa räknar man inte heller med. När Bolidenbolaget kommer in i bilden, får bolaget naturligtvis betala sin andel.

Det här är bara fråga om trolleri med siffror och ingenting annat. Staten har redan betalt dessa arbeten och kan ju inte gärna betala dem en gång till. Man lägger alltså detta belopp i botten och får på så sätt fram att det skulle bli billigare för vattenfallsstyrelsen om detta samarbete med Bolidenbolaget kommer till stånd. Men i verkligheten är det ingen skillnad.

Vidare har det sagts att om det sker ett samarbete med Bolidenbolaget, får man in pengar i företaget. Hur är det med den saken? Jag har just fått ett meddelande om att Bolidenbolaget i somras var ute på den offentliga marknaden och tog upp ett obligationslån på 20 miljoner kronor. Mycket talar för att det inte blir något reellt tillskott av kapital från Bolidenbolaget, som alltså varit ute på kapitalmarknaden och lånat pengar. Om bolaget använder pengarna för att bygga i Grytforsen eller på annat håll, spelar ingen roll. Bolidenbolaget har inte någon uppsjö på pengar trots att det bryter guld. Det spelar därför ingen roll, om Grytforsen bygges ut i vattenfallsstyrelsens egen regi eller i samarbete med Bolidenbolaget.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Jag förstår inte att det skall var så besvärligt att här inse sammanhangen.

Vattenfallsstyrelsen har fått sig anvisad en medelsram. Inom den ramen måste de mest lönsamma och angelägna projekten utföras. Grytforsen — och det kan inte bestridas — ligger i det sammanhanget inte till på det sättet, att det skulle komma till utförande inom den för innevarande budgetår anvisade ra-

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

men. Det betyder inte att Grytforsen inte — som herr Svedberg säger — skulle vara till nytta, vilket också framhålls i propositionen, men det finns mera angelägna projekt, som vattenfallsstyrelsen i första hand måste låta utföra inom den anvisade medelsramen. Det innebär också att detta projekt kommer senare i tiden — om ett par år, kanske in på 1970-talet — enligt den angelägenhetsgradering som vattenfallsstyrelsen själv gjort upp, och som jag inte är sakkunnig nog att ändra på.

Om nu vattenfallsstyrelsens egna insatser begränsas så mycket som har skett i detta fall kan sägas att vi får möjlighet att utföra det projekt det här gäller. För dessa pengar erhålles så mycket kraft, att man med den begränsade kostnadsramen kan lägga in det inom programmet för den anvisade ramen. Det finns därför inte någon motsägelse i propositionen, herr talman!

Jag vill ännu en gång upprepa att detta är sannerligen inte någon principfråga, som vissa av talarna velat göra den till. Det är alltjämt statens vattenfallsverk som utför byggnaden och som har huvudansvaret och huvudinflytandet när det gäller skötseln av detta företag — det kan helt enkelt inte bestri-
das!

Herr RÖNNBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tvivlar inte på att handelsministern får brev — det har jag aldrig satt i fråga. Men det hade varit intressant om handelsministern hade haft ett brev i denna fråga, men det tvivlar jag på.

Det är också klart att vi har läst insändare litet var. Jag vet att det finns en insändare som handelsministern kan åberopa, men man kanske först skulle undersöka motiveringen bakom den insändaren.

Sedan konstaterar jag, att handelsministern inte har ett ord att säga om de anmärkningar jag riktade mot vattenfallsstyrelsen och handläggningen av

ärendet gentemot Skellefteå stad. Det samma gäller utskottets talesman. Det tar jag som bevis för att frågan icke är handlagd på ett riktigt sätt. Jag undrar inte på om befolkningen inom Skellefteå-området får en något underlig uppfattning om hur riksdagen handlägger ärendena.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s) kort genmäle:

Herr talman! Endast en liten replik till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet.

Är det någon skillnad om Skellefteå stad eller Bolidens Gruv AB tillhandahåller 50 procent av pengarna? Statsrådet säger, att det är nödvändigt att hålla sig inom den ram departementet har föreslagit. Men den diskussion jag har fört fram här gäller om Boliden skall ha företräde framför Skellefteå stad. Bli det större krav på staten om det är Skellefteå stad, som skaffar fram 50 procent av anläggningskostnaden, eftersom man anfört som argument att det blir mer attraktivt om gruvbolaget satsar pengarna?

Man har börjat med anläggningar i Vindelälven nedanför Vindelbron. Det är naturligtvis en mycket attraktiv fors. Men hur långt skall man gå uppåt efter den älven för att inte spolierna de verkliga skönhetsvärdena? Jag tror det är bättre att man gör något längre kraftledning och bevarar i varje fall de alla förnämsta skönhetsvärdena i Vindelälven. Det finns flera forsar där som man kan bygga ut, för all del. Nedanför Vindelbron tror jag inte man gör så stor skada, men innan man går längre upp i älven borde man ta sig en funderare.

Herr BOMAN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Man har gjort gällande att frågan inte handlagts på ett riktigt sätt inom femte avdelningen.

Jag medger att jag saknar den rutin

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

en avdelningsordförande bör ha, när jag på grund av förhållandena fått tjänstgöra som ordförande i avdelningen. Men jag upprepar att jag hemställde om en föredragning av hela komplexet från vattenfallsstyrelsen. Hade Skellefteå stads representanter uppvaktat avdelningen och framlagt sina synpunkter, kan det tänkas att utgången efter deras upplysningar kunde ha blivit en annan. Men när det inte framfördes krav eller önskemål från det hållet, hade vi att lita på vattenfalls föredragning. Vi hade ingen anledning anta att verket kom med felaktiga uppgifter.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Den sista fasen i diskussionen vill jag inte blanda mig i. Däremot vill jag ställa en fråga till herr Svedberg — jag gör det med en viss tvekan, eftersom jag inte vet om han har någon replikrätt kvar: Hade verkligen Skellefteå stad pengar tillgängliga, som skulle möjliggöra en insats av den omfattning, som Boliden nu är villig att göra?

Detta är avgörande. I vilket fall som helst har jag vid handläggningen av denna fråga fått den uppfattningen, att det var mycket tveksamt. Under sådana förhållanden hade inte detta vattenfall blivit utbyggt nu, och då hade åtskilliga av dem som finns i vattenfalls organisation uppe i Norrbotten — för märk väl att fallet inte ligger i Västerbotten — kommit att få lämna sin anställning.

Herr SVEDBERG, LAGE, (s) kort genmäle:

Herr talman! Man har aldrig tillfrågat Skellefteå stad om staden var förberedd på att skaffa pengar. Men det finns ett stort kommunblock med fem stora landskommuner runt omkring, och jag skulle väl tro att de är borgensgilla och har vissa möjligheter att låna. Jag skulle också tro att både Arvidsjaur och Arjeplog, där kraftverket skall lig-

ga, har intresse av att få företaget i gång.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag hade inte tänkt lägga mig i denna diskussion, men eftersom jag tillhör femte avdelningen, som har blivit ställd mot väggen av reservanterna, anser jag det motiverat att säga några ord.

Jag önskar att jag kunde gjuta någon olja på de vågor, som här slår så högt i denna fråga. Det är väl alldeles klart först och främst att man måste se dels på det långsiktiga perspektivet, dels också på det mera kortsiktiga, som rör Grytfors.

I fråga om det långsiktiga perspektivet har från Skellefteå stads sida sagts, att man önskat att Rengård skulle komma i första hand, men att detta inte var aktuellt förrän in på 1970-talet. Vattenfall hade å sin sida, som det upplystes i utskottet, en byggkapacitet snart ledig efter utbyggnaden av de kraftstationer, som nu är på gång, och önskade sätta in denna kapacitet på Grytfors, som låg närmast till. Som herr Boman här sagt fick vi dessa informationer skriftligt från vattenfallsstyrelsen. Jag vill tillägga, att Skellefteå stads kraftverk senast i går kväll vitsordat riktigheten av de uppgifter som lämnades i vattenfallsstyrelsens promemoria.

Jag har ett intryck av att Skellefteå stad är besviken framför allt över att man kommit för sent till tåget. Det är kanske ledsamt när det blir så, men det är inte mycket man kan göra åt en sådan sak när den nu har inträffat.

En sak får dock i sammanhanget inte glömmas bort, nämligen att Bolidens Gruv AB är den stora kunden för Skellefteå stad, ett företag med vilket Skellefteå stad dock måste hålla goda kontakter. Det kan knappast vara till någon glädje för vare sig Skellefteå stad, Boliden eller vattenfallsstyrelsen att man här river upp en svår tvist. De är hänvisade till varandra.

Ang. utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.

Vi skall inte heller glömma, att närleveranserna spelar en stor roll för bedömningen av räntabiliteten i dessa kraftstationer. Vid utskottsdiskussionen framhölls särskilt, att avtalet med Boliden var till fördel för vattenfall i första hand därför att det gällde närleveranser.

Till sist, herr talman, gäller det också att få med i bilden den fortsatta utbyggnaden av de fall som finns. Här skall dock ett trekantsavtal göras upp i vilket erbjuds samarbete mellan vattenfallsstyrelsen, Boliden och Skellefteå stad. Vi skall väl inte helt blunda för det förhållandet att Bolidenbolaget befinner sig i stark expansion. De senaste uppgifter vi fått pekar på att den brytning som skall komma till stånd i Aitik-fyndigheten, som ligger längre norrut, kommer att ge ett smältmaterial som skall behandlas i Rönnskär. Till denna förädling kommer att åtgå mycket stora kvantiteter av elektrisk kraft. Man kan alltså knappast hysa någon tvekan om att det finns utrymme för en fortsatt utbyggnad av kraftstationerna till gagn även för Skellefteå stad.

Jag råkar också ha ett papper i min hand, som jag inte skall besvåra kammarens ledamöter med att läsa upp i sin helhet. Det är ett utlåtande angående det samarbetsavtal som avses för vattenfall, Skellefteå och Boliden. Där konstateras från Skellefteå kraftverks sida, att man visserligen haft vissa diskussioner — men att man genom förhandlingsresultatet för Skellefteå stad ändå nått någonting ganska väsentligt. Jag citerar: »Förhandlingsresultatet innebär också att produktionsunderlaget för kraftverkets fortsatta verksamhet i väsentlig grad ökar. Icke minst av betydelse är stärkandet av stadens tidigare knappa majoritet i Rengårdskomplexet.»

Det är väl en rätt väsentlig sak i alla fall, att Skellefteå stad också får ut något av denna bytshistoria, något som är till fördel för staden.

Herr DAHLBERG (s):

Herr talman! Det som handelsministern sade om sysselsättningen i Norrbotten, som skulle komma i fara om inte Grytforsen-projektet kommer till stånd, gör mig angelägen om att riksdagen inte skall ta ett sådant beslut, utan att det får bli vattenfallsstyrelsen som får bestämma. Vattenfallsstyrelsen har planer klara, vattendom föreligger, vattenfall skall utföra arbetet, det finns arbetskraft och alla tekniska detaljer för att sätta i gång arbetet. Kvar står penningfrågan. Hela kraftverket, inklusive fallrätt, ränta under byggnadstiden och alltihop annat skulle kosta 60,8 miljoner kronor. Staten har redan fallhöjden, som är värderad till 12 miljoner, och som Boliden skall betala 6 miljoner av. Kvar står 48,8 miljoner. Så räknar man med att statens andel skall bli 22 miljoner. Återstår 26,8 miljoner att betalas under fyra år, och det är därom striden står.

Kan inte samhället skaffa dessa 6,5 miljoner per år för att klara 90 man i Norrbotten? Det är den reella frågan.

För ett företag av vattenfalls storlek med 9 500 anställda innebär det i realiteten att det endast är 10 procent av hela arbetsstyrkan, som här är i farozonen. Vattenfall måste ha moraliska förpliktelser att klara dessa mannar fram till pensionsåldern. Ett mindre företag än Boliden och staten skulle klara det, men staten ensam kan här tydligen inte klara det, utan överlämnar till andra att ta törnarna. Är det inte bättre att samhället självt tar törnarna i stället för att gå till andra?

Boliden räknar inte med att göra en dålig affär. Nog blir det avsättning för kraften där uppe, när man planerar att bygga ut gruvdriften och mycket annat. Det är ingen fara för samhället att gå emellan.

Jag tror att denna fråga gjorts till en affär av annat slag än vad den egentligen är. Detta rör samhället som ägare till ett företag, som med den takt som varit har minskat antalet anställda med

Ang. avtal med Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning

5 000 man på fem år. Man kan inte fortsätta i den takten, utan man har här ett ansvar för de anställda i övre Norrland.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

Därpå gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten I förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den av herr Rönneberg och herr Nils-Eric Gustafsson vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Svedberg, Lage*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 191 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Rönneberg och herr Nils-Eric Gustafsson vid utlåtandet avgivna reservationen i förevarande del.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Svedberg, Lage*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och

befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 34.

Därjämte hade 14 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I fråga om punkten II, fortsatte herr talmannen, hade yrkats.

1:o) att utskottets hemställan skulle bifallas;

2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Rönneberg och herr Nils-Eric Gustafsson vid utlåtandet avgivna reservationen, såvitt nu vore i fråga; samt

3:o) att kammaren skulle bifalla motionen I: 805 i denna del.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

På särskilda propositioner bifölls här efter vad utskottet i punkterna III och IV hemställt.

Ang. avtal med Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 29 oktober 1965 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 177, hade Kungl. Maj:t med överlämnande av ett den 7 maj 1965 undertecknat avtal mellan Sverige och Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, föreslagit riksdagen att

dels godkänna förenämnda avtal;

Ang. avtal med Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den mån det erfordrades i anledning av avtalet, meddela föreskrifter om ändringar i verkställda taxeringar, antingen dessa hade avseende på statliga eller kommunala skatter, ävensom i eljest företagna åtgärder varigenom sådana skatter påförts.

Det nya avtalet skulle, efter ratifikation, bli tillämpligt i fråga om svensk inkomstskatt beträffande inkomst som förvärvades från och med den 1 januari 1966. Avtalet avsåges vidare bli tillämpligt på svensk förmögenhetsskatt, som utginge på grund av taxering från och med år 1967.

Till utskottet hade hänvisats de i anledning av propositionen väckta likalydande motionerna I: 820, av herr Risberg, och II: 975, av herr Nordgren m. fl., vari hemställts, att riksdagen måtte till nästa års riksdag uppskjuta behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 177.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande betänkandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 177,

dels godkänna det med propositionen överlämnade, den 7 maj 1965 dagtecknade avtalet mellan Sverige och Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet;

dels bemyndiga Kungl. Maj:t att, i den mån det erfordrades i anledning av avtalet, meddela föreskrifter om ändringar i verkställda taxeringar, antingen dessa hade avseende på statliga eller kommunala skatter, ävensom i eljest företagna åtgärder varigenom sådana skatter påförts;

B) att de likalydande motionerna I: 820, av herr Risberg, och II: 975, av herr Nordgren m. fl., icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar *Gösta Jacobsson*, *Ottosson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen, med bifall till de likalydande motionerna I: 820, av herr Risberg, och II: 975, av herr Nordgren m. fl., måtte besluta att till nästa års riksdag uppskjuta behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 177.

Herr OTTOSSON (h):

Herr talman! Till bevillningsutskottets betänkande nr 58 har fogats en reservation av utskottets högerledamöter. Reservationen är av principiell natur. I avtalet mellan Sverige och Schweiz har nämligen enligt proposition nr 177 i artikel 25, § 2, införts en föreskrift, vilken enligt gällande lagstiftning saknar aktualitet.

Reservanterna har inte ansett det riktigt att i avtal på skatteområdet som ingås med främmande makt föreskrifter utformas med utgångspunkt från ändringar i den interna svenska beskattningen, till vilka riksdagen ännu inte tagit ställning. Om riksdagen i dag beslutar i enlighet med bevillningsutskottets betänkande anser vi att fara föreligger, att riksdagen vid den kommande behandlingen av lagstiftningsförslaget kommer att sakna full handlingsfrihet. Då det är första gången en bestämmelse av denna natur tillföres ett dubbelbeskattningsavtal, borde den enligt reservanternas mening först ha blivit föremål för en principdiskussion i riksdagen.

Av denna anledning vill jag, herr talman, yrka bifall till den vid bevillningsutskottets betänkande nr 58 fogade reservationen.

Herr ERICSSON, JOHN, (s):

Herr talman! Det föreliggande dubbelbeskattningsavtalet skall ersätta ett tidigare avtal. Det råder ingen oenighet

Ang. avtal med Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning

om ett bifall till avtalet, men däremot råder det, som reservanterna framhåller, delade meningar om den beredskapsåtgärd som är vidtagen. Nästa år får vi en proposition, som är utformad på dubbelbeskattningssakkunnigas förslag, och då får man bestämma om detta förbehåll skall träda i kraft. Innan denna proposition är godkänd, har detta förbehåll ingen verkan.

När reservanterna erinrar om att vi i höst har tillstyrkt ett dubbelbeskattningsavtal med Brasilien, vill jag anföra, att detta speciella undantag uttryckligen gäller i avtalet mellan Sverige och Schweiz. Kammarens ledamöter kan kanske förstå varför det gäller just Schweiz. Det finns inte gärna anledning att tro, att många skattetrötta svenskar skulle bosätta sig i Brasilien i stället för i Schweiz. Däri ligger skillnaden mellan de båda länderna i detta fall.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner beträffande utskottets i förevarande betänkande gjorda hemställan komme att framställas först särskilt angående punkten B samt därefter särskilt rörande punkten A.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de avseende punkten B förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid betänkandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ottosson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 58 punkten B, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid betänkandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Ottosson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 110;

Nej — 29.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Därefter bifölls på gjord proposition utskottets i punkten A gjorda hemställan.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 64, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk angående vissa bemyndiganden och författningsändringar m. m., föranledda av statstjänstemannalagens ikraftträdande;

nr 65, angående dels bemyndigande för kanslideputerade att sluta kollektivavtal med förening som företräder riksdagens tjänstemän, dels upphävande av avlöningsbestämmelserna för riksdagens tillfälligt anställda tjänstemän;

nr 66, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott; och

nr 67, angående slutlig pensionsreglering för förutvarande sekreteraren i konstitutionsutskottet Sune Holm.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 67 och 68 §§ vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga trafikpolitiken.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets memorial nr 193, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmälades första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 405, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 5:o), 14:o), 16:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 41 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 411, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ackord och eftergift beträffande vissa statens fordringar, m. m., såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet;

nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omläggning av ut-

bildningen av sjuksköterskor m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser utrikesdepartementets verksamhetsområde;

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser försvarsdepartementets verksamhetsområde;

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser socialdepartementets verksamhetsområde;

nr 434, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 436, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 437, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66, i vad propositionen avser staten för statens allmänna fastighetsfond;

nr 438, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående organisation m. m. av förbandssjukvården;

nr 439, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förvärv av aktierna i Svenska Durox aktiebolag, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 440, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan vattenfallsstyrelsen och Bo-

lidens gruvaktiebolag om utbyggnad av Grytfors kraftstation m. m.; samt

nr 454, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 427, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Schweiz för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter på inkomst och förmögenhet, jämte i ämnet väckta motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 58 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 428, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Folkrepubliken Kina om upplåtelse av tomt och utförande av beskickningsanläggning för Sverige i Peking; samt

nr 453, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till politiska partier jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 441, i anledning av Kungl. Maj:ts skrivelse med redogörelse för Nordiska rådets trettionde session, såvitt skrivelsen gäller punkterna D 7 och E 2;

nr 448, angående ändringar i instruktionen för riksdagens revisorer; och

nr 449, angående ändringar i instruktionen för riksdagens ombudsmän.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till fullmäktige i riksgäldskontoret:

nr 442, i anledning av motioner om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier;

nr 443, angående pension åt fil. lic. Al Vanner;

nr 447, i anledning av framställning från fullmäktige i riksgäldskontoret angående riksdagsledamöternas arbetsrumsfråga; och

nr 451, angående slutlig pensionsreglering för förutvarande sekreteraren i konstitutionsutskottet Sune Holm.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till delegerade för riksdagens verk:

nr 444, i anledning av framställning från delegerade angående lönegradsuppflyttning av expeditionsvaktstjänsterna vid justitie- och militieombudsmännens expeditioner;

nr 445, i anledning av framställningar från dels riksgäldsfullmäktige, dels styrelsen för riksdagsbiblioteket angående ordinariesättning av vissa tjänster;

nr 446, i anledning av framställningar från dels justitieombudsmannen, dels militieombudsmannen angående vissa lönetillägg; samt

nr 450, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk angående vissa bemyndiganden och författningsändringar m. m., föranledda av statstjänstemannalagen ikraftträdande.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 452, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till politiska partier jämte motioner; och

nr 457, angående ändring i stadgan om ersättning för riksdagsmannauppdragets fullgörande.

Anmälades tredje lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 455, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 67 och 68 §§ vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648) jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 456, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statliga trafikpolitiken.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmälades konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 458, till talmanskonferensen i anledning av riksdagens organisationsutrednings förslag rörande effektivisering av riksdagsarbetet jämte motioner.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren biföll utskottets hemställan.

Anmälades riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1965.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att andra kammaren fat-

tade beslut i enlighet med vad i förslaget angivits.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr TALMANNEN anförde:

Jag ber få meddela, att de vid höstsessionens slut icke justerade protokollet framläggs till godkännande torsdagen den 30 december kl. 12.00.

Härefter yttrade herr TALMANNEN:

Ärade kammarledamöter! När jag nu går att om några ögonblick förklara höstsessionen avslutad för första kammarens vidkommande ber jag att i första hand få tacka för det förtroende, den välvilja och den samarbetsanda som präglat kammarens attityd gentemot mig. Det har för mig varit en stor ära och en stor glädje att under dessa förhållanden få leda kammarens förhandlingar.

Den organisationskommitté, som tillsatts av talmanskonferensen och som intensivt arbetat under sommaren och hösten, har enligt beslut som nyss fattats till största delen fått sina förslag godkända. Emellertid avvisade kammaren den propå som vi efter moget övervägande hade framlagt och som innebar förslag om inrättandet av ett fjärde lagutskott, varigenom vi hade trott att vi skulle åstadkomma en bättre fördelning av arbetet särskilt under vår-sessionen. Kammarens ställningstagande i denna fråga är kanske uttryck för den konservatism som i allmänhet präglar riksdagen när det är fråga om reformer av dess egna arbetsförhållanden. Jag tyder emellertid de uttalanden som gjorts under debatten så, att de förslag som denna kommitté förmodligen kommer att framlägga under vår-sessionen om ett förstärkande av riksdagens olika kanslier och tjänstemännens ställning kommer att upptagas med den största välvilja.

Det förslag som vi har avgivit och

som antagits av kammaren innebär att kanslierna och delvis även riksdagens egna ledamöter kanske får sina arbetsuppgifter ökade under vissa perioder; för tjänstemännens del kan det innebära arbete i riksdagen även under tiden mellan sessionerna. Det nära samarbete som är förutsatt mellan utskott, talmanskonferens och regering hoppas jag skall medföra en bättre fördelning av arbetsbördan, till båtnad för riksdagens anseende och till båtnad för arbetets bedrivande.

I och med denna session lämnar Östen Undén den krets som han tillhört i 31 år och under 34 riksdagar, och där han förut redan var hemmastadd. Det är nu 48 år sedan han som en mycket ung man första gången slog sig ned vid Konungens rådsbord. Under mellankrigstiden spelade han en stor roll i arbetet i Nationernas Förbund och de försök som då gjordes att uppbygga en internationell rättsordning. Under andra världskriget var han en ytterst inflytelserik medlem av utrikesnämnden och utrikesdepartementets främste folkrättsjurist. Efter kriget har han under 17 år som landets utrikesminister satt sin prägel på Sveriges utrikespolitik på ett sätt som få utrikesministrar före honom gjort. Hans verksamhet har inte bara omfattat det rent utrikespolitiska. Vad han betytt för sin vetenskap och för de högre studierna i Sverige under sin verksamhet som universitetskansler skall jag här inte ingå på. Vi vet alla vad det har inneburit. Han har genom sin skarpa intelligens, sitt utomordentliga kunnande, sin principfasthet, stålet i sin karaktär och frånvaron av alla later i sitt uppträdande på oss alla gjort ett outplånligt intryck som vi aldrig kommer att glömma.

Första kammaren ber att till Östen Undén få framföra uttrycken för sin tacksamhet, för sin aktning, för sin vördnad och för sin tillgivenhet och tillönskar honom det otium cum dignitate som han mer än någon annan förtjänar.

I och med denna session lämnar ock-

så ett flertal veteraner kammarens och vår krets: herrar Ahlkvist, Boman, Hjalmar Nilsson och Axel Svensson lämnar nu riksdagen, några för att fylla andra funktioner, några för att njuta av ålderns hösts soligare dagar. Vi vet alla vilket hängivet, skickligt och troget arbete de har utfört i olika utskott och i kammaren. Vi tackar dem för all den lugna vishet med vilken de har biträtt kammaren i dess beslut, och vi tillönskar dem all lycka i framtiden.

Vidare lämnar oss även herr Källqvist, som inte har tillhört riksdagen så länge men som genom sin verksamhet i utskott, där han sysslat främst med undervisningsfrågor, och genom sin allmänt kulturspridande verksamhet i hög grad har höjt atmosfären i detta hus.

Till slut är det några medlemmar av kammaren som endast mycket kort tid tillhört den, nämligen herrar Tågmark, Billman och Risberg. Jag skall bara be att få önska dem välkomna tillbaka till det politiska arbete, för vilket de har visat så stort intresse.

Med dessa ord, ärade kammarledamöter, ber jag att få önska Eder alla en god och fridsam jul, som jag hoppas Ni får tillbringa i skötet av Edra familjer. Jag önskar vidare att Ni skall återkomma till det betydande arbete som säkert väntar oss vid nästa session med friska krafter och glatt levnadsmod.

God jul, gott nytt år och tack!

Detta tal besvarades av herr **UNDÉN** i följande ordalag:

Herr talman! När vi nu skils åt inför julferierna, må det tillåtas mig att med begagnande av ålderspresidentens privilegium ge uttryck åt de förhoppningar vi alla hyser för framtiden och för en gynnsam utveckling av det internationella läget.

Den generation som jag tillhör har upplevt två världskrig. Ett tredje skulle för planeten Jorden sannolikt betyda den totala undergången; de oerhörda kostnader som i hela världen nedlagts

på militärt försvar skulle föga ändra ödets gång.

Trots detta lever inte människorna i dyster förtvivlan eller ens i resignation, i varje fall inte i vårt land. Vi är lyckligtvis så skapade att vi förmår handla som om mänskligheten vore säker på att vårt släkte också skall leva vidare och spela sin roll i det världsdrama som uppföres omkring oss. Låt oss bevara denna optimistiska grundinställning till tillvaron, och låt oss föra en politik som i likhet med de enskilda människornas handlingar är präglad därav.

Till slut tackar jag hjärtligt för de erkännansamma och vänliga avskedsord talmannen riktade till mig personligen när jag nu träder tillbaka. Jag uppskattar dem livligt.

Min sista uppgift som riksdagsman är nu att å kammarens vägnar tillönska Eder, herr talman, och hela presidiet en god helg!

Herr talmannen förklarade — under förutsättning att ej andra kammaren i något ärende stannade i sådant annat beslut än första kammaren som föranledde sammanjämkning eller gemensam votering — årets höstsession för första kammarens del avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 16.00.

In fidem
K.-G. Lindelöw